

אונקלוס

במדבר כב בלק

צט 197

בַּיּוֹרָא בִּלְק בִּן־צְפוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־
עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי: ג וַיֵּגֶר
מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי־רַב־הוּא
וַיִּקֶּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מְדִין עִתָּה
יִלְחָכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּדִסְבִּיבְתֵינוּ
בְּלַחֲךָ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה
וּבִלְק בִּן־צְפוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת
הַהוּא: ה וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־

בַּיּוֹחֵז בִּלְק בִּן צְפוֹר יֵת
כָּל דִּי עֲבַד יִשְׂרָאֵל
לְאַמְרֵי: ג וַיֵּגֶר
מוֹאֲבָה מִן קָדָם עַמָּא
לְחֻדָּא אֲרִי־סְנִי הוּא וְעַקְתָּ
לְמוֹאֲבָה מִן קָדָם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ד וַאֲמַר מוֹאָב
לְסָבִי מְדִין כְּעֵן יִשְׁצִין
קָהָל יֵת כָּל סַחְרִינָא
כְּמָא דְּמַלְחִיךְ תּוֹרָא יֵת
יְרוֹקָא דְּחֻקָּא וּבִלְק בִּן
צְפוֹר מֶלֶכָּא לְמוֹאָב
בְּעֻדְנָא הָהִיא: ה וַיִּשְׁלַח
אֲנָדִין לָוִת בְּלָעָם בִּרְ

רש"י

אבן עזרא

(ב) וירא בלק בן צפור את כל אשר
עשה ישראל לאמרי. אמר א
אלו שני מלכים שהיינו בעומים עליהם לא
עמדו בפניהם אנו על אחת כמה וכמה (ג)
לפיכך ויגר מואב א: (ג) ויגר. לשון
מורא ב) כמו גורו לכם ג: ויקץ מואב.
קלו בחייהם (כמו קלתי בחיי ד) והוא מקרא
קלר) ג: (ד) אל זקני מדין. והלא מעולם היו שונאים זה את זה ד*) שנאמר
המכה את מדין בשדה מואב ה) שצא מדין על מואב למלחמה אלא מיראתה של ישראל
עשו שלום ציניהם. ומה ראה מואב ליעול עלה ממדן כיון שראו את ישראל נולחים
שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדן נתגדל נשאל מהם מה מדתו אמרו לו
אין כמו אלא בפיו אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכוו בפיו ו: בלחך השור. כל
מה שהשור מלחך אין בו סימן ברכה ד: בעת ההוא. לא היה ראוי למלכות ומנסיכי
מדן היה ה) וכיון שמת סיחון מנחו עליהם לערך שעה ז) *

יהל אור

(א) הלמד בקמן, שדרך ה"א הידיעה לבוא בקמן
על אותיות הגרון הכלתי נקודות בקמן,
ובנפול ה"א הידיעה הוטלה תנועתה על הלמ"ד:
(ב) כי יש אמורי אחר בארץ כנען מעבר לירדן:
(ג) והיו ידועים: (ד) והוא לשון מורא, והוא נ"כ
מנחי עי"ן וי"ו בפלס שובו, קומו: (ה) כמו וילק,

מקורי רש"י

(א) תנחומא א' ב', תנחומא ב' ב', במד"ר פ"כ ב':
(ב) תנחומא א' טס, תנחומא ב' ג' ג' (ג) איוב י"ט, כ"ט:
(ד) ברא' כ"ז מ"ו: ד*) תנחומא א' ג', תנחומא ב' ד',
במסד' ק"ה א' במד"ר פ"כ ד' פס"ו: (ה) ברא' ל"ו ל"ה:
(ו) תנחומא א' ג', תנחומא ב' ד', במד"ר פ"כ ד',
ספרי מטות פי' קנ"ו ילקוט תשס"ה: ז) תנחומא א' ד',

מנחת יהודה

(א) בקצת נוסחאות יש, אמרו" ופ"ס הוא (הוכרז):
(ב) ויראה פי' וירא בלק שהבין, ואינו לשון ראייה:
(ג) כ"ה ג' הרא"ם, וכן ת"א, ועקת למואבאה: (ד) מתוך שאין
לו שיניים למעלה, ואינו יכול ללחש: (ה) לחתוך העשבים
בכו סוס וחמור, ובחו גדול עוקר העשבים והשרשים (בעלי
תוס') ועיין (שבת קמ ב) פרה פיה רעה דאית לה רירי
וכו' ועיין במד"ר פ"כ ד': ט) וגו' הרא"ם, מנסיכי סיחון
עיי"ש

אונקלזום

בְּעוֹר פֶּתוֹר אֲרָם דָּעַל
פָּרַת אֲרַע בְּנֵי עַמָּה
לְמִקְרֵי לֵה לְמִימֵר הָא
עַמָּה נִפְק מִמִּצְרַיִם הָא
חֲפֹא יֵת עֵין שְׁמִשָּׁא
דְּאֵר עָא וְהוּא שְׁרִי
מִלְקָב לֵי י וְכַעַן אֵיתָא
כַּעַן לוֹט לֵי יֵת עַמָּה הַדִּין
אֲרִי תְקִיף הוּא מְנִי מְאִים
אֶפְל לְאַנְחָא בֵּה קֶרֶב
וְאַתְרַכְנֵה כֵּן אֲרַעֵא אֲרִי

בְּלָעַם בֶּן-בְּעוֹר פִּתְוָה אֲשֶׁר עַל-
הַנֶּהָר אֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹ לְקִרְאֵי-קוֹ
לֵאמֹר הִנֵּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה
בָּסָה אֶת-עֵין הָאֶרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב
מִמֶּלְכִי : וְעַתָּה לְכֵה-נָא אֶרֶץ-לִי
אֶת-הָעַם הַזֶּה כִּי-עָצוֹם הוּא מִמֶּנִּי
אוֹלֵי אוֹכֵל גִּבֹּה־בּוֹ וְאֶנְרֵשׁנוּ מִן-

אבן עזרא

בנינים (ח) [א] : ה פתורה . כמו מצרימה (ברא'
לז כה) (ח*) , אל פתור (ט) : ארץ בני עמו .
והם ארמים (י) [ב] : וכן מפתור ארם נהרים
(דבר' כג ה) (יא) , וכדרש שבלעם הוא בלע (יב)
כי זה ארמי (יג) ואם בעבור בעיר אביו (יד) ,
הנה בן אחשוורוש קידם אחשוורוש (טו) רק הם
שנים (טז) : אשר על הנהר . פירוש ארם
נהרים (יז) : עין הארץ . פירשתיו (יח) : ו ארה
לי . לשון צווי מפעלי הכפל , בהסרן אות

רשי

(ה). פתורה . כשולחני הזה שהכל מרילין לו מעות' ח) כך כל המלכים מרילין לו אגרותיהם ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום ו) : ארץ בני עמו . של בלק . משם היה וזה היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך ט) וא"ת מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על עובד כוכבים רשע כדי שלא יהא פתחון פה לעובדי כוכבים לומר אילו היו לנו נביאים חזרנו למוטב העמיד

להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחלה היו גדורים צעריות וזה נתן להם עלה להפקיר עלמן לזנות י'): לקרא לו. הקריאה היתה שלו ולהגאחו שהיה פוסק לו ממון הרבה: עם יצא ממצרים. וא"ת מה מוזיקר ז) יא): הגה כסה את עין הארץ. סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום יב): והוא יושב במלי. חסר כתיב קרובים הם להכריחני ה) יג) כמו כי אמילס יד): (ו) נבה בו. אני ועמי נכה

קרני אור

[א] עיין המצמר מה שביאר בזה: [ב] וכן פי' בראש"ם זקנים, והתייען עמהם לא עם זקני מדין המבוארים והרמב"ן, ואמר החיים, ועיין בראש"ם מה שהעיר (פ' ז) כי הם היו שרים: (ה) גלה זה לזרות הענין ממנהג לשון הקדש, כי יכולו לעולם הפעל עם המקור מבנין אחד, כמו ברכת ברוך (למטה כג יא) נכסוף נכספת (ברה' לא ל) הלך הלכת (שם) וזולתם ככה הרבה: (ה*) שטעמו למעלה, והה"א בסוף התיבה במקום למ"ד בתחלתה: (ט) וזה הלמ"ד משרת תחת אל: (י) ופירושו ארץ בני עמו של בלעם שהיו ארמים: (יא) ומבואר בפירוש שם, בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים: (יב) כן תיוב"ע (ברה' לו לב, וכאן, ולמטה לא, ה): (יג) ובס' המ"ב הגי' "ואיננו כי זה ארמי", יבאר שלא יתכן זה כי בלעם הוא ארמי, ובלע הוא אדומי, וכן כתב הח' ו"ל (ברה' לו לב) "בלע בן בעור איננו בלעם וכו'", גם בלעם ארמי היה, וזה בלע אדומי" (כמ"ס וימלוך בלעם בן בעור (שם שם): (יד) ששמות אבותיהם שוות: (טו) כי מליצו דריוש בן אחשורוש מורע מדי (דניאל ט א) וכימי אסתר שהיתה אחר דניאל מלך אחשורוש, והנה לא ימלוך הבן קודם האב: (טז) שנים אנשים ששםם שוה: (יז) שלכן נקראת ארם נהרים בעבור שיכבה בין ב' נהרות: (יח) בשמות (י, ה) ושם פי' "דרך משל" כי אין עין לארץ:

מנחת יהודה

י"א: ו' ופתירה, כמו לפתור: ז' ובתנחומא א' ד',
תנחומא ב' ה' במד"ד פ"כ ו' א"ל אתה מה איכפת לך,
ועיין הערה כ"ט לתנחומא ב' מה שהעיר ע"ז: ה' נכתב
חסר להודיע שהיתה כונתו לרמז לשני דברים, ולדרוש
בה המקרא גהמסורת, והוא אומרו ו"ל, קרונים הם
להכריזו, המסורת רמז להכרתה, והמקרא לקורבה

מקורי רש"י

תנחומא ב' ד', במד"ר פ"כ ד', ילקוט שם : ח) תנחומא
א' שם, תנחומא ב' ה', במד"ר פ"כ ו' ילקוט תשס"ה,
מדרש אגדה, ילקוט שם : ט) תנחומא א' שם, תנחומא ב'
שם, במד"ר שם, ילקוט שם : י) תנחומא א' א',
תנחומא ב' א', ילקוט תשס"ה : יא) עיין מנחת יהודה :
יב) תנחומא א' ד' תנחומא ב' ה' במד"ר פ"כ ו' ילקוט
ד"ר שם ילקוט תשס"ה מדרש אגדה : יד) תה" קי"מ י' :
ב"ב

אונקלוס

במדבר כב בלק

ק 199

יִדְעָנָא יְתֵי דִי תִבְרַךְ מְבָרַךְ וְדִי תִלְוִי לִיטִי :
 וְיִאֲזִלוּ סָבִי מוֹאָב וְסָבִי מְדִין וְקַסְמִיָּא בִּידֵיהוֹן וְאַתּוּ לָתוּ בְּלָעָה וּמְלִידוּ עֲמָה פְתַנְגִּי בְּלָק :
 וְיֵאמֶר לָהוֹן בֵּיתוֹ הִכָּא בְּלִידִיָּא וְאַתָּב יִתְבוֹן רִשִׁי

הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר־תִּבְרַךְ מְבָרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר : וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִין וְקַסְמִים בִּידָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בְּלָעַם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בְּלָק : הַיֵּאמֶר אֵלֵיהֶם

אבן עזרא

רש"י

הכפל (יט) וכן קבה לי (פ' יא) (כ), והנה קוב על משקל ישמיר (כא), וקבה לי בחסרון הה"א (כב) על דרך משקל ישבב רבב צלח (כג): נכה בו. שם הפועל (כד) ואין טענה בעבור היותו בה"א וכה) כי הנה כמורה לכלא הפישע (דניאל ט כד) (כו) [ג]: יואר. הוי"ו הנה הנעלם תחת הדגש, שהוא תחת אות הכפל (כז) כמו על כסון קסב (ישעי' כח כז) (כה) [ד] ולא היה כמורה מאותו בנין (כט) [ה] בעבירה אות הגרון במשפט (ל): ז וקני מואב. וחכמים (לא): וקסמים בידם. אמר רבי ישמאל הנגיד הספרדי ז"ל שטעמו ודמי הקסמים (לב) וראיתו סבירים ולא אמר בלום, רק הוא במשמעו (לג), וספר הכתוב ישלח אל קוסם קוסמים כמורה, ועוד שלא יוכל להתעכב לומר לא אמצא יום נבחר, ושעה נבחרת ללבית ולקוב, כי הם אנשי אומנותו והעד יפירושו באשר הוא (לד), שאמר הכתוב בימינו היה הקסם (יחז' בא, כז) (לד): ה והשכתי אתכם דבר. אחר

זהם ט). ד"א לשון משנה הוא מנכה לו מן הדמים (זו) לחסר מהם מעט י (זז): כי ידעתי וגו'. על ידי מלחמת סיחון שעזרתו להכות את מואב (יז): (ז) וקסמים בידם. כל מיני קסמים שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי. ד"א קסם זה נטלו בידם זקני מדין אמרו אם יבא עמנו צפעם הזאת יש צו ממש ואם ידחנו אין צו תועלת לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה אמרו אין צו תקוה הניחוהו והלכו להם שנאמר וישבו שרי מואב עם בלעם אבל זקני מדין הלכו להם (יח): (ח) לינו פה הלילה. אין רוקק שורה עליו אלא

קרני אור

יהל אור

ע"ז: [ג] עיין בפ' הכ' ז"ל (ברא' ח כו) ובבבאורי שם, ועיין יהל אור כאן, וז"ל המעמר, וז"ל ברא' ח ובבבאורי ובבבאורי כי שם בדניאל כתיב לכלא, וא"כ בא פ"ד נל"א, ואין מזה ראיה, ולכן יראה לי כי בראשית אמר אך כמו לכלא, ויהיה כוננו על עד לכלא (ד"ב מד י, ולא ח') וט"ס הוא: [ד] וקנה דעת הס' ז"ל שמלת יוסב בוי"ו ודגש, ומשפטו כמו שהיה בא ברפס, מפני הוי"ו, ועיין שרשי דר"ק שרש סבב שכמב, והוא כמוב בוי"ו ודגש ופליגי עליה יוסב רפס", וכן כתב (מכלל ד' ליק קלא ח) וכן כתב סמנחת שי שם: [ה] ובעל ס' סמ"ב

מנהג הלשון בנחי ה"למ"ד להיות המקור בתי"ו כמו מהות ג"כ מנחי למ"ד ה"א, ובא בו האל"ף תמורתו והראוי לכלות, והרא"ס כתב, וכמוהו לכלא הפשע צה"א: (כו) הוי"ו של יואר שהיא נח נעלם תחת אות הכפל ששרשו ארר: (כה) ששרשו סבב, והסמ"ך דגוש במקום אות הכפל: (כט) כי האל"ף ממלת יואר אינו נדגש כמוהסמ"ך שמלת יוסב ובא תחתיו הוי"ו הנח הנעלם: (ל) כי האל"ף הוא מלותיות הגרון שאין מקבל דגש: (לא) הכ"י יגרום, חכמים" בלא וי"ו ופי' חכמי מואב ולא זקנים, כי לא בישישים הכמת הקסם יותר מוולתם וכ"ה בס' המ"ב בלא וי"ו: (לב) פי' שהביאו לו כסף וזהב כשכרם וכן פי' רב"ח בשם י"מ: (לג) וכן פי' רש"י ז"ל, וכן פי' הרשב"ם: (לד) כ"כ בספרים שלנו, כלומר כנראה מפשע הכתוב. ובספר

(יט) ושרשו ארר ומשפטו אררה והסר אות הכפל: (כ) שרשו קבב והראוי קבבה: (כא) כי הצווי הבא מהקל בהשלמים על שני פנים אם פועל כמו רכב צלח (ח' מה ה) ואם פועל כמו זכור שמור, ויאמר ה' ז"ל גם בעלי הכפל באים על שני אלו הפנים, אם סוב על דרך זכור שמור בשלמים: (כב) ואם קבה בחסרון ה"א והוא קב כי ה"א צו נוסף, ועיין המעמר שכתב, שהג' הנכונה, וקבה לי בתוספת ה"א: (כג) עיין בס' (שפה ברורה שער בבעלי הכפל): (כד) כאלו אמר נכות בו: (כה) נכה ולא נכות, כי מנהג הלשון בנחי ה"למ"ד להיות המקור בתי"ו כמו מהות ג"כ מנחי למ"ד ה"א, ובא בו האל"ף תמורתו והראוי לכלות, והרא"ס כתב, וכמוהו לכלא הפשע צה"א: (כו) הוי"ו של יואר שהיא נח נעלם תחת אות הכפל ששרשו ארר: (כה) ששרשו סבב, והסמ"ך דגוש במקום אות הכפל: (כט) כי האל"ף ממלת יואר אינו נדגש כמוהסמ"ך שמלת יוסב ובא תחתיו הוי"ו הנח הנעלם: (ל) כי האל"ף הוא מלותיות הגרון שאין מקבל דגש: (לא) הכ"י יגרום, חכמים" בלא וי"ו ופי' חכמי מואב ולא זקנים, כי לא בישישים הכמת הקסם יותר מוולתם וכ"ה בס' המ"ב בלא וי"ו: (לב) פי' שהביאו לו כסף וזהב כשכרם וכן פי' רב"ח בשם י"מ: (לג) וכן פי' רש"י ז"ל, וכן פי' הרשב"ם: (לד) כ"כ בספרים שלנו, כלומר כנראה מפשע הכתוב. ובספר

מנחת יהודה

מקורי רש"י

טו) צ"מ ק"ה צ' : טו) תנחומא ח' שם תנחומא צ' שם
 במד"ר פ"כ ו' ילקוט שם מדרש חגדה: יז) תנחומא ח' שם, וילקוט שם, ועיין רש"י לעיל כ"א כ"ז ית) תנחומא ח' ס', תנחומא צ' ו'. במד"ר פ"כ ס', ילקוט

במדבר כב בלק

אונקלוס

פִּתְגָמָא פְּמָא דִּי מַלְיָי יִי
עָמִי וְאוֹרִיכוֹ בְּרַבְרִי
מוֹאָב עִם בְּלָעָם: וַיֵּאָתָא
מִימַר מִן קָדָם יִי לְנֹת
בְּלָעָם וַאֲמַר מִן גְּבֻרֵיא
הָאֲדִין דְּעַמְךָ: י וַאֲמַר
בְּלָעָם קָדָם יִי בְּלָק בֶּר
צְפוֹר מִלְכָּא דְּמוֹאָב שְׂלַח
לְנֹתֵי: יא הָא עָמָא דִּי נָפַק
מִמְצָרִים וַחֲפָא יֵת עֵין
שְׂמִישָׁא דְאַרְעָא כְּעֵין
אֵיתָא לוֹט לִי יֵתָה מְאִים
אֶבֶר לְאַנְחָא בְּהָ קָרַב
וַאֲתַרְכְּנָה: יב וַאֲמַר יִי

כִּינוּ פֹה הַלֵּילָה וְהַשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם
דְּבָר פֶּאֶשֶׁר יִדְבֹר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ
שְׂרֵי־מוֹאָב עִם־בְּלָעָם: ט וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־בְּלָעָם וַיֹּאמֶר מִי
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: י וַיֹּאמֶר
בְּלָעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בְּלָק בֶּן־צְפוֹר
מִלְכָּ דְּמוֹאָב שְׂלַח אֵלַי: יא הִנֵּה הָעָם
הַיֵּצֵא מִמְצָרִים וַיְכַסּוּ אֶת־עֵין הָאָרֶץ
עַתָּה לָכֶּה קְבֵה־לִּי אֹתוֹ אוֹלֵי אוֹכְלֵי
דְּהַלְחָם בּוֹ וְגִרְשָׁתִּיו: יב וַיֹּאמֶר

רש"י

אבן עזרא

בלילה וכן לכל נביאי עובדי כוכבים וכן לכן
בחלום הלילה יט) שנאמר ויבא אלֹהים אל
לכן הארמי בחלום הלילה ב) כאדם ההולך
אלל פלגשו בהחבא כא): כאשר ידבר ה'
אלי. חס ימליכני ללכת עם בני אדם
כמותכם אלך עמכם שמה אין כבודו לתתי
לשון עכבה: ט) מי האנשים האלה
עמך. להטעותו בא כב) ר"ל ישרים דרכי ה' לדיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם
כוונת רש"י שאמר מי האנשים היתה לטובה ליכנס עמו בדברים כמ"ס רש"י בפרשת
בראשית בתיבת איכה. אך בא לבלעם לטעות כי הוא טעה) אמר פעמים שאין
הכל גלוי לפניו אין דעתו שיה עליו אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יצין יא) בג):
י) בלק בן צפור וגו'. חע"פ שאני חשוד בעיניך חשוד אני בעיני המלכים בד):
יא) קבה לי. זו קשה מאד לי שהוא נוקב ומפרש כה): וגרשתיו. מן העולם.
ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני מבקש אלא להסיעם מעלי ובלעם היה שונאם
יהל אור

שתלינו (לה): ט ויבא אלהים, לכבוד
ישראל (לו) [ה*] כי השם ידע דבר בעל פוער,
ואלו היה בלעם מקלל אותם, היו כל העולם
אוסרים, כי בעבור קללת בלעם באה המגפה (לו):
מי האנשים האלה. פתחון ותחלת דבור (לה)
במו, אי הבל אחיד (ברא' ד ט), והנה הוא
בחש (לט) והשם אמר לו קול דמי אחיד (שם)
להלך אלא עם שרים גדולים מכס: וישבו.
עמך. להטעותו בא כב) ר"ל ישרים דרכי ה' לדיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם
כוונת רש"י שאמר מי האנשים היתה לטובה ליכנס עמו בדברים כמ"ס רש"י בפרשת
בראשית בתיבת איכה. אך בא לבלעם לטעות כי הוא טעה) אמר פעמים שאין
הכל גלוי לפניו אין דעתו שיה עליו אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יצין יא) בג):
י) בלק בן צפור וגו'. חע"פ שאני חשוד בעיניך חשוד אני בעיני המלכים בד):
יא) קבה לי. זו קשה מאד לי שהוא נוקב ומפרש כה): וגרשתיו. מן העולם.
ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני מבקש אלא להסיעם מעלי ובלעם היה שונאם

קרני אור

כתב, שמלות "מאותו בנין" אינן כמובנות בלשון הראש"ע
ו"ל, וגם לא מצא אותם בכ"י שבדור עיו"ש: [ה*] גלוי
זה לכבוד ישראל היה, כי בן מצונו שהסכינה נגלית
השם ידע וכו': (לו) ע"כ לא רצה השי"ת שיקלל, וכן פי' רב"ה: (לה) ובס' המ"ב, פתחון פה ותחלת
דבור, "וכ"ה בס' כ"י, וכתב הרלב"ג, חע"פ שהשי"ת יודע הכל הנה יבוא ממנו השאלות לדבר כלשון בני
אדם ולהיטיר השופטים שנתיישבו בידיעת חמתת הדבר קודם ישפטו בו: (לט) באמרו לא ידעתי.

בקורי רש"י

ילקוט שם: יט) תנחומא ח' ח', תנחומא ב' י"ח, ילקוט
תשס"ה: ב) בראשית ל"ח, כ"ד: בא) ויקר פ"ח י"ג,
ועיין רש"י חייב ד' י"ב: בב) תנחומא ח' ח', תנחומא ב'
ח', במד"ר פ"כ ט', ילקוט שם: בג) תנחומא ח' ח' שם
הנחומא ב' שם, במד"ר פ"כ ט': בד) תנחומא ח'
ה', במד"ר שם, ועיין הערה מ"ח לתנחומא ב' מה
שהעיר שם: כה) תנחומא ח' ח' תנחומא ב' ח' ילקוט
תשס"ה:

תנחומא

אונקלוס

במדבר כב בדק

קא 201

אֱלֹהִים אֲרִי־בִלְעָם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם
 לֹא תֵאָר אֶת־הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא׃
 שְׁנֵי חֲמִישֵׁי כֶּשֶׁהֶן מַחֲבֵרִין יג וַיָּקָם בִּלְעָם
 בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לָכוּ
 אֶל־אֲרָצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה דָּתָתִי
 לְהִלָּךְ עִמָּכֶם׃ יד וַיִּקְוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב
 וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם
 הִלָּךְ עִמָּנוּ׃ טו וַיִּסָּף עוֹד בָּלָק
 שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֵלֶּה׃
 טז וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה
 אָמַר בָּלָק בֶּן־צְפּוֹר אֶל־נָא תִמְנַע

בִּלְעָם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם
 לֹא תֵלֹוּט יֵת עִמָּא אַרִי
 בָּרִיךְ הוּא׃ יג וָקָם בִּלְעָם
 בַּצֹּפֶרָא וַאֲמַר לְבָרְבֵּי
 בָּלָק אֲוִיָּדֹו לְאַרְעֵכֶון אַרִי
 דִּית רַעְוָא קָדָם יִי
 לְמִשְׁבָּקִי לְמִזֵּד עִמָּכֶון׃
 יד וָקָמוּ בָרְבֵּי מוֹאָב
 וַאֲתֹו לֹוֹת בָּלָק וַאֲמַר־
 סָרַב בִּלְעָם לְמִתִּי עִמָּנָא׃
 טו וַאֲוִסָּף עוֹד בָּלָק
 לְמִשְׁלַח בָּרְבִין סְגִיָּאִין
 וַיִּקְרִינן מֵאֵלִין׃ טז וַאֲתֹו
 לֹוֹת בִּלְעָם וַאֲמַרֹו לָהּ
 כְּדִנָּן אָמַר בָּלָק בֶּר צְפּוֹר
 לֹא כַעַן תִּתְּמַנַּע מִלְּמִתִּי

רש"י

אבן עזרא

שם פ' (י) (מ) [ו]: יב כי ברוך הוא. השעם
 כי לא תוכל לקלל אותו, כי אני ברכתיו (מ')׃
 יג שרי בלק. ולא הזכיר זקני מדין, כי בלק
 הוא העיקר, והוא השולח אליו (מא'). אמר
 רבי משה הכהן הספרדי ז"ל, כי אף עש"י
 שסימן הפעול ביו"ד, לא יתכן להיותו כי אם
 בנו"ן, כמו הלהרנני (שמות ב' יד) לא יאמר
 הלהרנני (מא'), והנה יטב ליתני להליך
 עמכם, לא אבה יבסי (דבר' כה ז) (מב) ור'
 יונה המדקדק אמר כי היו"ד נוסף (מג) ואיננו
 נכון (מד): יד ושעם הליך עמנו, מסקומו (מה):
 רב ביתו (אסתר א ח) (מו) קרית סלך רב (תה

יתר מזלך כו): (יב) לא תלך עמהם.
 אמר לו אם כן אקלל במקומי אמר לו לא
 האור את העם. אמר לו אם כן אברכם
 אמר לו אינם לריבים לברכתך כי ברוך הוא
 משל אומרים ללרעה (ס"ח לדבורה) לא
 מוזכר ולא מעוקלך כו): (יג) להלך
 עמכם. אלא עם שרים גדולים מכס למדנו
 שרומם גבוהה כח) ולא רלה לגלות שהוא
 ברשותו של מקום אלא כלשון גסות לפיכך
 רבים. כמשמעו (מו) אז גדולים, כמו על כל

יהל אור

קרני אור

להדיוטות בשביל הצדיקים (רב"ח): [ו] חש"י ז"ל פי,
 להטעותו בא, וכן פי' רב"ח וכתב, לא מצינו בכל הכתובים
 שישאל הקב"ה אלא לרשעים לאותן שהוא רצח להטעותן
 כדי להאבידם ולהשמידם, כי כן היה בקין, וכן כאן
 כי שליחותו של בלק הם עושים, ונכללו בשם שרי בלק,
 סימן הפעול באמת איננו כ"ה היו"ד, ככל זאת לא יתכן להיות בלא הנו"ן: (מב) ולה אמר לתחני ולא יבמני,
 ודעת ר' משה, שהראוי לתחני, וכן יבמני, כי מדרך הכנוי הזה לבוא בנו"ן: (מג) במלת לתחני ובמלת יבמני,
 כיו"ד היושבי בשמים (תה' קכג א): (מד) וכן כתב הה' ז"ל (דבר' כה ז) האמת כי היו"ד סימן הפעול כמו
 "יבס אותי וכד"ק "ואיננו נכון בטעם" כי לפ"ז יהסר זה הפעול: (מה) שהיל"ל מאן בלעס לבא עמנו ומה שאמר
 הליך פי' ללכת ממקומו להליך עמנו, וכן פי' ו' כספי: (מו) ר"ל רבוי מספרי: (מז) ויהיה פי' רבים במעלה:

מקורי רש"י

כו) תנחומא א' שם תנחומא ב' שם במד"ר פ"כ ט' מדרש
 תנחומא א' שם תנחומא ב' שם במד"ר פ"כ י' מדרש אגדה ילקוט שם:
 אגדה ילקוט תשס"ה: כז) תנחומא א' ו' תנחומא ב' ט'

מִהֶלֶךְ אֵלֵי: י' כִּי־כִבֵּד אֶכְבֹּדְךָ
מֵאֵד וְכָל־אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלֵי אֶעֱשֶׂה
וְלִכְה־נָּא קָבַה־לִּי אֶת־הָעַם הַזֶּה:
יח וַיַּעַן בַּלָּעַם וַיֹּאמֶר אֶרְעִבְדִּי
בָּלָק אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מָלֵא בֵיתוֹ
כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת־פִּי
יְהוָה אֵלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ
גְּדוֹלָה: יט וַעֲתָה שָׁבוּ נָא בֹהָ גַם־

לְוֹתִי: י' אֲדִי יִקְרָא
אֶיקְרֶנְךָ לַחֲדָא וְכָל־דִּי
תִּימַר לִי אֶעֱבֹד וְאִיתָא
כְּעֵן לֹא־לִי יִתְעַמָּא הֲדִין:
יח וְאַתָּב בַּלָּעַם וַאֲמַר
לַעֲבָדִי בָלָק אִם־יִתֶּן־לִי
בָלָק מָלֵא בֵיתָה כֶּסֶף
וְזָהָב לִית לִי רִשׁוֹ
לְמַעַבְרָא עַל־גִּזְרֵת מִימָרָא
דִּי־אֵלֹהֵי לַעֲבֹד וְעִרְתָּא
אוֹרְבָתָא: יט וְכְעֵן אוֹרְיָכוּ
כְּעֵן הָבָא אֲפָא אֶתְוֹן
בְּדִילֵיא וְאַדְעָא מָא יוֹסֵף יי

רש"י

אבן עזרא

ויוסף עוד בלק: (יז) כי כבד אכבדך
מאד. יותר ממה שהיית נוטל לשעבר (ר"ל
במלחמת סיחון) אני נותן לך כסף: (יח) מלא
ביתו כסף וזהב. למדנו שנפשו רחבה יב)
ומחמד ממון אחרים אמר ראוי לו ליתן לי כל
כסף וזהב שלו שהרי לריך לשכור חיילות
רבות ספק נולח ספק אינו נולח ואני ודאי
נולח ל: לא אוכל לעבור. על כרחו גלה
שהוא ברשות אחרים ונתנבא כאן שאינו יכול
לצטל הצרכות שנתצרכו. האבות מפי
השכינה לא: (יט) גם אתם. פיו הכשילו
גם אתם סופכם לילך בפחי נפש כראשונים לב):

מח ג) והוא דוד (מח), כי בן תקרא קרית חנה
דוד (ישעי' כט א): יז כי כבד אכבדך. במסון:
וכל אשר תאמר. שיש צורך כדי שתקללם,
והעד כי כבד אכבדך בן (מט) שאמר בלעם
אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב:
יח מלא ביתו. ביתו מלא (ג) ובן מלא כל
הארץ כבודו (ישעי' ו ג) (נא) [ז] כי רבים
טעו שחשבו כי כבוד השם הוא מלא העולם (נא*)
כטעם לד' הארץ ומלואה (תה' כד א) (נב) [ח]:
קטנה או גדולה. תאר השם, ויחסר מקום
השם (נג), ובן ועשיר יענה עזות (משלי יח
כג) (נד) ומאכלו בריאה (חבקוק א טז) (נה):
יט בזה. במקום הזה, אמר הנאון ז"ל, אם
יטעון טיעון ויאמר, אחר שאמר השם לא תלך
עמם, איך אמר קום לך אתם, יש להשיב,

כי השם לא רצה שילך עם האנשים הראשונים, עד שיבואו שרים נבבדים מהם (נו) ולפי דעתי
אין צורך, רק טעמו כטעם שלח לך אנשים (לעיל יג ב) כי השם אמר לישראל עלה רש

יהל אור

קרני אור

(מה) שהוא גדול במעלה: (מט) שפי' בממון:
(נ) המילוי הוא שם מקרה אי אפשר שיהיה לא מכסף
ולא מזהב שהם ממאמר העלם, כי אי אפשר שיהפך
לזה הממלא והמתמלא, ואין כבוד בהוראה בין שנאמר כסף
המקרה עלם, ולכן יהיה הרצון בו בית מלא, והדומה
והטעם טובך הרב, כמו בגדול ורוטך (שמות טו טז) שהוא
מלא מכסף וזהב: (נא) לא שיהיה פירוש שמלא כל הארץ כבוד השם, ואיך ייוחס לו ית' הכבוד בעולם הארצי:
(נא*) בשוא המ"ס וחולס הלמ"ד, והוא שם סמוך כלומר מה שיש בעולם: (נב) וכן פי' הה' ז"ל (ישעי' ו ג)
אעפ"י שהוא קדוש קדוש כבודו מלא הארץ שהיא למטה, והמפרש מלא כל הארץ הדורים בה, כמו לד' הארץ
ומלואה (תה' כד ח) לא אמר כלום, והעד וימלא כבוד ה' את כל הארץ: (נג) כי קטנה או גדולה הם תארים
לשם, והם משמות הרוך והוא חסר מלאכה, וחסר המתואר והיא העשיה, כי השמות הם בכת
הפעלים: (נד) חסר מלת דברי ופי' דברי פזות: (נה) חסר מלת "שה" ופי' שה בריאה: (נו) וכן פי' רש"י ז"ל:

מקורי רש"י

מנחת יהודה

בט) תנחומא ח' ו' תנחומא ב' ט' ילקוט תשס"ה:
ל) תנחומא ח' ו', במד"ר פ"כ י', ולימא זאת בתנחומא
ב' : לא) תנחומא ח' ט' תנחומא ב' ט' ילקוט תשס"ה:
לב) תנחומא ח' ט' תנחומא ב' ט' במד"ר פ"כ י' :
תנחומא

אך הוא שרשית: יב) כ"ה תנחומא א' ו', תנחומא ב' ט',
במד"ר פ"כ י', נפש רחבה, ועיין בהוכרזן שכתב, שש"ס
הוא, וצ"ל שנפשו קצרה, וא"כ שבת היא לגביה, ומשנה
שלימה שנינו, תלמידיו של בלעם הרשע עין רעה ונפש

אונקלוס

במדבר כב בק

קב 203

אתם הִלִּיכָה וְאִדְעָה מִה־יִּסְף
יְהוָה דְּבַר עָמִי: כ וַיָּבֹא אֱלֹהִים
אֶל־בְּלָעַם לֵימֹר וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־
לִקְרָא קָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לְךָ
אתם וְאִךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדְבָר
אֵלֶיךָ אֲתוֹ תַעֲשֶׂה: שְׁלִישִׁי כֹא וַיָּקָם
בְּלָעַם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתָנּוֹ
וַיֵּךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב: כב וַיַּחֲרֹאֲף
אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצֵב

לְמַלְכָּא עָמִי: כ וַאֲתָא
מִיָּמֵר מִן קָדָם יִי לְבָלָעַם
בְּלִיכָה וַאֲמַר לָהּ אִם
לְמִקְרִי קָךְ אֲתוֹ גְּבִרְיָא
קוֹם אִזְל עֲסִהוּן וּבְרַם יִת
פְּתַנְמָא דִּי אֲמַלְל עֲמָךְ
יִתָּה תַעֲבִיד: כֹּא וְקָם
בְּלָעַם בַּצִּפְרָא וַיִּזְרֹז יִת
אֲתָנָה וַאֲזַל עִם רִבְרִי
מוֹאָב: כב וַתִּקַּף רִגְזָא דִּי
אֲרִי אִזְל הוּא וַאֲתַעֲמִיד
מִלְּאָכָא דִּי בְּאַרְחָא
לְשִׁטָּן לָהּ וְהוּא לִכְבַּעַל
אֲתָנָה וַתִּרִין עוֹלְמוֹהִי

רש"י

אבן עזרא

(דבר' א כא) והם לא האמינו, רק אמרו נשלחה אנשים לפנינו (שם שם כב) אז שאל משה את השם, ואמר לו שלח לך אנשים, ואחר שאמר השם לבלעם לא תאור את העם, מה צורך היה לו לומר ואדעה מה יוסף ד' דבר, רק חשב בלבו מחשבה רעה (נו"), והשם אמר לו לך עם האנשים, רק השמר לך שלא תדבר רק מה שאומר לך, והער על פירושי ויחר אף אלהים כי הולך הוא (פ' כב) (נו) [ט]: כֹּא וַיַּחֲבֹשׁ. בצווי (נח): כֹּב לִשְׁטָן לוֹ. כבר פירשתינו בספר איוב, כי השטן היה המלאך (נע) ודברי הנאון שהוא בן אדם לא מעלין ולא

מה יספ. לא ישנה דבריו מזכרה לקללה הלואי שלא יוסיף לזרז כאן נחנבא שעתיד להוסיף להם זרכות על ידו (ג): (כ) אם לקרא לך. אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר קום לך אחס: ואך. על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה ואעפ"כ וילך בלעם. אמר שמא אפתנו ויתרלה: (כה) ויחבש את אתנו. מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעלמו (לד). אמר הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם אביהם (לה) שנאמר וישכם אברהם צבקר ויחבש את חמורו לו): עם שרי מואב. לבו כלבס שזה יג): (כז) כי הולך הוא. ראה שהדבר רע בעיני המקום ונחלוא לילך יד): לשטן לו. מלאך של רחמים היה לו) והיה רוצה למנעו מלחמול שלא יחטא ויאבד: ושני געריו עמו. מכאן

יהל אור

קרני אור

קרא בית לו בית מלא כסף: [ט] וע"ז כתב הרמב"ן וכל זה איננו שוכ לי, כי מה שאמר בגלגלון איננו כן, כי השם אמר לו לא תלך עמיהם לא תאור את העם כי ברוך הוא, בעבור שלא יקלל את העם ימנעו, ואיך יהיה מותר לו ללכת עם שרים חמרים ולא מנעו מלכת. בעבור ססרון מעלת השרים, ומה שאמר ר"ח, איננו נכון שינעם אלהים וישיב דברו חמור בעבור עקשות השואל, וענין שלם לך אנשים לא כן היה, וכבר פירשתי טעמו, ולא יעניש אלהים בדבר אשר יתן רשות בו ומלילס". יג"ו כתב בעל המ"ב, ואני שמעתי ולא חבין, כי להרחב"ע

(נו") והיה דוחק עמו ללכת ולקלל: (נו) ואף השם חרה בו על מחשבתו הרעה בהליכתו, וקרוז לזה פי' הרשב"ס, כי הולך הוא, ברצון מחלוא לקללם, אעפ"י שהיה יודע שאין הקב"ה רוצה: (נח) ולא נעלמו: (נע) כן פי' (איוב ח ו):

מקורי רש"י

מנחת יהודה

קצרת ורוח נבוהה: יג) וכ"ה חתומא א' ח', במד"ר פ"כ י"ב. ללמדך שהיה שמה בשורעניות של ישראל כמותם ובהחומא ב' י"א חסר סלת. כמותם: יד) והלא ברשותו של מקום הלך כדכתיב קום לך אחס, אלא ר"ל כי הולך

לג) חתומא ח' שם חתומא ב' שם: לד) חתומא ח' ח' חתומא ב' י"ח סנהד' ק"ה ב' ב"ר פנ"ס נ' במד"ר פ"כ שם מדרש אגדה: לה) חתומא ח' שם חתומא ב' שם במד"ר שם מדרש אגדה ילקוט תשס"ס: לו) צראשית כ"ב ג': לו) חתומא ח' ח' חתומא ב' י"ח, במד"ר פ"כ י"ג:

מנחומא

מִלְאָךְ יְהוָה בְּדֶרֶךְ לְשֹׁטֵן לוֹ וְהוּא
 רָכַב עַל־אֲתוֹן וּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ:
 כִּג וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה
 נִצָּב בְּדֶרֶךְ וַתַּרְבּוּ שְׁלוּפָה בִּידּוֹ
 וַתֵּט הָאֲתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתִּלָּךְ
 בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בַּלָּעַם אֶת־הָאֲתוֹן
 לְהַטִּיתָה הַדֶּרֶךְ: כִּד וַיַּעֲמֵד מִלְאָךְ
 יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גִּדְר מִזֶּה
 וּגְדֵר מִזֶּה: כה וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־
 מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּלָּחֵץ אֶל־הַקִּיר
 וַתִּלָּחֵץ אֶת־רַגְל בַּלָּעַם אֶל־הַקִּיר

עמה: כג וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־
 מִלְאָךְ יְהוָה בְּדֶרֶךְ לְשֹׁטֵן לוֹ
 כִּג וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה
 נִצָּב בְּדֶרֶךְ וַתַּרְבּוּ שְׁלוּפָה בִּידּוֹ
 וַתֵּט הָאֲתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתִּלָּךְ
 בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בַּלָּעַם אֶת־הָאֲתוֹן
 לְהַטִּיתָה הַדֶּרֶךְ: כִּד וַיַּעֲמֵד מִלְאָךְ
 יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גִּדְר מִזֶּה
 וּגְדֵר מִזֶּה: כה וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־
 מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּלָּחֵץ אֶל־הַקִּיר
 וַתִּלָּחֵץ אֶת־רַגְל בַּלָּעַם אֶל־הַקִּיר

רש"י

אבן עזרא

לאדם חשוב היוצא לדרך יוליד עמו שני
 אנשים לשמשו (טו) וחוזרים ומשמים זה את
 זה (לח): (כג) ותרֵא האתון. והוא לא
 ראה שנתן הקב"ה רשות לבהמה לראות יותר
 מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו
 כשיראה מוזיקין (לט): וחרבו שלופה בידו.
 מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו
 כשיראה מוזיקין (לט): וחרבו שלופה בידו.
 מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו
 כשיראה מוזיקין (לט): וחרבו שלופה בידו.
 מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו
 כשיראה מוזיקין (לט): וחרבו שלופה בידו.

סורידיון (ס): כג מן הדרך, הדרך, והלכה
 בשדה שאין שם דרך (ס'): להטותה הדרך.
 דרך קצרה. והטעם אל הדרך (סא): כד במשעול
 הכרמים. פירושו כפי מקומו, כדבריו המתרגם
 ארמית (סב) כי אין ריע לו (סג): כה ותלחץ
 אל הקיר. הוא לחצה עצמה (סד): אל הקיר.
 הוא הגדר (סה): ויסף להכתה. כי כבר הבה
 אמר. רשע זה הניח כלי אומנותו סכלי זיין של עובדי כוכבים
 בחרב והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנות שלהם אף
 אני אחפוש את שלו ואבא עליו באומנותו (מ) וכן היה סופו
 ואת בלעם בן בעור הרנו בחרב מא: (כד) במשעול. כחרגומו
 בשביל (ז) וכן אם ישפוק עפר שומרון לשעלים
 (מב). עפר הגדבק בכפות הרגלים בהלוכן וכן מי מדד
 בשעלו מים (מג). צרגליו ובהלוכו: גדר מזה. גדר מזה
 של אנשים הוא (מד): (כה) ותלחץ. היא עלמה (ח)
 ותלחץ את אחרים את רגל בלעם (יח):

יהל אור

הליכת הרגל, ועיין רש"י ז"ל ובתיוב"ע: (סג) במקרא,
 להביא כמלה הזו על השבילים: (סד) בהליכתה, וכן
 פי' רש"י ז"ל, והוא הנפעל הבא במקום התפעל:
 (סה) הנזכר (פ' כד) גדר מזה ע"כ אמר הקיר בה"ט

(ס) הפי' מהגאון הביא הח' ז"ל ג"כ צפי' שם, כי השטן
 בן אדם היה מקנא באיוב: (ס') וזהו אמרו בדרך וכשדה
 בפתי' הכי"ת: (סא) זה"ל הדרך במקום מלת אל:
 (סב) שחרגם בשביל כרמיה, והוא שביל צר כמלא רחב

מקורי רש"י

מנחת יהודה

ז"ח) תנחומא ח' מ', תנחומא ב' י"א, תנחומא ח'
 אמור ב', תנחומא ב' אמור ד', ב"ר פנ"ה, ויק"ר פכ"ו
 ו', במד"ר פ"כ י"ג, מדרש שמואל פכ"ד, מדרש אגדה
 ילקוט תשס"ה: (לט) מדרש אגדה: (ט) תנחומא ח' מ',
 תנחומא ב' י"א, במד"ר פ"כ י"ג: (מא) למטה ל"א, ס' 4

הוא בשמחה ובפיו לבב (הזכרון): (טו) ובסדרש אגדה
 שלשה אנשים, שאם יעשו השנים מריבה, יעמוד השלישי
 ויעשה שלום ביניהם: (טז) שביל צר כמלא רחב הליכת
 הרגל: (יז) מדרגות הלם"ד בקסץ, והחית"ת בצירי:
 (יח) ונקוד הלם"ד בשוא, והחית"ת בפתח משמע לשון הפעיל

(מב) מ"א כ' י': (מג) ישעיה מ' י"ב: (מד) עיין רש"י ב"ק כ"ע ב', ד"ה ובהגדר:

נראה

אונקלוס

במדבר כב ברק

קג 205

וַיֹּסֶף לְהַכְתִּיבָהּ: כִּי וַיֹּסֶף מִלֵּאךְ-
 יְהוָה עֲבוֹר וַיַּעֲמֵד בְּמָקוֹם זֶר אֲשֶׁר
 אֵין-דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל:
 כִּי וַתֵּרָא הָאֶתְּוֹן אֶת-מִלֵּאךְ יְהוָה
 וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיַּחֲרִי-אָף
 בִּלְעָם וַיֵּךְ אֶת-הָאֶתְּוֹן בַּמֶּקֶד:
 כִּי וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת-פִּי הָאֶתְּוֹן

רש"י

אבן עזרא

(כו) ויוסף מלאך ה' עבדו. לעבור עוד לפניו להלן להיות לפניו במקום אחר כמו והוא עבר לפניו (מה). ומדרש אגדה יש בתנחומא מה ראה לעמוד בשלשה מקומות סימני אבות האתון, ורב שמואל בן חפני תפסו, ורבי שמואל הוצרכו להוציא הדברים מפי שבעים (ע"א) כי אמרו שהיה לא יחדש אית בעולם לשנות המנהג שברא רק להצדיק נביאו, ולא אמרו אמת, כי חנה חנניה מישאל ועזריה נעשה להם אות, ולא היו נביאים, ויש מהם אומרים, כי בלעם נביא היה (ע"ב) והאמת כי נבואתו היתה בעבור כבוד ישראל (ע"ג), כי קומם היה, וכן קראו הכתוב (ע"ד) וי"א כי היה יודע דעת עליונים לקבל בחם למטה בצורות (ע"ה) וזה טעם ואשר תאיר יואר (פ' ו) והנכון בעיני, כי היה יודע מזלות, ובעת ראותו בסול של שום אדם שהגיע עת רעתו היה מקלל אותו, ובבא הרעה אל המקולל, יחשבו הרואים והשומעים הנמצאים, כי בעבור קללתו באה הרעה (ע"ו) והעד שדבר במרמה עם שרי בלק (ע"ז), וזה טעם לא אוכל לעבור את פי ד' אלהי, כי אין

יהל אור

קרני אור

ו"ל אין זה הדבר מחולף, כי איננו סותר מה שדבר האל ית' בראשונה, כי לא הרשה הש"ת לקלל כ"א ללכת לבד, וכן פי' רב"מ, כי מ"ש לא חלך עמהם, באורו על מנה לקלל: [י] והנה כל מגמת כוונת חז"ל היתה לקיים טעם האכשר, שכן סוגר והושם במחלת הברואים במצוי בראשית, שלא יהי' נקשרים בטבע קיים בלתי משתנה בשום חופן, אבל הושם בהם הכנה נכח, שאם יודמן חרב ושעם הצריכה לכך להפסיק דרכם, ולהשבות מנהגם הפשוט לפי שעה, שלא יעזרו בגשם המוטבע בטבעו הכללי ולא ימנעו מהלכו מלסור למשמעתו של נביא או ספיר לשעתו ולחזור אח"כ אל מנהגו הקדוש, כל זה הותנה על ז"ל אין שמואל הספרדי, ז"ל ר' שלמה הספרדי, כמו שכתוב שם: (ע) ה' ו"ל ישתמש הרבה בתיבות אלו עיין הקדמת הח' ו"ל בבאורו על התורה דרך הג', ובבאורי הערה 7 וענינו השכל הפשוט שכל אדם יגזור עליו שהוא כן: (ע"א) עיין אות ס"ט: (ע"ב) וכ"ה דעת הרלב"ג שזה הענין שקרה לבלעם היה במראה הנבואה כמו הענין בספור לקיחת הושע גומר בת דבליס, ושאר מה שנמשך בספור ההוא אשר הוא בהכרח דבר נראה לו במראה הנבואה ועיין (מורה ח"ב פמ"ב): (ע"ג) בפעם ההוא לבד: (ע"ד) (ביהושע יג כב) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו: (ע"ה) שעשה עפ"י העלמסאות שלהם: (ע"ו) וקרוז לזה פי' הרמב"ן, בלעם היה מכין את השעה שיהיה לו הדבור בה ולא תנוח עליו הרוח אלא באותה השעה, חולי היא השעה יזכירו רבותינו במס' ברכות ובמס' סנהדרין שהיה מקלל בה, ובה היה אל עליו הרוח לא בעת אחרת לעולם: (ע"ז) ולכן הערים לדבר אל שרי בלק:

מקורי רש"י

(כח) ברא' לג' ג':

תנחומא

יד

ח"ד

וַתֹּאמֶר לְבָלָעַם מַה־עָשִׂיתִי לָךְ
כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים:
כֹּט וַיֹּאמֶר בָּלָעַם לְאַתּוֹן כִּי
הִתְעַלֵּיתָ בִּי לֹא יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי כִּי
עָתָה הִרְגֵתִיךָ: וַתֹּאמֶר הַאֲתוֹן אֲרִי
בָּלָעַם הֲלוֹא אֲנֹכִי אֶתְנֶךָ אֲשֶׁר־
רִכַּבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
הִהְסַכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה:

רש"י

הרעהו (כו): (כח) זה שלש רגלים. רמו
לו אחת מבקש לעקור אומה החוגגת שלש
רגלים בשנה (יט) (מו): (כט) התעללת.
כתרגומו לשון גנאי וציון יט*) (מח): לו
יש חרב בידו. גנוס גדולה היה לו דבר
זה בעיני השרים זה הולך להרוג אומה שלימה
בפיו ולאחזן זו לריך לכלי זין מט):
(ל) ההסכן הסכנתי כתרגומו (כ) וכן
הלאל יסכן גבר כא) (ג). ור"ד מקרא זה
בגמ' אמרו ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא
אמר להן צרטיבא שדאי ליה כג) כו' כדאי במסכת עבודת כוכבים נא

יהל אור

(עח) מה שנגזר עליו: (עט) פי' האדם אשר הוא החלק
לא ישנה גזרת החלק מה שנגזר עליו, וכן כלעם
שהוא חלק לא ישנה חלק מערכת ישראל: (פ) פי'
גזירת השם שהוא הכל וכל יכול: (פא) הוא יכול
לשנות הגזירה שנגזר על החלק שהוא האדם ויכול
לבעלה: (פב) עיין מורה בפ' ששי מהמ' השני שכתב
„וחנועת אחתון כלעם כלס ע"י מלאך" ופי' הקרשקש
שס, שהשי"ת שס בה כח נע אל הדבור, כמו שסס
כח באריות למנעם מהזיק לדניאל לא שכל מלאך לסגור
פיהם שלא יזיקוהו: (פג) מה שנראו להם:
(פד) בשמות (כג יד) עיין ביאורי שס: (פה) בשמות
(י, ג) עיין ביאורי שס: (פו) פי' מזמן היותך רוכב,
ואני ראוי לרכיבה, ולא מיום היותו: (פז) פנינו

מקורי רש"י

(מו) תנחומא ח' ח' תנחומא ב' י"ב במד"ר פ"כ י"ד
מדרש אגדס ילקוט תשס"ט: (מו) תנחומא ח' ח' מדרש
אגדס במד"ר פ"כ י"ד ילקוט שס: (מח) תנחומא ח' ח'
תנחומא ב' י"ג ועיין ספר פ"ג שס: (מט) תנחומא ח' ח'
ט', תנחומא ב' י"ג, במד"ר פ"כ י"ד, ילקוט שס:
(ג) חיוכ כ"כ כ' (גא) דף ד' ב' סנהד' ק"ס ב' תנחומא

פ

אבן עזרא

יכולת בנוצר לשנות מעשה היוצר או גזרתו (עח),
והסוד כי החלק לא ישנה החלק (עט) רק גזירת
הכל (פ) תשנה גזירת החלק (פא), ולא אובל
לגלות זה הסוד כי עמוק הוא, והישר כי האתון
דברה (פב), ואם תבין סוד מלאכי אברהם, גם
יעקב (פג) אז תבין האמת [יא]: וטעם במקל.
כי בתחלה ובשנית הבה אותה בעץ קטן או בעור:
רגלים. פירשתיו (פד): כט התעללת.
פירשתיו (פה): ל מעורך. הטעם מיום
שרכבת (פו): ההסכן הסכנתי. ההרגל
הרגלתי (פז), והטעם הבך היה חקי, הסכן

אמר להן צרטיבא שדאי ליה כג)

קרני אור

סבב צראשית פציאומה, ועשרת הדברים החלק הם עצמיים
מחללים מחו מי קדם, צראשית ועומדים מתמידים,
וכלם עדיין קיימים חוץ מפי האתון (כג) יעבן כלעם
שמים) וחולס מדוע נתיסדו חלק עשרת הדברים להכרח
בין שמשות דוקא פיי"ש מה שהאריך בזה: [יא] כל
החכמים הסכימו שכל דבר נוצר ונקבע בגלגל לא ישנה
מה שנכתב לכל אחד, רק השם יסבב לשנות ממה שקבעו
אס ירצה, אבל נוצר כמוהו לא יוכל לשנות מעשה סיוצר,
כי הוא פעלו בשלימותו כמ"ש ע"פ הצור תמים פעלו
(דבר' לב ד) ועוד אמר, ויעמידם לעד לעולם, ובמינים
השפלים ג"כ מצאנו, והארץ לעולם עומדת (קהלת ח ד),
וא"כ איך יוכל האדם, אשר קרוץ מסומר ומדוכא לפני
פ', אשר לפתע פתאום יצא חילו, לשנות מעשה אל,
הנפלא סודו וגדול כבודו, אבל הכוונת יוס נא עת דעת
לאדם, כאמרו ויודע דעת עליון, ואז יקללו, ובעת

מנחת יהודה

אחרים: יט) בכמה כ"י נרשם בסוף הדבור ח' פי' הוספות
הוא (זכור לאברהם): יט) ור"ל שהוא לשון שחוק ולא
לשון סיועל וסעליים: כ) כן ה"א המילף אליפנא, ופי' הלסוד
אני בכך: כא) ופי' רש"י ו"ל שם, ל"ל לשון לבד,
והביא ראיה מכאן: כב) פי' השלכתיו לרעות באחור,
ובמדרש אגדה „ברשיבא שגירא ליה" ועיין חזקוני ב"ז
שם שכתב, שכן היה הגי' לפני הסובר „ברשיבא שגירא

אונקלוס

במדבר כב בלק

קד 207

וַיֹּאמֶר לֹא: לֹא וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינֵי
בְּלָעַם וַיֵּרָא אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב
בַּדֶּרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׂקָפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד
וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפּוֹ: לֵב וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי
מִלְאָךְ יְהוָה עַל־מָה הִכִּיתָ אֶת־
אֶתְנָךְ זֶה שְׁלוֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנֹכִי
יֵצְאתִי דֹשֶׁטָן כִּי־יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי:
לִג וַתֵּרָאֵנִי הָאֶתְוֹן וַתִּטַּלְפֵּנִי זֶה שְׁלֹשׁ
רִגְלִים אוֹלֵי נִטְתָּה מִפְּנֵי כִי עָתָה

לֹא וַיִּגַּל יְיָ אֶת עֵינָי בְּלָעַם
וַיֵּחָזֵא יָת מִלְאָכָּא דִּי
מַעֲתָד בְּאַרְחָא וַחֲרִיבָה
שְׁלִיפָא בְּיָדָהּ וַיִּקְרַע
וַיִּסְגִּיד לְאַפּוֹהִי: לֵב וַאֲמַר
לֵה מִלְאָכָּא דִּי עַל מָה
מַחֲתָא יָת אֶתְנָךְ דְּנָן
הִכִּיתָ זְמַנִּין הָא אֲנָה
נִפְקִית לְמִסְטָן אֲרִי גִלִּי
קִדְמִי דָאֵת רַעִי לְמִזְרַ
בְּאַרְחָא לְקַבְּלִי: וַיִּחֲזַתְנִי
אֶתְנָה וּסְמִית מִן קִדְמִי
דְּנָן הִלֵּית זְמַנִּין אֲלוֹ פִּון קָא
סְמִית מִן קִדְמִי אֲרִי כְעֵן
אַף יָתְךָ קִטְלִית וַיִּתְּה

רש"י

אבן עזרא

נא עמי ושלם (איוב כב יבא) (סח): לֹא וַיִּגַּל
ה'. כנער אלישע יהושע בן נון (פס)
או הכהן תחלה בסגורים (ג): וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפּוֹ.
פירשתי (נא): לֵב כִּי יִרְט. הטעם עזות (נב),
וכן על ידי רשעים ורשעים (איוב טו יא) שהוא
סן רטה (נג), שאלו היה סן ירט היה ראוי
להיות כמו יעצני (ישעי' סא י) (נד), ואם הפ
שני שרשים (נא) וכסוהו מעיל צדקה
יעצני (ישעי' סא י) (נו) שהוא על משקל אשר
יעצני (תה' טו ז) (נז), כמו עושה אור (תה'
קד ב) (נז) [יב]: לִג וַתֵּרָאֵנִי הָאֶתְוֹן. בקסין

(לב) כִּי יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי. רבותינו חכמי
המסנה דרשוהו (נב) נוטריקון יראה ראתה
נעתה בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי
ולהקניטני. ולפי משמעו כי חרד הדרך לנגדי
לשון רטט כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר
הדרך שהוא לכעסי ולהמרותי ומקרא קלר
הוא (נג) כמו ותכל דוד (נד) נג. לישנא אחרינא
ירט לשון רלון (נה) וכן ועל ידי רשעים ירעני (נד)
מפיים ומנחם אותי ע"י רשעים שאינן אלא
מקניטים (נו). (לג) אוֹלֵי נִטְתָּה. כמו
לולא (זו) פעמים שחלי משמש בלשון לולא:

יהל אור

קרני אור

בקיאות והרגל, הרגיל ולמוד חני בכך (פח) ופי'
הה' ז"ל שם הרגל, וכן פי' הרלב"ג שם, הרגל כמו
ההסכן הסכנתי: (פט) במ"ב (ו יו), ויתפלל אלישע וגו', ויפקה ה' את עיני הנער וירא והנה ההר מלא
סוסים ורכב אש סביב אלישע, וזה היה בשלה מלך חרס לקחתו, והנה הוסיף במחור עיניו לראות:
(ז) כמו באנשי סדום. (נא) בצראשית (יס ח), עיין ביאורי שם: (נב) וכן פי' הרמב"ן והרלב"ג כי ההולך
ירט דרכו וטות אותה לנגד עיני, כי אתה רוצה להטות כונתי ולנטות מן הדרך שנויתי לך: (נג) ששרשו
רטה, וכן הביא הרד"ק הדעה הזאת בשם י"א שרש רטה (נד) עיין בס' המ"ב, שכתב, שמן "שהוא מן
רטה" עד כאן, חינו בספרי ב"י, וגרסה שהוא תוספת חיזה תלמיד שכתב כן בגליון ספרו, והכניסוהו
המעתיקים בפנים, ובמקום "כמו יעצני" ז"ל כמו יסרני (ישעי' ח יא) או יצרהו (שם מד, יב) שם
בהעמך היו"ד ועיין (מכלל דף קל) בה"א: (נה) ירט ורטה פי' אחד עוות: (נו) ששרשו יעט: (נז) ששרשו
יעץ: (נז) מנחי למ"ד ה"א, והם שני שרשים בענין אחד, ובס' כ"י כתוב, עט עוטה אור ואחד הא"ל:

מקורי רש"י

מנחת יהודה

ח' ע' תנחומא ב' י"ג: נב) תנחומא ח' י', תנחומא ב'
י"ד שבת ק"ה ח' מנחות ס"ו ב', ספרא ס"פ י"ד במד"ר
פ"כ ט"ז, מדרש אגדה: נג) ט"ב י"ג, ל"ט: נד) חיוב
ל"ג: כפ) ופי' כי רצה בעל הדרך לעשות נגדי: מז) וכן פי' רש"י ז"ל שם באחרונה, ירשני כמו ירצני, לשון רצון
זהנחובים, ועיין קרני אור: נו) כי אולי משמע שמא נסתה, והא ודאי נסתה, ויפרש שהוא כמו לולא:
ר"ל

במדבר כב בלק

אונקלוס

גַּם־אֶתְכֶּה הִרְגָתִי וְאוֹתָהּ הִחַיִּיתִי:
 לֹא־וַיֹּאמֶר בְּלָעָם אֶל־מֶלֶאךָ יְהוָה
 חֲטֵאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי־אַתָּה נֹצֵב
 לְקִרְאָתִי בַדֶּרֶךְ וְעַתָּה אִם־יָרַע
 בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִי: לֹא־וַיֹּאמֶר מֶלֶאךָ
 יְהוָה אֶל־בְּלָעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים

אבן עזרא

גדול תחת קמץ קטן (נח) ישהיה ראוי להיות
 והרצאני (נט), ורבים בן (ק): אולי יתחלק
 לטעמים רבים, ופה הוא כמו לולי (קא), ומלת
 גם לעד שמתה האתון אחר שדברה (קב): ואותה
 החייתי. דרך קצרה (קג) ובן הטעם כאשר הרגתיה
 הרגתיך, או הרגתיך לבדך ואותה החייתי (קד)
 וטעם ואותה החייתי, כי בן אדם בראותו המלאך
 ימית, והעד ותנצל נפשי (ברא' לב לא) ודבר
 מניח לעד (קה) אף כי הבהמה שאין לה שום
 ינותפות עם רוח המלאך בבן אדם (קו) [יג]:
 לך עם האנשים. האלה: ואפס. כמו רק (קו),
 ובן אפס כי לא יהיה בך אביון (דבר' שו ד)

קִימִית: לֹא וַיֹּאמֶר בְּלָעָם
 לְמֶלֶאכָא דִּי חֲבִית אֲרִי
 לֹא־יָדַעְתִּי דִּי אַתָּה מְעַתֵּד
 לְקַדְמוֹתִי בְּאַרְחָא וּכְעַן
 אִם בִּיש בְּעֵינֶיךָ אֶתְּוֹב
 לִי: לֹא וַיֹּאמֶר מֶלֶאכָא דִּי
 לְבָלָעָם אֲזַל עִם גּוֹבְרִיא
 וְלַחֲוֹד יֵת פְּתִיגָא דִּי
 אֲמַלְל עִמָּךְ יְתָה תְּמַלֵּל
 וְאֲזַר בְּלָעָם עִם רַבְרָבִי
 רש"י

והוא כמו גם הרגתי אותך כלומר לא העכבה
 בלבד קראהיך (נח) על ידי כי גם
 ההריגה כטו: ואותה החייתי. ועתה
 מפני שדיברה והוכיחתיך ולא יכולת לעמוד
 בתוכחה כמו שכתוב ויאמר לא. הרגתיה
 שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם
 בתוכחה ולא יכול להשיב שחם המקום על
 כבוד הצריות (נה) וכן ואת הבהמה החרוגו (נו)
 וכן והרגת את האשה ואת הבהמה (נז):
 ולך כי לא ידעתי. גם זה גנותו ועל
 כרחו הודה [שהוא היה משתבח שידע דעת

עליון ופיו העיד לא ידעתי] (ל): אם רע בעיניך אשובה לך. להתרים לא) נגד
 המקום היא תשובה זו אמר לו הוא בעלמו לוני ללכת ואהה מלאך מצטל את דבריו למור
 הוא בכך שאומר דבר ומלאך מחזירו אמר לאברהם קח נא את בכך (נח) וגו' וע"י
 מלאך צטל את דברו (נט) אף אני אם רע בעיניך לריך אני לשוב: (לה) לך עם
 האנשים. בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו (ס): לך עם האנשים. כי

יהל אור

קרני אור

ט"ז (נח) "ל" בפתח גדול תחת קטן, שהיה הירי, ומה
 שכתוב בכל הספרים בקמץ גדול ט"ז הוא: (נט) כלירי:
 (ק) כמו לא יראני האדם וחי (שמות לג כ) הראוי
 יראני: (קא) וכן "פי" רש"י ז"ל וכן "ת"א וכן "פי"
 "י" (יד) כי מלת גם, באה לעולם לתוספת ענין:
 (קג) וכמו שיבאר: (קד) וי"ו "ואותה" במקום או וכן פי' הרלב"ג, לולא שנטתה מפני כשהייתי מולא
 אותך תיכף מרוב הרון חפי על הסכמתך זאת, הייתי הורג אותך לבדך לא היא, כי היא אינה חוטאת
 בזה, והנה כנטותה מפני הלילה אותך ממות, ועיין רמב"ן: (קה) שאמר מות נמות כי אלהים ראינו
 (שופ' טו כב): (קו) וכאלו אחר שלא די שלא הרגתי אותה אבל הצלתי ממות הראוי לה מפני ראותה
 אותי: (קז) ולרוב ימשוך אחריו מלת "כי" וכן אפס כי לא יהיה תפארתך (שופ' ד ט) והוא בא ליחד

מקורי רש"י

מנחת יהודה

ט"ז י"א: (נה) תנחומא ח' ט' תנחומא ב' י"ג ועיין הערה
 ע"ז שם במד"ר פ"כ י"ד מדרש אלגדס: (נו) ויקרא כ' ט"ז:
 (נז) ויקרא כ' ט"ז: (נח) ברא' כ"ב, ב': (נט) תנחומא
 ח' י', תנחומא ב' י"ד, במד"ר פ"כ ט"ז, מדרש אלגדס,
 ילקוט תשס"ה: (ס) מכות י', ב':

כח) ר"ל אירע לך: (כט) וצריך פי' לפירושו, וח"ק דאי
 דרשינן כמו שכתוב, הוה משמע גם. אותך הרגתי עם
 האתון, וא"כ היכי קאמר אח"כ ואותה החייתי, אבל
 השתא דכחשינן ליה, מצי לסדרש הכי, לא העכבה בלבד
 קראהיך על ידי, כי גם ההריגה, פי' לא זו בלבד הייתי
 ירשה לך שהייתי מעכבך פה, אלא גם הרגתי אותך
 ואותה החייתי, כי מאחר שיהיה נהרג אין לחוש על
 הדבור ת' (כלומר תוספת היא) (ז"ל): (לא) שרש תרס אפשר לפרש כענין כגן וצנה, כמו (תמיד לב א) סח דין
 אתריסתון

בכמה כ"י נרשם בסוף
 (תמיד לב א) סח דין
 אתריסתון

וּאִפֹּם אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדַבֵּר
אֵלֶיךָ אֹתוֹ תִּדְבֹּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־
שְׂרֵי בָלָק: לוֹ וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָּא
בִּלְעָם וַיֵּצֵא דִקְרָאתוֹ אֶל־עִיר
מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אֲרָנָן אֲשֶׁר
בְּקִנְיָה הַגְּבוּר: לוֹ וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־
בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלַח שְׂרָחֲתִי אֵלֶיךָ
דִקְרָא־לְךָ לָמָּה לֹא־הִלַּכְתָּ אֵלַי
הֲאִמְנָם לֹא אוֹכַל כִּבְדְּךָ: לוֹ וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ
עֲתָה הֵיכֵל אוֹכַל דְּבַר מְאוֹמָה
הַדָּבָר אֲשֶׁר יֵשִׁים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר: רַבִּיעִי שְׂשִׁי
בְּשֶׁהֵן מַחֲבָרִין לִטְוִיָּלָה בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיֵּבֵאוּ קִרְיַת חֲצוֹת:

בָּלָק: לוֹ וַיִּשְׁמַע בָּלָק אֶת־
אֶת־אֵל בִּלְעָם וַיִּנְפֹּק
לְדַקְדָּמוֹתָהּ לְקִרְיַת־
מוֹאָב דִּי עַל הַחוּם
אֲרָנָן דִּי בְּסִטְרָא תְּחוּמָא:
לוֹ וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבִלְעָם
הֲלֹא מִשְׁלַח שְׂרָחֲתִי
לְוִתְךָ לְמִקְרִי לְךָ לְטָא
לֹא אֶתְתָּה לְוִתִּי
הַבְּקוּשְׁטָא הוּיָתָא אֲמַר
דִּית אֲנָא יְכִיד לְיִקְרוּתְךָ:
לוֹ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק
הָא אֶתִּיתִי לְוִתְךָ כְּעֵן
הַמִּיבֵּל יִבְלָנָא לְמִלְלָא
מִדְּעָם פְּתִנְמָא דִּישׁוּי יי
בְּפוּמִי יִתְה אֲמַר:
לוֹ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם עִם בָּלָק
נָתָנוּ דְּקִרְיַת מַחֲבָרִין:

אבן עזרא

אִפֹּם כִּי עוֹ הָעַם (לְמַעַלָּה יג בח): לוֹ לְמָה לֹא
הִלַּכְתָּ. כִּמּוֹ בָאתָ בַּעֲבוּר טֹלַת אֵלַי (קט), וְכֵן
טֹלַת וַיִּסֵּר (ש"א טו ו) כִּאֲשֶׁר פִּירֶשְׁתִּיו (קט):
לְטֹ קִרְיַת חֲצוֹת. שֵׁם מְדִינָה (קי):

רש"י

חֲלָק עֲמָהֶם וְסוּפָךְ לִיאָדָר מִן הָעוֹלָם (סא):
וּאִפֹּם. עַל כְּרַחֲךָ (ג) אֵת הַדָּבָר אֲשֶׁר
אָדַבֵּר וְגו': עִם שְׂרֵי בָלָק. שִׁמְחָ לְקַלֵּס
כְּמוֹתָם (סב): לוֹ וַיִּשְׁמַע בָּלָק. שִׁלַּח

שְׁלוּחִים לְבַשְׂרוֹ: אֶל עִיר מוֹאָב. אֶל מַטְרַפּוֹלִין (ג) שְׁלוֹ עִיר הַחֲשׂוּבָה שְׁלוֹ לומר
רָאָה מֶה אֵלּוֹ מִצְבָּקִים לַעֲקוֹר (ג): לוֹ הֲאִמְנָם לֹא אוֹכַל כִּבְדְּךָ. נִתְנַבֵּא
שֶׁסּוּפוֹ לֵלֶאֱת מַעֲמוֹ בְּקִלּוֹן (סד): (לט) קִרְיַת חֲצוֹת. עִיר מִלֵּאָה שְׁוֹקִים חֲנֻשִׁים וְנָשִׁים
וְטָף בְּחוֹלֹתֶיהָ לומר רָאָה וְרַחֵם שֶׁלֹא יַעֲקְרוּ אֵלּוֹ (סה):

יהל אור

הַדָּבָר: (קח) יִבְאֵר שֶׁהֵלִיכָה בְּכֹחַ פִּי כִּמּוֹ בִּיאָה,
וּבִיאָרוֹ לְמָה לֹא הִלַּכְתָּ מִמְּקוֹמְךָ וּבָאתָ אֵלַי, כִּי עֲנִין
הֵלִיכָה דְּבַק עִם אֹתָהּ הִמ"ס, וְעֲנִין בִּיאָה עִם אֹתָהּ הִלְמ"ד,

מנחת יהודה

אֶתְרִישְׁתוֹן לְקַבְּלִי, וְפִי' הַחֲזוּקָתָם מִן רִצְנָה לְקִרְיַת־
(שְׁמוֹרָה פִּמ"ד ד) אֵלּא פִּתְרִים וְאוֹמֵר אֲנִישְׁנָה, וְפִי' ג"כ
לְשׁוֹן חֲזוּקָתָם וְכֵן אֲפִשֶׁר לְפָרֵשׁ מִעֲנִין מְרִי וּפִשֶׁע וְכֵן (יְרוּשָׁלַּיִם
יְבֻמֹּת שִׁמ"ו ה"ה) שֶׁהָיוּ סִתְרִיסִין בְּגִדֵּי הַחֲשׂוּבָה וּבִיאָרוֹ
מִעֲנִין מְרִי פִשֶׁע וְהַעֲזָה, וְכֵן יוֹצֵדֵק שְׁתֵּי הַתּוֹרָאוֹת, וְעִיִּין
רִש"י דְּבָרִים א' כ"ו: (ג) מִלֵּאָה אִפֹּם, יֵשׁ לוֹ כִּמּוֹ תּוֹרָאִית,
רַק, אִפֹּם בָּאן אֲמַר לוֹ לְךָ עִם הָאֲנָשִׁים, רַק הַרְבֵּר אֲשֶׁר
אָדַבֵּר וְגו': (ג) בְּאוֹר מִלֵּאָה מַטְרַפּוֹלִין, אִם שֶׁל עִירֹת:

טקורי רש"י

(סא) תְּנִיחָמָא א' י', תְּנִיחָמָא ב' י"ד, בְּמִלְרָה פ"כ
ט"ו, יִלְקוּט תַּשְׁס"ה: (סב) תְּנִיחָמָא א' ו' ט"ז, בְּמִלְרָה
ט"ז: (סג) תְּנִיחָמָא א' ו' ט"ז, בְּמִלְרָה פ"כ י"ז יִלְקוּט
ט"ז: (סד) תְּנִיחָמָא א' ו' ט"ז, יִלְקוּט ט"ז: (סה) תְּנִיחָמָא
א' י"ח תְּנִיחָמָא ב' ט"ז יִלְקוּט ט"ז:

זְכָאן יוֹרָה לְחִיבֵי הַהֶפֶךְ סֵן הַמְדוּמָה, וְגִרְדָּה לְמִלֵּאָה אֵד, רַק, אִפֹּם בָּאן אֲמַר לוֹ לְךָ עִם הָאֲנָשִׁים, רַק הַרְבֵּר אֲשֶׁר
אָדַבֵּר וְגו': (ג) בְּאוֹר מִלֵּאָה מַטְרַפּוֹלִין, אִם שֶׁל עִירֹת:

מ וְנָתַתְּ בְּרִקְבְּךָ תֹּרִין וְעֵץ
וְשִׁלַּח לְבָלָעַם וְדַבֵּר בִּיָּא
דִּי עֲמָה : מַא וְהָיָה
בְּצִבְרָא וּדְבַר בְּרִקְבְּךָ יֵת
בְּלָעַם וְאַסְקָה לְרַמַּת
דְּחִלְתָּהּ וְחִזָּא מִתְּמִין קֶצֶת
מִן עֲמָה : א וְאָמַר בְּלָעַם
לְבָרְק בְּנֵה לִי הָכָא
שְׂבָעָא מִדְּבַחִין וְאַתְקִין
לִי הָכָא שְׂבָעָא תֹרִין
וְשְׂבָעָא דְכָרִין : ב וְעַבְד
בְּרִקְבְּךָ כְּמָא דִּי מִלִּיל
בְּלָעַם וְאַסְקָה בְּרִקְבְּךָ וּבְלָעַם
הָיָה וְדָבַר עַל כָּל
מִדְּבַחָא : ג וְאָמַר בְּלָעַם
לְבָרְק אֲתַעְתֵּד עַל עֲלִיתְךָ
וְאִיהֵךְ מֵאִים יַעֲרַע מִימֵר
מִן קִדְמֵי יְיָ קִדְמוֹתֵי

וַיִּזְבַּח בְּרִקְבְּךָ וַצֵּאן וַיִּשְׁלַח
לְבָלָעַם וּלְשָׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ : מַא וַיְהִי
בְּבִקְרֹת וַיִּקַּח בְּרִקְבְּךָ וַיַּעֲלֶהוּ
בְּמֹת בַּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶת הָעַם :
כג א וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל-בְּרִקְבְּךָ בְּנֵה-
לִי בֵּית שְׂבָעָה מִזְבַּחַת וְהִנֵּן לִי
בֵּית שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אֵילִים :
ב וַיַּעַשׂ בְּרִקְבְּךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּלָעַם וַיַּעַל
בְּרִקְבְּךָ וּבְלָעַם פֶּרֶ וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ :
ג וַיֹּאמֶר בְּלָעַם לְבָרְק הִתִּיצֵב עַד-
עֲלִיתְךָ וְאַלְכָּה אִנִּי יִקְרָה יְהוָה

רש"י

אבן עזרא

(מ) בקר וצאן. דבר מועט בקר אחד ולאן
אחד (לד סו) : (מא) במות בעל .
כתרגומו לרמת דחלתיה שם עבודת כוכבים לה :
(ג) אולי יקרה ה' לקראתי . אינו רגיל
גם אמר השם לאיוב (ו*) , קחו לכם שבעה פרים ושבעה
אילים (איוב סב ח) ובתת שלם לשלם אז תתחדש רוח בינה (ו) והמשכיל יבין (ה) [א] : ב פר
ואיל במזבח . בכל מזבח ומזבח והיא דרך קצרה כאלו אמר במזבח האחד מכל
המזבחות (ט) : ג יקרה . מגזרת לקראתי (י) : ודבר . מסוך אל מה (יא) : וילך שפי . דברי

מַא במות בעל . הוא בעלי במות ארנון (קיא) :
וירא משם קצה העם . כי הם חונים לארבע
רוחות השמים (קיב) : א שבעה מזבחות . יש
סודות עמוקים לא יבינום כי אם מתי מספר (א)
ושביעי בימים (ב) ובחדשים (ג) ובשנים (ד) ,
ושבעה כבשי העולה (ה) ושבע הזאות (ו) , גם אמר השם לאיוב (ו*) , קחו לכם שבעה פרים ושבעה
אילים (איוב סב ח) ובתת שלם לשלם אז תתחדש רוח בינה (ו) והמשכיל יבין (ה) [א] : ב פר
ואיל במזבח . בכל מזבח ומזבח והיא דרך קצרה כאלו אמר במזבח האחד מכל
המזבחות (ט) : ג יקרה . מגזרת לקראתי (י) : ודבר . מסוך אל מה (יא) : וילך שפי . דברי

יהל אור

קרני אור

מחזוהי" : (קיא) למעלה (כח כח) , שם הרים ידועים
בארץ מואב אשר הוכן עליהם מזבחת האליל
"בעל" : (קיב) וכן פי' הרמב"ן , כי לא ראה כל המחנה
כי היו חונים ארבעה דגלים לארבע רוחות השמים :
(א) פי' עמי השביעיות : (ב) פי' ו' ימים בשבוע
הוא היקף שלם : (ג) בחדש השביעי הוא
תחלת היקף של שנה החדשה : (ד) ו' שנים היקף השמיטה , וכן ו' שנים ו' פעמים : (ה) צר"ח (למטה
כח יא) ובפסח (שם שם יט) ובשבועות (שם שם כו) וצ"ה (שם כט ג) וצ"ה"כ (שם שם ח) ובסוכות
הי' שני פעמים שבעה , ארבעה עשר בכל יום : (ו) צ"ה"כ ולטהרת המזרע : (ז) ובס' המ"ב , אל תחרי ארץ :
(ז) מספר שבעה נקרא מספר שלם עיין (ויקרא כו יח) קרני אור הערה י , שם הארכתיו בזה) והנה בתת האדם
השלם בחכמה לשלם שהוא מספר ו' אז תתחדש בו רוח בינה , ובעל המ"ב יפרש , בתת שלם כלומר מספר נכבד
לשלם הוא השי"ת : (ה) והנה דעת כלעס ג"כ היתה במספר שבעה להשפיע עליו כחות עליונים שהם ו' מזלות ,
וגם מספר שבעה שהוא השבוע שלם : (ט) וכן ת"ח על כל מדבחה , וע"כ צ"ת במזבח פתוחה , כלומר בכל אחד
ואחד משבעה המזבחות הנז"ל : (י) כי מלת לקראתי שם מענין מקרה : (יא) פי' נקוד הדל"ת בשו"א לפי שהוא

[א] רצונו כי כלעס מומר נאות סיס לו , ורצונו לקבל מחס
כנבואה כאשר פירשתי למעלה בסוד האותן .
ובמו כן רמזו מו"ל ממסוק ולא קם עוד וגו' , בישראל לא
קם , אבל באומות קם ובמד"ר ס"פ נשא) חכן יש לנו
עוד לימר עליו , חין ולמה בנה שבעה מזבחות , וסכונה
בעבור שראה שהשם צוה לישראל לשבות ביום השביעי

תחלת היקף של שנה החדשה : (ד) ו' שנים היקף השמיטה , וכן ו' שנים ו' פעמים : (ה) צר"ח (למטה
כח יא) ובפסח (שם שם יט) ובשבועות (שם שם כו) וצ"ה (שם כט ג) וצ"ה"כ (שם שם ח) ובסוכות
הי' שני פעמים שבעה , ארבעה עשר בכל יום : (ו) צ"ה"כ ולטהרת המזרע : (ז) ובס' המ"ב , אל תחרי ארץ :
(ז) מספר שבעה נקרא מספר שלם עיין (ויקרא כו יח) קרני אור הערה י , שם הארכתיו בזה) והנה בתת האדם
השלם בחכמה לשלם שהוא מספר ו' אז תתחדש בו רוח בינה , ובעל המ"ב יפרש , בתת שלם כלומר מספר נכבד
לשלם הוא השי"ת : (ה) והנה דעת כלעס ג"כ היתה במספר שבעה להשפיע עליו כחות עליונים שהם ו' מזלות ,
וגם מספר שבעה שהוא השבוע שלם : (ט) וכן ת"ח על כל מדבחה , וע"כ צ"ת במזבח פתוחה , כלומר בכל אחד
ואחד משבעה המזבחות הנז"ל : (י) כי מלת לקראתי שם מענין מקרה : (יא) פי' נקוד הדל"ת בשו"א לפי שהוא

מקורי רש"י

מנחת יהודה

(סו) תנאומא ח' וב' שם במד"ר פ"כ י"ז מדרש חגית
ילקוט שם :

(לד) כי בכל מקום נאמר צאן ובקר , וכאן אמר בקר וצאן .
ורוצה לומר לטהרות לנו שנתן בעיו רע : לה) ובתנאומא

לְקַרְאֲתִי וּדְבַר מִה־יְרֵאֲנִי וְהַגִּדְתִּי
לָךְ וַיֵּךְ שָׁפִי: וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־
בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שְׁבַעַת
הַמִּזְבֵּחַת עָרַכְתִּי וָאֵעַל פֶּר וָאֵיל
בַּמִּזְבֵּחַ: ה' וַיֵּשֶׁם יְהוָה דָּבָר בְּפִי
בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה
תִּדְבֹר: וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נִצָּב עַל־

זפתגמא דיחונגני ואחיו
לך ואזל יחידיו: ו וערע
מימר מן קדם יי לות
בלעם ואמר לה ית
שבועא מדבחין סדרית
ואסקית תור ודבר על
כל מדבחא: ה ושוי יי
פתגמא בפומא דבלעם
ואמר תוב לות בלק
וכדין תמל: י ותב
לותה והא מעתה על
עלתה הוא וכל רבירבי
רש"י

אבן עזרא

המתרגם ארמית ידועים שהוא לבדו (יב); והנה
שפי לבדו גם הוא בלי אח (יג), ואחרים אמרו
כי הוא כמו נבאה לב (תה' קט מז) (יד) סגורת
ושפו עצמותיו (איוב לג כא) (טו) והנכון בעיני
שהוא סגורת קול על שפיים (ירמיה ג ב) (טז),
וימצא ביו"ד גם באל"ף (יז) במלת פתאים (משלי
יד יח) (יח), והמעם שהלך אל שפי (יט) ותחסר
מלת אל, כמו ויבא ירושלים (מ"א נטו) וכן נסעו
העם חצרות (לשעלה יא לה) (כ) ורבים כן,
והנה הוא מנחש בלבתו (כא), כי בן כתוב,
ולא הלך בפעם בפעם לקראת נחשים (למטה
כד א) (כב), והנה גם פה רמותי לך סוד
התום (כג): ד ואעל פר ואיל במזבח.

הנראה אליו ע). ויעתק משם ההרה וגו' עא). ויאהל אברם וגו' עב). ואחר זה
המוריה עג). וילחק בנה אחד ויבן שם מזבח וגו' ויכרו שם עבדי ילחק באר עד). ויעקב
בנה שמים אחד בשכם ואחד בבית אל עה): ואעל פר ואיל במזבח. ואברהם לא
העלה אלא חיל אחד:

יהל אור

(כ) שפי' אל ירושלים אל הצרות שיחסר בהם למ"ד
השמוש המשרת במקום אל: (כא) היה מנחש במעשה
הנחוש בלכתו לדעת באיזה אופן יוכל לקלל:
(כב) ואח"כ כשראה כי טוב בעיני ה' לדרך את
ישראל, לא הלך בפעם בפעם לקראת נחשים, וישת
אל המדבר פניו: (כג) ובמקו"ח הגי' "סוד סתום",
והסוד הזה הוא סוד גדול ממערכת הכוכבים לפי
דעתו, והיה חווה בכוכבים ומזלות במקום גבוה,
כי ברוב השקו לקלל רצה להמשיך רצון מהמחשבה
הפורה אל כל השבעה, כדי שיפעלו כל המדות

בנחת יהודה

א' י"א, ותנחומא ב' פ"ו במד"ר פ"ב י"ח, זה בעל פסוק
שראה שישראל נופלין שם: לו) ע"כ אמר בלשון אולי:
לו) פי' מיושב ושוקם ויחידיו באלו אין עמו דבר אחר
א' י"א, ותנחומא ב' פ"ו במד"ר פ"ב י"ח, זה בעל פסוק
שראה שישראל נופלין שם: לו) ע"כ אמר בלשון אולי:
לו) פי' מיושב ושוקם ויחידיו באלו אין עמו דבר אחר

לדבר עמי ציוס לו): וילך שפי. כתרנומו
יחדי מלשון שופי ושקט שאין עמו אלא
שתיקה לו) סו): (ד) ויקר. לשון ערתי
לשון גנאי לשון טומאת קרי כלומר
בקושי וצביון סח) ולא היה נגלה עליו ציוס
אלא בשביל להראות חזקתן של ישראל: את
שבועת המזבחות. שבעה מזבחות ערכתי
אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחות
אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך
שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כלן סט)
אברהם בנה ארבעה ויבן שם מזבח לה'
הנראה אליו ע). ויעתק משם ההרה וגו' עא). ויאהל אברם וגו' עב). ואחר זה
המוריה עג). וילחק בנה אחד ויבן שם מזבח וגו' ויכרו שם עבדי ילחק באר עד). ויעקב
בנה שמים אחד בשכם ואחד בבית אל עה): ואעל פר ואיל במזבח. ואברהם לא
העלה אלא חיל אחד:

הנראה אליו ע). ויעתק משם ההרה וגו' עא). ויאהל אברם וגו' עב). ואחר זה
המוריה עג). וילחק בנה אחד ויבן שם מזבח וגו' ויכרו שם עבדי ילחק באר עד). ויעקב
בנה שמים אחד בשכם ואחד בבית אל עה): ואעל פר ואיל במזבח. ואברהם לא
העלה אלא חיל אחד:

סמוך למלת מה: (יב) כן ת"א ואזל יחידיו: (יג) כי אין
לו דומה בתנ"ך על לשון יחידיו: (יד) שהלך בלב
נשבר ונכחה: (טו) וכן פי' ר' יהודה הביאו הרד"ק בשרש
שפה, וכן תרגם הירושלמי בלב שפי, וכן פי' החזקוני:
(טז) שפי' מקום גבוה: (יז) הה' ז"ל יגרום, ובכל
שפיים מרפיתם (ישעיה מט ט) שפאים באל"ף ושם
ג"כ פי' מקומות הגבוהים עיין (פי' ליטתי שם):
(יח) שימלא ביו"ד גם באל"ף: (יט) וכן פי' הרמב"ן
שהלך בלעם אל ראש הגבעה אשר בהר וראוהו כולו,
כי מתהלה ראו רק קנה העם, וכן פי' הרד"ק והרלב"ג:

מקורי רש"י

סו) תנחומא א' י"א, תנחומא ב' ט"ז, מדרש אגדה:
סח) ב"ר פ' נ"ב ה' ויק"ר פ"א י"ג ועיין רש"י ויקרא
א' א' מדרש אגדה: סט) עיין תנחומא ב' לו אות
ח' ובהערה ו' שם, ובתנחומא ב' כאן אות ט"ז ובהערה
ס' ושם פ' ט' כתיב ויבן שם מזבח: עב) שם י"ג י"ח, וסוף הפ' ויבן שם מזבח: עג) שם כ"ב ט': עד) שם
כ"ו כ"ה: עה) שם ל"ג כ' ושם ל"ה ו':

עֲלֵהוּ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב׃ וַיֵּשֶׁא
מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר מִן־אֶרֶם יִנְהֵנִי בְּלֶק
מִקֶּדֶד־מוֹאָב מִהַרְרֵי־קָדֶם קָבָה
אֶרֶה־לִּי יַעֲקֹב וְלִכְה־זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל׃
חֲמָה אֶקֶב לֹא קָבָה אֵל וּמָה אֲזַעֵם
לֹא זַעֵם יְהוָה׃ כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים

אבן עזרא

בצווי (כד): וַיֵּשֶׁא משלו ויאמר. המשל הוא, כי מראש צורים אראנו (כה): מהררי קדם. מורה (כו): לכה ארה לי יעקב. תחם מלת ואמר (כז) ובשיר השירים במוהו רבים (כה) יהיא דרך קצרה: זעמה ישראל. השעם כפול במשפט יהיא דרך לדבר בטעם אחד במלות מישנות ישנה לחזק (כט), והיתה ראויה מלת זעמה להינתה על משכל זכרה לי אלהי (נחמיה ה יט) רק באשר נפתח העיני בעבור היותו מן הגרון, היה בינו ובין הזיין חולם תחת קמץ הטף (ל): חמה אקב לא קבה אל. כשעם קללה, יהה"א תחת וי"ו (לא) בה"א אהלה (ברא' יב ח), ובן ה"א כי פרעה אהרן (שמות לב כה) והמלה מפעלי הכפל (לכ) והשלטה קבבו כמו סבבו, ואם היא מלה זרה (לג): ומה אזעם לא זעם ד'. מגזרת זעם והשעם כפול (לד): ט' כי

מוֹאָב׃ וַיֵּשֶׁא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר מִן־אֶרֶם יִנְהֵנִי בְּלֶק מִקֶּדֶד־מוֹאָב מִהַרְרֵי־קָדֶם קָבָה אֶרֶה־לִּי יַעֲקֹב וְלִכְה־זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל׃ חֲמָה אֶקֶב לֹא קָבָה אֵל וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם יְהוָה׃ כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים

רש"י

(ז) ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל. בשני שמותיהם אל לקלל שמא אחד מהם אינו מובהק לה): (ח) מה אקוב לא קבה אל. כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו (ט) כשהזכיר אביהם את עוגס. כי באפס הרגו איש עו) לא קלל אלא אפס שנאמר ארור אפס עו). וכשנכנס אביהם במרמה אלל אביו היה ראוי להתקלל עח) מה נאמר שם גם ברוך יהיה עט). במזרכים נאמר אלה יעמדו לבדך את העם פ). במקללים לא נאמר ואלה יעמדו לקלל את העם אלא על הקללה מ) לא רלה להזכיר עליהם שם קללה: לא זעם ה'. אני אין כחי אלא שאני יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה פא) והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך וזה שנאמר עמי זכר נא מה יען וגו' ומה ענה ר' יהו' בלעם וגו' למען דעת לדקות ה' פב): (ט) כי

יהל אור

ורק היו"ד וסו"ה הכיין, מענין שניות, כמו ויאמר שני וישנו (מ"א יח לד): (ל) וכן כתב הרד"ק בשרש זעם הזיין כחולס להאריך על העיין, והוא לשון מאיסה וזעף וכעס: (לא) הה"א שבמלת קבה היא במקום וי"ו הכנוי לגסתר, ר"ל קב אותה: (לז) וברשו קב, והדגש שבכ"ה הוא להסרון אות הכפל: (לג) פו' אם המלה באה בשלימות היה לו לומר קבבו במשקל סבבו, ואעפ"י שסבבו מלה זרה כי לא נמלא דומה לה מפעלי הכפל כ"ה בה"א וי"ו צסוף לסימן הכנוי ע"ד השלמים פקדוהו שמהו: (לד) כפל ענין

מקורי רש"י

עו) ברא' מ"ט ו': עו) שם שם ו': עח) תנחומא ח' י"ב תנחומא ב' י"ח במד"ר פ"כ י"ט ילקוט תשס"ו: עט) ברא' כ"ז ל"ג: פ) דברים כ"ו י"ב, ועיין תנחומא ח' י"ב, תנחומא ב' י"ח במד"ר פ"כ י"ט, ילקוט שם: פא) סנהדר' ק"ה ב' ברכות ו' ח' מדרש חגוד: פב) מיכה ב' אקב לא קבה אל וגו', כי מראש צורים אראנו, מסקים בכות שאני ערשתי אותה, ומנבעות שהעלני בלק לראותו בשם אני כסתכל בו, הן גם לבדד ישכון, בפח הוא ישכון או קללתי כועלת להם, אין בדר אלא לשון בשח, ברכתיב וישכון ישראל בשח בדר (דבר' לג כח): (ט) יתרון חלא קבה היא לשון עבר והיל"ל לא יקוב, ויפרש כשהיו וכו': ס) פו' כמו שכתוב, רק, ואלת יעמדו

מנחת יהודה

אלא שתיקה: לה) ובתזכרון הנ"ל שבה אחד מהם טובהק, פו' שהם גברים בו יותר, ולא יסתפק כלל על השומע, וכן אומרים רבו בייחוק, שפי' רבו הניכר לכל בחכמתו יותר מאחר, וגם כאן יש חוס' ברש"י סכ"י הביאו בעל הבנת הכקרא, וז"ל כתיב ויעלהו בסות בעל לראות משם קצת העם, כיון שראם, אמר לישוא השיעני זה מן ארם מקומי, מהררי קדם, לארר יעקב ולזעם ישראל, בכות שאני ערשתי אותה, ומנבעות שהעלני בלק לראותו בשם אני כסתכל בו, הן גם לבדד ישכון, בפח הוא ישכון או קללתי כועלת להם, אין בדר אלא לשון בשח, ברכתיב וישכון ישראל בשח בדר (דבר' לג כח): (ט) יתרון חלא קבה היא לשון עבר והיל"ל לא יקוב, ויפרש כשהיו וכו': ס) פו' כמו שכתוב, רק, ואלת יעמדו

אונקלוס

במדבר כג בלק

קז 213

הָא עֲמָא בְּחִירָהּ
עֲתִידָא דִּיהֲסִנּוּן עֲלֵמָא
וּבְעֲמִמָּא לָא יִתְדָנוּן
גְּמִירָא: יִמָּן יִיכּוֹל לְמַמְנֵי
דְּעֲדִיקָא דְּבֵית יַעֲקֹב

אֲרָאנוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרָנוּ הִיָּעֵם
לְבַדְדִּי שֹׁכֵן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב: מִי
מָנָה עֵפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רַבֵּעַ

רש"י

אבן עזרא

מראש צרים אראנו. כי על השפי היה והוא גבוה, והעד על השפי שהיא בפירושי (לה) ולא הלך בפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו ולא אל שפי (לו), גם יתכן להיות מראש צרים משל לגורית היורדות מהעליונים (לו) כי ראה בחבטתו שזעמוד זאת האומה לבדה ולא תתערב עם אחרת מהגברת עליה לעזוב תורתה באשר עשו כל האומות (לס): ובגוים לא יתחשב. אפרשני בפסיק יצב גבילת עמים (דבר) לב (ח) (לס): "מי מנה". התחמה שלא יתחשב עם הגוים, והם עם יב בחול שיתכן שלא יתחשב השעש יצב עפר יעקב. השעש שהוא רב בעפר הארץ (מא): ומספר את רבע ישראל. דגל אחד (מס) השעש אשם קצתו תראה וכלו לא תראה, יפה פירש המתרגם ארמית (מס) סלת ישרים (מג) והשעש לפי דעתי שנתאנה למות, ותהיה אחריתו באחרית ישראל, שהם חלק השם (מג), ולא חלק בזבבים כי הוא היה קיים (מד), ויש אוסרים שסלת ותהי אחריתי בשור ובחמור פח) לא תזרע כלאים (מט) ובמספר את רבע ישראל. רביעיותהן

מראש צרים אראנו. חני נוסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם וחני כוזה הותם מיוסדים וחזקים כחידים ונבצית הללו על ידי חבות ואמהות (מא): הן עם לבדד ישבן. הוא אשר זכו לו חבותיו לשכון בדד כתרנומו (מא) פד): ובגוים לא יתחשב. כתרנומי (מא) לא יהיו נעשין כלה עם שאר עובדי כוכבים (מג) שגא' כי העשה כלה בכל הגוים (פה) וגו' חנין נמנין עם השאר. ד"א כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם שנאמר ה' בדד ינחנו פון) וכשהאומות עובדי כוכבים צנוזה הם אוכלין עם כל אחד ואחד ואין עולה להם מן החשבון והו ובגוים לא יתחשב. (י) מי מנה עפר יעקב וגו'. כתרנומו דעדקיא דבית יעקב (מד) כי מארבע משריתא ארבע דגלים (מה). ד"א עפר יעקב אין חשבון במלות שהם מקיימין בעפר פון) לא החרוט אפר פרה (ז) ועפר כוטה צא) וכיולא צהם: ויהל

במלות שונות: (לה) שפי' מקום גבוה: וכו' מפני שמקודס היה על השפי במקום שאינו מדבר: (לו) ובד"ק משל לגזרות השחקים העליונים והו פירוש אחר, כי ע"ד ההכמה הזורים הם שבעה כיסוי לכת, וגבעות י"ב המולות, עיין ברב"ה: (לה) וכן פיר' הרמב"ן: (לט) ושם פיר' "והשעש כמו אשר חלק ד' אלהיך (דברי' ד יט) כי לכל חלק למטה חלק למעלה" וביאור דבריו כזה, הוא בדברים (ד' יט), ששם כתב "דבר מנוסה הוא כי יש לכל עם ישם ככס יי"ש י"ל, וכן יש חול לכל עיר ועיר, והשם שם לי"ה ח"ג גלה גדולה להיות השם יועלם ולא ככס להם וזה יבראח נחלת השם": (מ) כי המעט יתכן שלא יתחשב, הכל ישראל הם עם רב יש תימה האין לא יתחשב עם הגוים

מקורי רש"י

כניחת יהודה

יעמדו על הקללה וכו"ה (הנחומא כ יח) נשעה שהיה יצוה אותם על הכרבות ועל הקללות, בברכות היה מוכיח שנאמר אלה יעמדו לברך את העם וגו' שמעון יהוה יברכום כ"ו י"ב) ובקללות לא היה מוכיח (ויבט"ה פ"ב י"ט מוכיח) בטי"ח, פי' לא היה מרשים אותם להוכיחם בשטטס: מנה) הא עמא בלחודיהון עתידין יעמדו על הקללה (מס) לא יתדנון גמירא: (לח) עשיתם כלה: (מד) ר"ל מי יוכל לפייר הקסמים של בית יעקב. העדק הוא קסן, ואולי צ"ל "העדקא", וב"ה יוב"ע עולמיהון (גל"ג): (מס) אונקלוס תרגם "או חרא מארבע משריתא", פי' דגל אחד מארבע דגלים, וב"ה דעת הראב"ע, כי

י' ה': פג) תנחומא ח' י"ב תנחומא ב' י"ט: פד) עיין תויב"ע: פה) ירמיה ל' י"א: פו) דברי' ל"ב י"ב: פז) תנחומא ח' שם תנחומא ב' כ' במד"ר מ"כ י"ט פסוק דיוסודס וישראל רבים פס"ו: ח' דברי' כ"ב י' : פט) שם שם ט': צ) לעיל י"ט ט' : צא) לעיל ה' י"ו : דיהסנון עלמא, ר"ל הם לבד יירשיו את הארץ, והו פיר' ייבסנון (מס) ר"ל אינם נמנים עם שאר הגוים עובדי האלילים: (לח) עשיתם כלה: (מד) ר"ל מי יוכל לפייר הקסמים של בית יעקב. העדק הוא קסן, ואולי צ"ל "העדקא", וב"ה יוב"ע עולמיהון (גל"ג): (מס) אונקלוס תרגם "או חרא מארבע משריתא", פי' דגל אחד מארבע דגלים, וב"ה דעת הראב"ע, כי

במדבר כג בדק

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל
וְתִהְיֶה אַחֲרֵיתִי כְּמֹהוּ: וַיֹּאמֶר בָּלָק
אֶל-בָּלָעַם מַה עָשִׂיתָ לִּי לְקַב אִיבִי
לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכַת בָּרַךְ: יֵב וַיַּעַן
וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יְשִׁים יְהוָה
בְּפִי אֲתוּ אֲשַׁמֵּר לְדַבֵּר: חֲמִישִׁי
יֵב וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לָךְ-נָא אֲתִי אֶל-
מְקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפֶס

דאמיר עליהון יסגון
בעפרא דארעא או חדא
מארבע משרייתא
דישראל תמות נפשי
מותא דקשיטוהי ויהי
סופי פותהון: יא ואמר
בלק לבלעם מה עבדת
לי למילט סנאי דברתיך
והא פרכא מברכת להון:
יב ואתב ואמר הלא ית
דישויי בפומייתא אמר
למלכא: יג ואמר ליה
בלק איתא כען עמי

רשי

אבן עזרא

בפילה בטעם (מד*), והיא היה מתאוה שימות
מות ישרים כמו הישרים של ישראל (מה) בעבור
דעתו כי בחרב ימות (מו), והגאון אמר כי מי
כנה הוא השם (מו), והטעם אתה שתוכל לסנות עפר יעקב, המת נפשי מות ישרים (מו*),
א"כ מה טעם ומספר את רובע ישראל (מה) ולפי דעת רבים שפירושו כמו ארחי ורבעי זרות (תה)
קלט ג) שהוא בענין רבצי (מט), ויפרשו עפר יעקב על עת נסעו (נ), משפט הלשון (נא)
להקדים שם הפועל (נכ) בלישון עבר ועתיד (נג) ובציוי הדבר הפוך (נד), ויש מלות זרות (נה)
כמו ברכת ברך (למטה כד י) ובוא בוא (דניאל יא יד) ויששף ועבר (שם יא י) (נו): יג אפס
קצחו. רק קצחו (נז): וקבנו. מלה זרה (נה) ולפי הדקדוק כי הצווי בעתיד (נט), ואין
ביניהם רק הסימן (ס) ירדפנו, ירדפנו ירדפוהו (ס*), אויב ירדפו (הושע ח ג) (סא)
ובאה זו המלה מורכבת עם נו"ן ובחולם (סב) ולפי דעת ר' יהודה המדקדק הראשון שהוא
מן שרש קבן. א"כ לא יתכן להיות צווי (סג) כי לא ימצא כן מהבנין הקל (סד) אולי
יהל אור

ישראל שהם הלק ה': (מד*) כפל ענין במלות שונות:
(מה) וכן פי' הרמב"ן: (מו) עיין תרגום יונ"ט ע:
(מז) והוא דרך קריאה, כלומר מי שמנה עפר יעקב,
בהסרון שי"ן אשר: (מו*) ואמרו תמות כענין תפלה
להשם כלומר שהסבב שהמות נפשי כמות ישרים:
(מח) שאין לו שום ביאור כזה: (מט) וכן פי' ר' משה
הכהן הביאנו הח' ז"ל צפי' (תה' שס) כי "רבעי
תרגום רבצי" פי' תרגום של רבעי הוא רבצי, ומרבץ
תחת בלעם (למעלה כב כז) ת"א ורבעת, רובץ בין
המשפטים (כרא' מט יד) רביעא בין "תחומיא, רובץ
תחת משלם (שמות כג ה) רביעא תחות טועניה,
ויפרש שם ארחי ורבעי, שצתי והלוכי, וכן כלן
יפרשו רובץ ישראל צעת שבתם, היינו צעת הנייתה:
(נ) ז"ל "נשעם" וכן הוא הגי' בצא"י: (נא) זה שיך
לפסוק י"א על המלות "והנה ברכת ברך": (נב) פי'
שם המקור: (נג) כמו הלך הלכת כי נכסף נכספת
(כרא' לה ג) וכן אמר אמרתי (שופ' טו ז) שמוע
השמעי (שמות יט ה): (נד) כמו שמעו שמוע וגו'
וראו ראה (ישעיה ו ט): (נה) שהמקור בא אחר פעל

מקורי רשי

צב) תנחומא ח' י"ב, תנחומא ב' כ', ועיין נדה לא ח', במד"ר שס, וזיין רש"י למטה כ"ד ג' ילקוט תשס"ז ט
תנחומא

אונקלוס

במדבר כג ברק קה 215

קִצְּחוּ תִּרְאֶה וְכִזּוּ לֹא תִּרְאֶה
וְקִבְּנוּ־לִי מִשֵּׁם: יִי וְיִקְחֶהוּ שְׂדֵה
צִפִּים אֶל־רֹאשׁ הַפְּסָגָה וַיִּבֶן שְׂבָעָה
מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וְאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ:
טו וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הִתִּיצֵב כֹּה
עַל־עֲלֵתָהּ וְאַנְכִי אֶקְרָה כֹּה: טז וַיִּקָּר
יְהוָה אֶל־בָּלָעַם וַיֵּשֶׁם דָּבָר בְּפִיו
וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תִּדְבֹר:
יז וַיָּבֹאוּ אֵלָיו וְהֵנוּחַצְב עַל־עֲלֵתוֹ וַיֹּשְׁרִי
מוֹאָב אֹתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה־
דָּבָר יְהוָה: יח וַיֵּשֶׂא מִשָּׁלוֹ וַיֹּאמֶר

לְאַתֵּר אֲחֶרְןָ דְּהַחֲזִיגָה
מִתַּמָּן לְחוּד קִצְתָּהּ תִּחְזִי
וְכִלָּה לֹא תִחְזִי וְתִלְוִיטָהּ
לִי מִתַּמָּן: יי וְדִבְרָה
לְחַקֵּל סְבוּתָא לְרִישׁ
רַמְתָּא וּבְנָא שְׂבָעָא
מִדְּבַחִין וְאַסְק תּוֹר וְדִבֵּר
עַל כָּל מִדְּבַחָא: טו וַיֹּאמֶר
לְבָלָק אֲתַעְתֵּד הָכָא עַל
עֲלֵתָהּ וְאַנָּא אֲתַמְמִי עַד
כָּא: טז וַעֲרַע מִימֵר מִן
קָדָם יי לְבָלָעַם וַיֹּשְׁרִי
פְתִיגְמָא בְּפִוְמָה וַיֹּאמֶר
תּוֹב לֹת בָּלָק וְכִדִּין
תַּמְלִיל: יז וְאַתָּה לֹתָהּ
וְהוּא מַעְתֵּד עַל עֲלֵתָהּ
וְדִבְרֵי מוֹאָב עִמָּה
וַיֹּאמֶר לָהּ בָּלָק מָא כִּלִּיל
יי: יח וַיִּנְטֹל מִתְּלָהּ וַיֹּאמֶר

רש"י

אבן עזרא

תהיה שם הפועל (סה) על משקל ומשמרו את
השבועה (דבר' ז ח) (סו): יח וישא משלו.
בתועפות ראם, כלביא יקום (סז): האוינה
עדי. מגזרת עד (סת), יבן לא שבתם עדי
(עמוס ד ו) (סט) והטעם כפול (ע), וייו בנו

לי. לשון לווי קללה לי: (יד) שדה צפים.
מקום גבוה היה שם הלופה עומד לשמור
אם יבא חיל על העיר: ראש הפסגה.
בלעם לא היה קוסם כזלק ראה זלק שעתידה
פרצה להפרץ בישראל משם שם מת

משה (מו) צג). כסבור שם תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה:
(טו) אקרה כה. מאת הקצ"ה. אקרה. לשון אתפעל (מו): (טז) וישם דבר בפיו.
ומה היא השימה הזאת ומה חסר המקרא באמרו שוב אל זלק וכה תדבר אלא כשהיה
שומע שאינו נרשה לקבל אמר מה אני חוזר אל זלק ללערו ונתן לו הקצ"ה רסן ומכה
בפיו כאלם הפוקם מח) בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה. אל על כרחק תשוב אל
זלק צד): (יז) ושרי מואב אהו. ולמעלה הוא אומר וכל שרי מואב כיון שראו שאין
בו תקוה הלכו להם מקלתם ולא נשארו אלא מקלתם צה): מה דבר ה'. לשון לחוק

יהל אור

ולגבורת הלביא: (סת) וענינו כמו אל ופי' אלי:
(סט) ופי' אלי, וכן פי' ר' יונה ו' גנא"ה -
(ע) כפול ענין כמלות שונות:

זה השרש: (סה) מקור: (סו) שהוא מקור מהקל
לגזרת פעול, כלומר ולקוב אותו, ולפי זה קצב וקבן
שני שרשים בענין אחד: (סז) המשילם לתוקף הראש

מקורי רש"י

מנחת יהודה
כי ראה רק דגל אחד מארבע דגלים, ורש"י ז"ל אף שלא
הביא השתי כלות, או תרא" יכול להיות שדעתו ג"כ בדעת
אונקלוס, וזהו דעת הראב"ע: (טו) וזו ראייה שהיה בלק
יותר קוסם ממנו שהרי לקחהו לבלעם לראש הפסגה
שראה בקסמו שמשם עתידה פרצה להפרץ בשונאיהן
לשון התפעל, והיינו פעולת עצמו אקרה (בא"ר): (מה) צ"ל "השוקם" כפ"ס, ופי' סתימה, וכ"ה ערוך ערך

צג) תנחומא ח' י"ג תנחומא ב' כ"ח במד"ר שם ילקוט
השם"ח: צד) תנחומא ח' י"ג תנחומא ב' כ"ח ופיין
הערה קכ"ז שם במד"ר פ"כ, כ': צה) תנחומא ח'
וב' שם:

פקם

במדבר כג בלק

אונקלוס

קום בִּלְק וּשְׁמַע הָאֵלֶּיךָ עַדִּי בְּנִי
 צִפּוֹר: יֵשׁ לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְזֹב וּבִן־
 אָדָם וַיִּתְּנֵהֶם הָהוּא אָמַר וְלֹא
 יַעֲשֶׂה וְדַבֵּר וְלֹא יִקְיַמְנָה: כ הִנֵּה
 בָּרַךְ לִקְחָתִי וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה:
 כֹּא לֹא־הָבִיט אֹן בִּיעֶקֶב וְלֹא־
 רָאָה עֲמַל בִּישְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו
 בְּרַפְתִּי מִנָּה: כֹּא אֶסְתַּכֶּפֶת לַיִת פְּלָחִי גְלוּלִין בְּדָבִית יַעֲקֹב וְאִף לֹא עֲבָדִי לְאוֹת

רש"י

אבן עזרא

בעור נוסף, כמו למענו שים (תה' קיד ח) (עא):
 וטעם לא איש אל בעבור שאמר וקבנו לי
 משם, וכבר אמר לא קבה אל (עכ): יֵשׁ אמר
 ולא יעשה. אמרו (עג): ודבר. דברה (עד):
 כ הנה ברך לקחתי. שם הפועל (עה), כמו
 שם (עו): וברך. פועל עבר, והטעם והשם
 ברך ברבה ולא אשיבנה (עז): כֹּא לא הביט
 און, לפי דעתי כי מואת המלה למד בלק
 לשלוח נשי מואב במחנה ישראל, והטעם
 סבור להמיתם במדבר: ההוא אמר וגו', כלשון תימה מט' ותרגומו ותיבין ומתמלכין (י).
 חוזרים וגמלכין לחזור בהם: (כ) הנה ברך לקחתי. אתה שאלני מה דבר ה' קבלתי
 ממנו לברך אותם (ס"א ברך כמו לברך) נא: וברך ולא אשיבנה. הוא ברך אותם ואני
 לא אשיב את ברכתו: וברך. כמו וברך וכן הוא גזרת ריש' נב) כמו אויב
 חרף קב) כמו חרף וכן וכולע ברך קב) המהלל ומברך את הגזול ואומר אל תירא
 "כי לא תענש" שלום יהיה לך מרגיו הוא להקב"ה. ואין לומר ברך שם דבר
 שא"כ היה נקוד בפתח קטן (ר"ל סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה אבל לפי שהוא לשון
 פעל הוא נקוד קמץ קטן (ר"ל לירה) וטעמו למטה: (כא) לא הביט און ביעקב וגו'.
 כתרגומו. ד"א אחרי פשוטו הוא גדרש מדרש נאה: לא הביט. הקב"ה און
 שביעקב שכסהו עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות ע) שלהם

יהל אור

(עא) ושם ג"כ הוי"ו נוסף: (עב) כפ' ה', ע"כ יאמר
 לו כי לא איש אל ויכזב, ולא בן אדם ויתנחם:
 (עג) וחסר מלת "אמרו": (עד) בעבור "יקימנה" שהיא

מנחת יהודה

פקם: מט) ופי' וכי מבקש אתה שאותה הבטחת
 שאמר השם לא יעשנה: נ) וקאי אבני אדם, שהם
 תיבין ומתמלכין: נא) כוונת רש"י ו"ל שברך הראשונה
 בפי' וחסר ממנה למ"ד בכל"ם הנכנסת על המקור:
 נב) פי' מאחר שפי' הוא ברך אותם ואני לא אשיב,
 א"כ פי' עבר, חיה לו לנקוד וברך בשפת, לבן פי'
 בצירי ולא בפתח: נג) פי' בשקרום,

מקורי רש"י

צו) תנחומא ח' וב' שס: צו) תנחומא ח' וב' שס, במד"ר
 פ"כ, כ': צח) תה' כ' י': צט) ברא' ח' כ"ד: ק) חכ'
 קי"ד, ח': קא) תנחומא ח' מסעי ו', תנחומא ב' מסעי
 ו', במד"ר פ"כ, כ': קב) תה' ע"ד י"ח: קג) שס י'
 וכן היא גזרת ריש', ר"ל כל תיבה שיסודה ריש' נקוד
 כלשון כל פועלי און (תה' ה' ו'):

ובהבנת

אונקלוס

קט 217

במדבר כג בלק

שֶׁקֶר בִּישְׂרָאֵל מִיִּמְרָא דִּי אֱלֹהֵיָן בְּסַעֲדָהוֹן וְשִׁכְיִנְתָּ מְלָכְהוֹן בִּינְיָהוֹן: כב אֵלָּה דְּאַפְקִינֵן רְשִׁי

עֲמֹ וְתִרְוַעַת מֶלֶךְ בּוֹ: כב אֵל מוֹצִיָאם מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַפַת רָאם

אבן עזרא

כי אין השם כבן אדם שיתנחם, כי לא ראה און בישראל, והנה אם יהיה בהם און, לא יקום דבר השם, כי כל דבריו הם על תנאי רק במקום שבועה (עה), וכן הנביא אוסר רגע אדבר (ירמיה יח ז) (עט) וזה טעם בדבר בלעם (פ): ולא ראה עמל. הטעם בפל, והוא אחי האון (פא), והטעם מה יביא האדם לעמל בסוף און (פכ) והנה כל עת שלא הביט און ביעקב השם עמו: ותרועת מלך בו. במחנה ישראל (פג), וזה ותקעתם תרועה (בסד' י, ה) (פד): כב אל מוציאם ממצרים. וזה השם שהיה עמו (פד'), הוא תקיף והראה אותות במצרים: כתועפת. כמו קרני ראם (דבר' לג יז) (פה), ופירוש תועפת תוקף, וכן ותועפות הרים לו (תה' צה ד) (פו), גם יתכן היות פירוש וקרני הרים (פז) ובסוף תועפות לך (איוב כב כה) פירוש וכסוף תועפות הרים (פה), ואמר לו (פט), כמו ותרועת מלך בו (ג) והטעם שזה האל שם (לא) תוקף לישראל, וכל זה בעבור שהוא דבוק בשם, ולא יבקש כי אם פאתו,

יהל אור

דבריו, שדעתו לא הכים און ביעקב יחזיר על האל ית'. הנזכר, יאמר שלא הכים השם און ושקר ביעקב ולא ראה כהם עמל וכעם שיעשו לפניו, וע"כ הוא עמם ותרועת מלך בהם כי יריע אף יצריה על אויביהם יתנבר: (פד) למסע המחנות: (פד') וכד"ק ובבא"י, וזה השם שהוא עמו" וכ"ה בס' המ"ב: (פה) והיא בהמה מבהמת המדבר חזקה מאוד, וכאן יאמר כחוקף הראם, ושם יאמר קרני ראם שבהם ינגח: (פו) ופי' הה' ז"ל שם, כח: (פז) וכן פי' הח' ז"ל שם בלהרונה, ויש אומרים כמו קרניים, ויהיה פירושו קרני הרים, וענינו כח הרים: (פח) ופי' הח' ז"ל שם, אומן וחוקף: (פט) בכתוב יאמר לו: (ג) ויהיה פי' כמו בו ופי' במחנה ישראל: (לא) בשי"ן שמאלית:

מנחת יהודה

(נד) ובהבנת הסקרא וכן בז"ל יש הוספה כאן מב"י ואני יוסף ב"ר שמעון אוסר, לא הביט הקב"ה און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, עמל ואון לשון עבירה, כמו שנאמר, תראני און ועמל תביט (חבקוק א' ג') שני דברים הללו אינן נוהגין בבית יעקב. לא הביט לא ראה בהן הקב"ה און או עמל, כי אינן ד' אלהיו עמו. ותרועת מלך בו, ריעות מלכו של עולם ביניהם, כמו ריע דוד וכו': (כ) פי' בלעם אמר לא אוכל לקלם, כי שמו של הקב"ה נכלל בשם, כלומר ישראל, והאיך אקלל כביכול, וזהו ד' אלהיו עמו, ות"א, ושכינת מלכהון ביניהון (דבק טוב): (נו) וראם כמו רום, ולא מענין ראם קרניו, שהוא בהמה בבהמות הארץ: (ס) מפני שיש לו כח רב, יוכל להניע את גופו לצד מעלה: (נה) וראם כששמו, והוא פין חיה בעל קרנים גדולות, והוא

ובעמלן שהם עוזרים על דתו קד): עמל. לשון עבירה כמו הרה עמל קה). כי אתה עמל וכעם תביט קו) לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום נד): ה' אלהיו עמו. אפילו מכעיסין וממרים לפניו אינו זז מתוכן: ותרועת מלך בו. לשון חבה ורעות כמו רעה דוד קו). אהב דוד. ויתנה למרעהו קח). וכן תרגם אונקלוס ושכינת מלכהון ביניהון נה): (כב) אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת הנה עם ילא ממלרים לא ילא מעלמו אלא האלהים הוליאם קט): כתועפות ראם לו. כחוקף רום נו) וגובה שלו וכן וכסף תועפות קי) לשון מעוז המה. ואומר אני שהוא לשון ועוף יעופף קיא). המעופף ברום וגובה וחוקף רב הוא זה נו): ותועפות ראם. עפירת גובה. ד"א תועפות ראם. חוקף ראמים נח). ואמרו רבותינו קיב) אלו

מוסב אל הברכה, שהיא ככח מלת וברך: (עח) עיין פי' הה' ז"ל (ברא' כב טז) וזכיאורי שם, כי כאשר יזכור שנועה הוא קיום הדבר בלא תנאי: (עט) על גוי ועל ממלכה לנחוש ולנתון ולהאבד, ושכ הגוי וגו' ונחמתי, ורגע הדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע, ועשה הרעה וגו' ונחמתי על הטובה. (פ) למטה (לא טז), מה שדבר בלעם כאן לא הכים און ביעקב, ולמד בלק מדבריו, אם יעשו דבר און לא יקום דבר ה' לסובתם ע"כ שלח בנות מדין להפטיהם, ומה שאמר בלעם (למטה כד יד) לכה איפאך לא על בנות מדין מפני שאמר בלהרית הימים: (פא) ובהים לפענוים נרדפים יהד, ורהבם עמל ואון (תה' ז י): (פג) פי' מה שיביא את האדם להעמל האון אשר יעשה בסוף: (פג) וכן יפרש הרמב"ן ז"ל

מקורי רש"י

ג': קד) תנחומא ח' י"ד, תנחומא ב' כ"ב, במד"ר פ"כ כ': קה) תה' ו', ט"ז: קו) טס י', י"ד: קז) ט"ב ט"ו, ל"ז: קה) שופ' ט"ו, ו': קט) תנחומא ח' ו': טס: קי) איוב כ"ב, כ"ה: קיא) ברא' ח' כ': קיב) גיטין ס"ט כ' מדרש אגדה:

בהם, ולשון בני אדם הוא, כשהאדם נקי אומרין עליו הבריות, אין בריה יכולה לראות בפלוני שום דופי, לשיכך ד' אלהיו עמו. ותרועת מלך בו, ריעות מלכו של עולם ביניהם, כמו ריע דוד וכו': (כ) פי' בלעם אמר לא אוכל לקלם, כי שמו של הקב"ה נכלל בשם, כלומר ישראל, והאיך אקלל כביכול, וזהו ד' אלהיו עמו, ות"א, ושכינת מלכהון ביניהון (דבק טוב): (נו) וראם כמו רום, ולא מענין ראם קרניו, שהוא בהמה בבהמות הארץ: (ס) מפני שיש לו כח רב, יוכל להניע את גופו לצד מעלה: (נה) וראם כששמו, והוא פין חיה בעל קרנים גדולות, והוא

קו: כג כי לא נחש ביעקב ודא קסם
בישראל פעת יאמר ליעקב
ודישאל מהפעל אל: כד הן עם
בלביא יקום וכארי יתנשא לא
ישכב עד יאכל טרף ודם חללים

אבן עזרא

רש"י

כי אין להם צורך למנחש וקוסם (לג): כג בעת
יאמר ליעקב. בעת הזאת (לג*) והטעם
בכל עת יאמר להם בלי דעת נחוש (לג):
מה פעל אל. מה יפעל אל, וסלת עבר
בעבור היות כל דבר נגזר, ואם הוא לעתיד,
כבר נגזר בתחלה (לד), יזה יאמר לישראל
בדרך נבואה שהוא האמת: ליעקב ולישראל.
דבר בפיל בנבואה, וכן מראש ישנן וחרסון
(יש"ה ד ה) (לה): כד הן עם כלביא יקום.
רמו כי ינצה מלכי בנען (לו), והקרוב אל
הדעת הדבר הקרוב כמו מלחמת מדין שלא
נישמע מלחמה כמותה, שלא נפקד מזרע
ישראל אחד, ומתו המשה מלכים, ונפש
אדם אשר לא ידעו משכב וזר היו שלשים
וישתים אלף (לו): ודם חללים. המלקוח ואת
כל חילים (לה) ועל דרך הדרש, לא ישכב
סיטה עד יאכל טרף (לט) וכן כתוב אחר

ממצרים תקפא ורומא
דילה: כג ארי לא נחשיא
צבן דייטב דדבית יעקב
יאף לא קסמיא רען
ברבות בית ישראל
כעין יתאמר ליעקב
ודישאל מה עבר
אלהא: כד הא עמא

השדים נט): (כג) כי לא נחש ביעקב
כי ראויים הם לצרכה שאין בהם מנחשים
וקוסמים: בעת יאמר ליעקב וגו'. עוד
עתיד להיות עת בעת הזאת אשר תגלה
חזקתן לעין כל שהן יושבין לפניו זלומדים
תורה מפיו ומחילתן לפניו ממלאכי השרת
והם ישאלו להם מה פעל אל קינ). וזהו
שנאמר והיו עיניך רואות את מוריד קיד).
ד"א יאמר ליעקב חינו לשון עתיד אלא לשון
הוא חינו לריבים למנחש וקוסם כי בכל עת
שלריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל
הקב"ה ומהו גזרותיו צמרים חינו מנחשים
וקוסמים אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם מה
היא גזרת המקום. או אורים ותומים מגידים
להם קטו). ואונקלוס לא תרגם כן (ס):

(כד) הן עם כלביא יקום וגו'. כשהן עומדין מסינחם שחרית הן מתגברים כלביא
וכארי לחטוף את המלות ללבוש עליה לקרוא את שמע ולהניח הפילין קטו): לא ישכב.
בלילה על מנתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו. כינר קורא את שמע על
מוטתו ומפקיד רוחו ביד המקום. בא מחנה וגיה להזיקם הקב"ה שומרים ונלחם מלחמותם
ומפילים חללים קינ). ד"א הן עם כלביא יקום וגו'. כתרנומו: ודם חללים ישתה.
נתגבא שאין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם קיח) שנאמר ואת

יהל אור

ג ע) "לידנים יקראו לחרמון שריון והאמורי יקראו
לו שניר" ח"כ כפל דבריו במלות' שונות: (לו) כימי
יהושע: (לו) (למטה לא ה, ול"ד): (לח) והוא ע"ד
מכל, כנוי למלקוח והשלל אשר בזזו להם במלחמת
מדין: (לט) כ"ה (תנחומא ח יד, תנחומא כ כג)

מקורי רש"י

קינ) תנחומא ח' י"ד תנחומא ב' כ"ג ירושלמי שבת כ"ו
ה"ט נדרים ל"ב ח' , ועיין בר"ן שם ד"ס "מאן דקפיד"
במד"ר שם דב"ר פ"א י"ב מדרש אגדה: קיד) ישע"ל ל' כ'
קטו) תנחומא ח' וב' שם ילקוט תשס"ט ילקוט ישע"ל
שכ"ב במד"ר פ"כ, כ' ילקוט תשס"ט: קטו) תנחומא
ח' וב' שם במד"ר שם ילקוט שם: קיז) תנחומא ח' וב'
שם במד"ר שם ילקוט שם: קיח) תנחומא ח' וב' שם.
במד"ר

מנחת יהודה

יהוא חזק מאוד, כי ראם בערביה חזק וקים, והוא גדל
בן הגמל, וקרניו חדות כמו חרב, וכן ארובות יותר
בהמש' אמות: נט) ורז"ל קראו להשדים בשם ראבים:
(ס) וכרש"י כ"י "אינם צריכים לנחש וקוסם מה פעל
אל, שיהיה צריך לשאול למנחשים וקוסמים כשאר
האומות, לפי שד' אלהיו עמו, והרועה מלך בו, פעת
כבוא העת יצרי כים לו יאמר ליעקב ולישראל מה
פעל אל, בה שעתיד להיות בדבר זה, כי הוא בכבודו
בשרה שבינתו ביניהם ובגיד להם מה שצריך להם":

אונקלוס

במדבר כג בדק קי 219

יִשְׁתָּהּ: כה וַיֹּאמֶר בְּדָק אֶל-בְּדָעִים
גַּם-יִקָּב לֹא תִקְבְּנוּ גַם-יִבְרָךְ לֹא
תִבְרַכְנוּ: כי וַיַּעַן בְּדָעִים וַיֹּאמֶר אֶל-
בְּדָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כֹּל
אֲשֶׁר-יִדְבַּר יְהוָה אֵתוּ אַעֲשֶׂה:
שְׂשִׁי שְׂבִיעִי כִשְׁהֵן מַחֲבֵרִין כֹּחַ וַיֹּאמֶר בְּדָק אֶל-
בְּדָעִים לָכֵה-נָא אֶקְנֶחָךְ אֶל-מָקוֹם
אַחֵר אוֹלֵי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים
וְקִבְּתוּ לִי מִשָּׁם: כח וַיִּקַּח בְּדָק אֶת-
בְּדָעִים רֹאשׁ הַפְּעֹז הַנִּשְׁקָף עַל-
פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: כט וַיֹּאמֶר בְּדָעִים אֶל-
בְּדָק בְּנֵה-לִי בֹזֶה שְׂבָעָה מִזִּבְחֹת
וְהִבֵּן לִי בֹזֶה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה

בְּדִיתָהּ שְׂרִי וּבְאֲרִיא
יִתְנַטֵּל לֹא יִשְׂרִי בְּאֲרִיעָה
עַד דִּיקְטוּל קְטוּל וְגַבְסִי
עֲמִטִּיא יִירֶת: כה וַאֲמַר
בְּדָק לְבָדָעִים אִף מִיִּט
לֹא תִלְוִטְנוּן אִף בְּרָכָא
לֹא תִבְרַכְנוּן: כי וַאֲהֵב
בְּדָעִים וַאֲמַר לְבָדָק הֲלֹא
מִלְּדִית עֲמָךְ לְמִימַר כֹּל
דִּי מִלֵּל יִי יִתָּה אַעֲבֹד:
כז וַאֲמַר בְּדָק לְבָדָעִים
יִיתָה כְּעֵן אֲדַבְּרֶנָּךְ
לְאַחֵר אַחֲרֵן מֵאִים יְהִי
רַעְוָא מִן קָדָם יִי וְתִלְוִטָהּ
לִי מִתְּמֹן: כח וְדִבַּר בְּדָק
יֵת בְּדָעִים רִישׁ רִמָּתָא
דְּמִסְתַּכִּיא עַל אִפֵּי בֵּית
יְשִׁימֹן: כט וַאֲמַר בְּדָעִים
לְבָדָק בְּנֵה-לִי הֲבָא
שְׂבָעָה מִדְּבַחִין וְאִתְקֹן לִי
הֲבָא שְׂבָעָה תֹרִין

רש"י

אבן עזרא
תאסוף אל עמך (למטה לא ב) (ק): כז וקבתו
לי, מפעלי הבפל (קא) כמ: וסבותי אני (קהלת
ב ב) (קב): כח ראש הפעור (קג), ולא הלך
לקראת נחשים על כן היתה עליו רוח אלהים,
וזה עשה בעבור יראה כי לא נחש ביעקב (קג*):

בלעס בן צעור הקוסם הרגו בני ישראל
בחרב על חלליהם קיט): (כה) גם קב לא
תקבנו. גם ראשון מוסב על גם השני וגם
שני על גם ראשון וכן גם לי גם לך לא
יהיה קב). וכן גם צחור גם בתולה סא) קבא):

(כז) וקבתו לי. אין זה לשון לווי כמו וקבנו קבב) אלא לשון עמיד סב) אולי יישר
בעיניו ותקבנו לי משם. מלדיר"ש בלע"ז סג): (כח) ראש הפעור. קוסס היה בלק וראה
שהן עתידין ללקות על ידי פעור ולא היה יודע כמה חמר שמא הקללה תחול עליהם

יהל אור

כ"י אחרים, שאלו שתי המלות, ראש הפעור" אין
בדברי הראב"ע, ולפ"ז הוא מפ' כ"ד ח', עה"פ ולא
הלך כפעס כפעס ונו' וכ"ה ברב"ה: (קג*) שאין כח
בנחש ובקסס לפעול עליהם מה:

וכן פי' רש"י בזהרונה: (ק) וראש הפסוק, נקוס נקמת
כ"י מאת המדינים, וכד"ק, כסעס ואהר תאסף ונו':
(קא) ושרשו קבב: (קב) ששרשו סבב, והדגש במקום
אות הכפל: (קג) ובס' המ"ב כתב, שנראה מתוך

מקורי רש"י

מנחת יהודה

סא) יפרש שהנמו"ן אינו ריבויין, רק קאי חדא על
חבירו, ומביא ראיה מנס בחור גם בתולה שאינן רבויים,
דהא הכתוב אח"כ מפרש יתק עם איש שיבה (דבב
לא מצאנוהו על הששקל חוה בלשון עתיד, אבל הוא
ומשקלו השכח חננות אל (תה' ע"ז
והו"ו שבסופו וקבתו

במד"ר טס: קיט) יכושע י"ג, כ"ב: קכ) מ"א ג' כ"ו:
קבא) דבר' ל"ב, כ"ה: קכב) פ' י"ג:

סוב): סב) אין כוונתי שהוא לשון עתיד ממש, שחרי לא מצאנוהו על הששקל חוה בלשון עתיד, אבל הוא
לשון פ'ע"ז, רצוני לשון מקור העובר במקום עבר ועתיד והוא בידוע, ומשקלו השכח חננות אל (תה' ע"ז
ש"ז) וישאוף אתכם (יחז' ל"ו ג') שהם מקורים מפעלי הכפל, וככה וקבתו
לביטוי הנסתר ופעמו ותיקבנו לי (רוו"ה): סג) (דו ואלסס פלוקען):

עיון

במדבר כג כד בלק

אונקלוס

וְשַׁבְעָא דְכָרִין: ל וְעַבְד
בְּלָק כָּמָא דִּי אָמַר בְּלָעָם
וְאִסְק תֹּר וּדְכַר עַל כָּל
מִדְבָּחָא: א וְחֹזָא בְּלָעָם
אֲרִי תְקִין קָדָם יִי דְכָרְכָא
יִת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִלֵּךְ בְּזִמְנָא
בְּזִמְנָא אֱלֹהִין לְקַדְמוֹת
נְחֻשָׁא וְשׁוּי לְקַבֵּל עֲגֻלָּא
דְּעַבְדוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּרָא
אֲפֹהִי: ג וְזִקְקָא בְּלָעָם יִת
עֵינוֹהִי וְחֹזָא יִת יִשְׂרָאֵל
שָׁרָן לְשִׁבְטוֹהִי וְשִׁרְתָּ
עֲלוֹהִי רוּחַ נְבוּאָה מִן
קָדָם יִי: ג וְנִטְלַת מִתְּלָה
וְאָמַר אָמַר בְּלָעָם בְּרָה

רש"י

משם וכן כל החוזים בזכרים רוחים ואין
יודעים מה רוחים קבג: (ח) וירא בלעם
כי טוב וגו'. אמר איני לריך לבדוק
בהקציה כי לא יחפון לקללם: ולא הלך
כפעם בפעם. כאשר עשה צ' פעמים:
לקראת נחשים. לנחש אולי יקרה ה'
לקראתו כרלונו אמר רולה ולא רולה לקללם
אזכיר עונותיהם והקללה על הזכרת עונותיהם
תחול: וישת אל המדבר פניו. כתרנומו: (ח)
(ב) וישא בלעם את עיניו. בקש להכניס
בהם עין רעה (א) והרי יש לך ג' מדותיו. עין
רעה ורוח גבוהה וגפס רחצה האמורים למעלה (ב): שכבן לשבטיו. ראה כל שבט
ושבט שוכן לעלמו ואינן מעורבין ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה שלא יליץ למוך
יהל אור

(ח) עיין (למטה כה ח) ודעתו היה לראות אותם
ולכוין נפשו בהם שיחול עליו הדבור מאת
הש"ת, וכ"כ החוקקני ורצ"ה: (ב) במשלי (י"ז ד)
"מרע מקשיב על שפת און" כי כולו הנק ומרע (ישעי'
ט טז): (ג) למעלה (כז כה) עיי"ש: (ד) ענינו
דבור מליצי או נביאי: (ה) כי קוסס היה:
(ו) ומראש יאמר, בשעפים מהזיונות לילה בנפל
תרדמה על אנשים (שם שם יג): (ז) כי שרש שחם

מקורי רש"י
מקורי רש"י

קבג) עיין סוטה י"ח א': (א) מורש אגוד: (ב) למעלה
כ"ב י"ג וי"ח כפ"י רש"י אבות פ"ה מ"ט:
אבל הוא כתוב בקצתן שהונה בהן מן התרגום
קוססנשינא, ואגורשא, "לענלא דעבדו ישראל
בסו ברא

אֵיִלָּם: ל וַיַּעַשׂ בְּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר
בְּלָעָם וַיַּעַל פֶּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:
כד וַיֵּרָא בְּלָעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה
לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְלֹא־הִלֵּךְ
כַּפְּעִים־בַּפֶּעַם לְקִרְאָת נְחָשִׁים
וַיֵּשֶׁת אֶל־הַמִּדְבָּר פָּנָיו: ג וַיֵּשֶׂא
בְּלָעָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־יִשְׂרָאֵל
שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְתַהִי עָלָיו רוּחַ
אֱלֹהִים: ג וַיֵּשֶׂא מִשָּׁלוֹ וַיֹּאמֶר

אבן עזרא

א וישת אל המדבר פניו. ששם ישראל
בערבות מואב (ח): ב שכבן לשבטיו.
ראה כל הדגלים י"א כי בלעם היה רע עין
הנקרא מרע (ב) וברעת עינו היה עושה רעות,
וכבר הודעתיו דעתי (ג): ג וישא משלו.
הטעם שנשא קול במשלו, והמשל בנחלים
נשיו (פ' ו): נאם. דבר, כמו וינאמו נאם
(ירמיה כג לא) (ד) [א], י"א כי טעם שומע
גם יחזה דבר הנחוש (ה) והקרוב אל הדעת
שהוא דרך הנבואה בחלום, כדבריו אליפו,
תסונה לנגד עיני דממה וקול אשמע (איוב
ד טז) (ו): שתם העין. אין לו אח (ז) רק

רעה ורוח גבוהה וגפס רחצה האמורים למעלה (ב): שכבן לשבטיו. ראה כל שבט
ושבט שוכן לעלמו ואינן מעורבין ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה שלא יליץ למוך
יהל אור

ולקדשו משאר ימים, וגם במדשים יוכ"פ, שהוא יום
נועד לישראל לכפר על עונותיהם משאר מדשים, ושבע
כבשות הצאן שהציב הצרכים חנינו בכרחו ברית עם חנימלך,
ובסוף כרת עמו הכרית, וכ"ז כדי לקיים שבועתו, והוא
הדין בצלות השם להברי איוב, באמרו קמו לכם שבעה וגו'.
היתה הכונה להשלימם, ואז ראה בלעם כי ממשלת השביעית
היא ממשלה אמיתית וכי היא ממשלת ע"כ לקח שבעה
(ק' כספי):

[א] מלת נאם לרש"י הוראתו על תוקף הדבור ואמתתו,
וכי הוא מלה פייטנית ישמש בה בעל הלשון לתת
תוקף לדבורו, ומכיון מלת "נאם" יראה לומר שאין דבורו מסוג הדבס והכזב, אבל הוא מוחלט באמתתו, כס יחיה

מנחת יהודה

(ח) עיין ברמב"ן שכתב ח"ל "ורש"י כתב וישת אל
המדבר פניו כתרנומו", כי היה הרב מתרגם בו "ושוי
למדברא דעבדו ביה" בני עגלה אנפיה" ואין כן
בנוסחאות מדוקדקות מתרגומו של אונקלוס, אבל הוא כתוב בקצתן שהונה בהן מן התרגום
הירושלמי, ע"כ, ועיין באוהב גר שכתב "ובדפוס לסבוגא, קוססנשינא, ואגורשא, "לענלא דעבדו ישראל
בסו ברא

אונקלוס

במדבר כד בלק

קיא 221

נָאִם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעֵר וְנָאִם הַגִּבֹּר
שִׁתָּם הָעֵינַיִן יִנָּאֵם שְׁמַע אֱמִרֵי־אֵל
אֲשֶׁר מִחֻזָּה שִׁדִּי יַחֲזֶה נִפְלָא וְגִרֵּי
עֵינַיִם: ה' בראש עמוד ב"ה שמו סימן מה-

בְּעוֹר וְאִמְרָא בְּרָא דְשִׁפּוּר
חַוִּי: יִנָּאֵם דְּשִׁמְעַ מִימֵר
מִן קָדָם אֵל וְחַוִּי מִן קָדָם
שִׁדִּי חַוִּי שְׂכִיב וּמִחֻזָּלִי
יָהּ: ה' מָא טָבָא אֲרַעָךְ
יַעֲקֹב בֵּית מִי שִׁדִּי דְ

אבן עזרא

רש"י

פירושו כפי מקומו הפך פתום (ח) [ב] וי"א
כי עין אחד היתה לבלעם (ט) וזה דרך
דרש [ג]: ד נפל. כמו תרדמה נפלה על אברם
(ברא' טז יב) (י'): וגריו עינים. אעפ"י
שהוא ישן הוא רואה בעיניו, כמעט ולבי
ער (ש"ה ה ב) (יא): ה' מה טבו. פעל
עבר (יב) כמו כי אורו עיני (ש"א יד
נקורה ג) ומואלת לחן וחור שלה נראה פתוח ולשון משנה הוא (ז) כדי שישתום ויסתום ויגוז (ד).
ורבותינו אמרו (ח) לפי שאמר ומספר את רובע ישראל שהקב"ה יושב ומונה רציעותיהן של
ישראל מתי תבא טפה שגולד הלדיק ממנה. אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים
יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם. וי"מ שתום העין פתוח העין כמו
שתרגם אונקלוס (ה) ועל שאמר שתום העין (ו) ולא אמר שתום העינים למדנו שסומא
באחת מעיניו היה (ט): (ד) גפל וגלוי עינים. פשוטו כתרגומו שאין נראה עליו אלא
כלילה כשהוא שוכב. ומדרשו (י) כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונפל על
פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו (י'): (ה) מה טבו
אהליך. על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה (יב): משבגתיך. חניותיך.
כתרגומו. ד"א מה טובו אהליך מה טובו אהל סילה ובית עולמים בישובן שמקריבין
בהן קרבנות לכפר עליהם: משבגתיך. אף כשהן חרבין לפי שהן משכון עליהם (יג)
וחרבנן בפרה על הגפשות שנאמר בלה ה' את חמתו. ובמה בלה וילת אש בליון (יד):

קרני אור

יהל אור

וכס יקום, כי גורת נאס מן אפ שהוא שרש למלת אמת
ואמן, וירצה בנאס תת ההתאמתות לדבריו שהם אמת
ואמונה, ושמשי נאס רבות, נאס ה' (ברא' כב טו) נאס
בלעם, נאס הגבר, נאס פשע לרשע בקרב לבו (תה' לו
ב), כלומר מאומת ומוהלט בקרב לבו שהרשע פושע,
וכשהוכיח הנביא את נביאי השקר אמר הלוקמים לשונם
וינאמו נאס (ירמיה כג, לא) כלומר שהיו מופסים בשקר
דבריהם סגנון נאס, כדי לתת להם מחזה האמת כמגיד
דבר מוחלט ומאומת: [ב] ואו"ת דשפיר חוי, ועיין רמב"ן מה שביאר בזה: [ג] לדעת האומר שהיה סומא בלמד מעיניו,
מה לו להכיר זה אצל נבואתו, ואומר חני שכוונתו לומר ששפיר חוי שהוא סומא בלמד מעיניו אעפ"י כן

חינו מתפעל בכל המקרא לבד מזה: (ח) ועיניו
פתיהה ופקיהת עין: (ט) כ"ה (סנהד' קה א) וכן
פי' רש"י: (י) ותדמית אברם היתה הרדמות נבואה:
(יא) אעפ"י שהיה ישן היה לבו ער, והוא גלוי
עינים בעת הנבואה ואעפ"י שהוא נופל מרוב
התבודדות, כבטול ההרגשות והחושים: (יב) מתשקל

דבר מוחלט ומאומת: [ב] ואו"ת דשפיר חוי, ועיין רמב"ן מה שביאר בזה: [ג] לדעת האומר שהיה סומא בלמד מעיניו,
מה לו להכיר זה אצל נבואתו, ואומר חני שכוונתו לומר ששפיר חוי שהוא סומא בלמד מעיניו אעפ"י כן

מנחת יהודה

מקורי רש"י

במדברא, ובחומש יוני, קע"א, וש"ח לקביל עגלא וכו',
ואני לא אכריע". ועיין מדרש אנדה שהביא ג"כ
הסאמר הזה, "אמר אזכיר מעשה העגל שעשו במדבר":
(ב) פי' מאה בן חמשים, כי פרס חצי סנה הוא, מלשון
פרוסה ושלסה: (ג) ובהזכרון הנוסח "נקובת" וכו' ב"ל:
(ד) פי' כדי שיקוב הנכרי נקב במגופת החביות, ויחזור
ויסתום הנקב, ותיבש הסתיסח: (ה) וכן פי' התוס'
נדה ל' ב' ד"ה ישתום העין, שתום הוא לשון גילוי
ופתיחה, כדמתרגם דשפיר חוי: (ו) בלשון יחיד, ועיין
תוספי הרא"ש (נדה לא א'): (ז) לדעת ת"א, יהיה נופך
כמו שוכן ושוכב, וכן פי' רשב"ם, דוגמת על פני כל
ולדעת מדרשו יהיה נפל לשון נפילה סמך, וברש"י כ"י מצאתי

(ג) ב"ב ס' א' מדרש אגדה פס"ז: (ד) מדרש אגדה:
(ה) תס' קי"ד ח': (ו) תנחומא ח' י"ג, תנחומא ב'
כ"א, סנהד' ק"ה ח', ועיין קה"ר פ"ב עה"פ, וגדלתי
וקוספתי, כמד"ר פ"כ ב' מדרש אגדה: (ז) ע"ז ס"ט ח':
(ח) נדה ל"א ח', מדרש אגדה, ילקוט משס"ו: ט' סנהד'
ק"ה ח', ילקוט שס: י', עיין תיוב"ע, ועיין מקורי רש"י
נדה י"ז ג' חות ס': (יא) מדרש אגדה: (יב) עיין לעיל
פ' ב', ילקוט תשע"א: (יג) עיין רש"י שמות ל"ח כ"א:
(יד) איכה ד', י"א ועיין איכה רבתי שם:

אחיו נפל (ברא' כ"ה י"ח) ובפי' רש"י שם, ולדעת מדרשו יהיה נפל לשון נפילה סמך, וברש"י כ"י מצאתי

טבו אהליך יעקב משכנתך
 ישראל: בנחלים נפיו כגנת
 עלי נהר באהלים נטע יהוה
 בארזים עלי-מים: יזר-מים מדליו
 וזרעו במים רבים וירם מאנג מלכו
 ותנשא מקבתו: אל מוציאו
 רשי

אבן עזרא

(כט) (יג): ו נפיו. דגשות השי"ת להתבלע נ"ן
 נטה (יד) כי יש נחלים שינטו כה וכה ועליהם
 אילנים: באהלים, כמו מר ואהליות (תה' מה ט) (טו)
 והנה דמה האהלים בנחלים נפיו (טז): בארזים.
 כפול בטעם (יז), והזכיר הארזים, בארז בלבנון
 ישנה (תה' צב יג) (יז*): ז יזל מים. הנה מים
 לשון יחיד, כמו מי נדה לא זורק עליו (למעלה יט
 יג) (יח) [ג*]: מדליו. כמו מדליותיו (ירמיה יא
 טז) (יט): וזרעו במים רבים. כורע שרוה במים (כ),
 והטעם שכל יום יצמח ויגדל: וירם מאנג מלכו.
 נבואה על שאול שהוא המלך הראשון (כא), כי
 קודם שאול היו שופטים ולא מלכים: ח אל
 הא' (חול"ס) [ט]: נטע ה'. ל' נטיעה מלינו באהלים י
 (ז) מדליו. מבחרותיו יא). ופירושו כתרנומו: וזרעו במים רבים. לשון הללחה הוא כזרע
 הזרוע על פני המים: וירם מאנג מלכו. מלך ראשון שלהם יכבוש את חגג מלך עמלק:
 ותנשא מלכתו. של יעקב יותר ויותר יב) שיבא אחרי דוד ושלמה: (ח) אל מוציאו

יהל אור

קרני אור

פועל: (יג) ושם ג"כ פעל עבר: (יד) הוא מבנין
 נפעל ודגשות השי"ת לחסרון נ"ן השרש כי הראוי
 ננפיו ולא נחסרה פה ה"ל למ"ד הפעל כמשפט נחי
 למ"ד ה"ל, כי באה היו"ד תחתיה, והוא ע"ד
 השלמים, כמו שרש חסה, נאמר בו, כי חסו בו
 (נחה"ש): (טו) וכן פי' רש"י ז"ל והרשב"ם
 והרד"ק, והרד"א באחרונה וכן ת"א: (סו) והנה דמה אהלי ישראל העומדים זה אל זה בקוים ישרים
 ובמספר עמוד לנחלי מים הנארכים והנמשכים ננטייתם למרחוק: (יז) באמרו תחלה, באהלים נטע ה',
 והם אילנות גדולים ובעלי אל הרבה וגם ריחם פז, ואה"כ אמר בארזים עלי מים, שהם אילנות
 גדולים וחזקים הנטועים עלי מים, והוא כפול בטעם: (יז*) ופי' ה"ל שם, כעין החזק בלבנון
 והוא הארז: (יח) והיה לו לומר לא זורקו כי מים ל"ר, אך כאן הוא ל"י וכן למעלה (יט יג), עיין
 ביאורי שם: (יט) ישראל שהמשיל אהליו לארזים הוא מדמיו עתה לארז ואומר שהוא נוזל מים מענפיו,
 וכן פי' הרד"ק בשרש דלה, ועיין נחה"ש מה שהעיר ע"ז: (כ) וכן פי' רש"י: (כא) לפי שאמר מלכו סתם

בקורי רשי

מנחת יהודה

(טו) עיין סנה' ק"כ ב' מדרש חגדה ילקוט תש"ע פס"ז:
 יח) דניאל י"א מ"ה:
 ור"ל, נופל ונלח עינים, כל כך יחזה מראות שדי שאפילו
 בשגגה עליו הדבור והוא נופל מפני כבוד הדבור
 הנגלה עליו, עדיין הוא גלוי עינים, וחזוה מחזה שדי
 (רו"ח): ז) כבוסמא דנציב ד', ופי' כעצי תבשמים, ולפי שבא בפתחות הכ"ף שר"ל כעצי בשמים הידועים אשר שהם
 אשר נסע ד' בגן עדן (הזכרון): ח) וכן דעת ר' אדוניס (דונש) (שפת יתר סימן ב') והרשב"ם, וכן דעת הראב"ע, וב"ה
 דעת התוס' (ברכות פ"א א') ד"ה אהלים: ט) או בקמץ חספ כדרך רבי אהל בכל מקום ולא בשו"א ופת"ח: י) והו' דעת
 הגאון רבינו סעדיה עיין (שפת יתר שם) וכ"ה דעת ר' חמא בר חנינא (ברכות פ"ו סע"ב) ועיין רד"ק בשרש אהל, שהכיא ג"כ
 בשם הגאון: יא) פי' מהמקומות שדולין המים: יב) וזה כדי שלא יובן שתנשא מלכותו של שאול (שתבה את עמלק) כי

אתר

אונקלוס

במדבר כד בלק

קיב 223

ממצרים פתועפת ראם לו יאכל
גוים צריו ועצמתיהם יגרם וחציו
ימחץ: ט כרע שכב בארי וכרביא
מי יקימנו מברכך ברוך וארריך

הקפא ורומא דיגה
ייכרון בני ישראל נכסי
עממיה סנאיהון ובבות
סלפיהון יתפנקון
וארעתהון יחסנן: טינוח
ישרי בתקוף באריא
וכליחא לית מלכו

רשי

אבן עזרא

מוציאו [ד]. והטעם כי האל המוציא ממצרים
שם בח לו כתועפות ראם, ואל ישעון שוען
בעבור מ"ם אל מוציאם (לעיל כג כב) (כג)
ויחשוב כי מלת לו סימן לשם (כג) כי בן
משפט הלשון (כד) כמו תכו לרגליך (דבר'
לג ג) (כה) ישא מדברותיך (שם) (כו) עד אנה
ינאצוני העם הזה (לעיל יד יא) (כז) ורבים בן:
יאכל גוים צריו, מלכי כנען (כח): ועצמותיהם
יגרם. ישבר הגרם שהוא העצם (כט) ובן מלת
עצמו (ירמיה ג יז) (ל), וכבה מסעף פארה
(ישעי' י לג) (לא) לא תפאר (דבר' כד כ) (לב):
וחציו ימחץ, כל חץ מחציו ימחץ (לג) וכן
וצדיקים ככפיר יבטח (משלי כח, א) (לד),
בנות צעדה (ברא' טט, כב) (לה), וכן סברכיך
ברוך, כל אחד מסברכיך יהיה ברוך (לו) וכן
אורריך (לז) [ה]: ט כרע שכב. הטעם שוירש

ממצרים. מי גורם להם הגדולה הזאת.
אל המולידם ממלכים בתוקף ורום שלו יש).
יאכל את הגוים שהם צריו: ועצמותיהם.
של לרים: יגרם. מנחם פתר בו לי
שצירה וכן לא גרמו לבקר יג) ב) וכן
ואת חרסיה תגרמו בא). ואני אומר לי עלם
הוא שמגרר הצער בשניו מסביב והמות
שבפנים ומעמיד העלם על ערמימותו יד):
וחציו ימחץ. אונקלוס תרגם חליו של לרים
חלוקה שלהם כמו בעלי חיים כב) מרי
פלוגתא טו) לי חלוקה וחליה) וכן ימחץ. לשון
זמחלה וחלפה רקתו כג) שיחלו את חרלם טו)
ויש לפתור לשון חלים ממש חליו של הקב"ה
ימחץ בדמם של לרים יטבול וילטבע בדמם. כמו

למען תמחץ רגלך בדם כד) ואינו זו מלשון מכה כמו מחלתי כה) שהלצוע בדם נראה
כאילו מחץ ונגוע: ט) כרע שכב בארי. כתרגומו יתישבו בארלם כח וצבורה:

יהל אור

קרני אור

שקעיר ע"י: [ד] בהרבה מומשים כתוב כאן, אל מוציאם
וט"ם הוא, ועיין מנחת שי שכתב ג"כ שהוא ע"ס,
וכן כתב שד"ל, ודע כי הסופרים טעו לשון ספ' סמוכא
שם בראש הדבור וכתבו, אל מוציאם במקום אל מוציאו,
ועשו בן מפני שהוא אומר בלוחו דבור, ואל יספיק טוען
בעבור מ"ם אל מוציאם ומטעו כי אולי כך היה כתוב בספרו
של הראש"ע אל מוציאם, כמו שהוא למעלה (כג כב), ואין
הדבר כן, ודע כי בראש"ע כ"י על הלף שבדיו משנת קס"ח
כתוב בראש הדבור כאן, אל מוציאו ע"כ: [ה] והאור
החיים יפרש אחר מצרכיך ל"ר וצורך ל"י לא לזה לצורך
אלא א' וכתביון על פלמו ורעה עינו צשאר המצרכים,
ואמר אורריך אורר נחבין לומר שאין כל אורריו אוררים
ואל שפי' יסיר הסעיפים: (לב) לא תסול תפארתו
ממנו: (לג) דהל"ל ימחש, דחליו ל"ר: (לד) וכל לשון רבים: (לה) בנות ל"ר ומלת
צעדה הוא ל"י, והיה ראוי לומר בנות צעדו ויפרש שם ה' ז"ל צעדה כל אחת ואחת: (לו) כי מצרכיך
ל"ר וצורך ל"י ויפרש כל אחד ממצרכיך: (לז) כל אחד מהאוררים יהיה אורר, והנה דעתו ככאן, שפלת

הוא המלך הראשון, והוא ינח את אגג מלך
עמלק, וכן פי' רש"י והרשב"ם והרמב"ן:
(כב) בלשון רבים ולא אמר מוציאו בל"י: (כג) פי'
מה שאמר כתועפות ראם לו, שפלת לו שכ
אל השם כ"א היה שכ על ישראל היה אומר להם:
(כד) ויבאר כי כן משפט הלשון כשמדבר
על העם מדבר בל"ר ובל"י אפילו בפסוק אחד:
(כה) בל"ר: (כו) ובאותו פסוק יאמר ישא בל"י:
(כז) ינאצוני ל"ר, העם הזה ל"י: (כח) הלא
מלכים: (כט) שם גרם הוא נרדף לשם עלם,
וכן גרמיו כחטיל ברזל (איוב מ יח): (ל) וזה
האחרון "עלמו" ופי' הרד"ק שם, שבר עצמותיו:
ממנו: (לג) דהל"ל ימחש, דחליו ל"ר: (לד) וכל לשון רבים: (לה) בנות ל"ר ומלת
צעדה הוא ל"י, והיה ראוי לומר בנות צעדו ויפרש שם ה' ז"ל צעדה כל אחת ואחת: (לו) כי מצרכיך
ל"ר וצורך ל"י ויפרש כל אחד ממצרכיך: (לז) כל אחד מהאוררים יהיה אורר, והנה דעתו ככאן, שפלת

מקורי רשי

יט) עיין רש"י למיל כ"ג כ"ב: ב) צפניה ג' ג': כא) ימחאל
כ"ג ל"ד: כב) ברא' מ"ט כ"ג: כג) שופ' ה' כ"ו:
כד) מה' ס"ס כ"ד: כח) דברי ל"ב ל"ט:
יגרמיהו לעצמיו בעורנו בכשם יבלעותו ולא ינחו מרפם עד הבקר: יד) והוא לשון ערום, פי' שיאכל כל לחלוחית
שבתם וישאר רק העצם: טו) וכן תרגם אונקלוס שם, ועיין רש"י שם שהביא דעת אונקלוס ותרגומו: טז) וביאורו כאן
לפי

מנחת יהודה

אחר מלחמת עמלק לא היה עוד ד' אתו, ולא התנשאה
עוד מלכותו, אבל הכונת מלכותו של ישראל (שד"ל):
יג) כ"ה (מחברת מנחה שרש נרב) נרמו שוטרי ישראל
וכהניה לזאבים, מורפי מרף, ימרפוחו לנתחיו, וגרם
לחלוחית כל לחלוחית
לפי

אָרוּר: י וַיִּחַר־אֵף בְּךָ אֱלֹהֵי־בָלְעָם
וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפּוֹי וַיֹּאמֶר בְּךָ אֱלֹהֵי־
בָלְעָם דָּקָב אֵיבִי קָרָאתִיךָ וְהִנֵּה
בִּרְכָּתְךָ בִּרְךָ זֶה שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים:
וְעַתָּה בִּרְחִלְךָ אֶל־מְקוֹמְךָ
אֲמַרְתִּי בְּיָד אֲבִיךָ וְהִנֵּה מְנַעַךְ
יְהוָה מִכָּבוֹד: י וַיֹּאמֶר בָּלְעָם אֱלֹהֵי־
בְּךָ הֲלֹא גַם אֶדְמִיאֲכִיךָ אֲשֶׁר־
שָׁלַחְתָּ אֵלַי דְּבַרְתִּי לֵאמֹר: י אִם־
יִתֵּן־לִי בְּךָ מִלָּא בֵּיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב
לֹא אוֹכַל לָעֵבֶר אֶת־פִּי יְהוָה
לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּבִּי אֲשֶׁר־
יִדְבַּר יְהוָה אֵתוֹ אֲדַבֵּר: שְׂבִיעִי וְעַתָּה
הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לִכְהֹן אִיעֲצֶךָ אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית

אבן עזרא

רש"י

ישראל ארץ כנען, ואח"כ תשקוט הארץ (לה):
יקימו. פירשתי (לט): י ויספק את כפיו.
כסו ספקו עליך כפים (איכה ב טו) (מ): יד לכה
איעצך. י"א השעם על בנות סואב (מל) וזה
כשאר עמי שנסתלק הקב"ה מעלי: לכה איעצך. מה לך לעשות (יח) ומה היא
העלה אלהים של אלו שונא ומה הוא כו' כדאיתא בחלק ב (כו) תדע שכלעם השיא עלה
זו להכשילם בזמה (כח) שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישראל בדבר כלעם (כט): אשר
יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא זה (ס). איעלך להכשילם ואומר לך מה
יהל אור

ימחן שבה אל החלים שהם המוחלים: (לח) וישכוב
וינוה ממלחמותיו: (לס) כבד' (מס ס): (מ) וענינו
מנחת יהודה

לפי תרגומו שארצם שחצו וחלקו ונפלה בחלקם יסחצו
ישראל, כלומר יירשוה ויחלקוה ביניהם לנחלה: (יח) קודם
שהלך עם שרי בלק: (יח) וכן ת"א אמלכיןך מא דתעבד,
ועיין ברא"ם: (יח) כי הכתוב לא
גילה אותה, ובב"י הוסיף ו"ל רש"י פי' מקרא קצר, ואני יוסף כ"ר שמעון אומר אינו מקרא קצר, כי לשון איעצך
ישני

דתתעזענה בריכיה יהוה
בריכין ו' י' ט' י' יהוה
ל' ט' י' ו' ותקף רגזא
דבלק בבלעם ושקפנין
ל' דוהי ו' אמר בלק
בלעם למיטט כנאי
קרייתך והא ברכא
מברכת להון דגן תלת
זמנין: י' ובען וי' דך
לאתרך אמרית יקרא
איקרינך והא מנעך י' מן
יקר: י' ו' אמר בלק
בלק הלא אף לאונדיך
די שלחת דותי מלדיית
למימר: י' א' יתן לי בלק
מלי ביתה כסף וזהב
לית לי רשו למעבר על
גזרת מימרא דיי למעבר
טבתא או בישתא
מרעותי די מלל י' יתה
אמר: י' ובען הא
אנא אזל לעמי איתא
אמלכך מא דתעבד
ואחוי דך מא דיעבד
עמא הדין דעמך בסוף

רש"י

אונקלוס

קיג 225

במדבר כד ברק

הַיָּמִים: מו וַיֵּשָׂא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר נָאִם
בְּלָעַם בְּנֹו בְּעֵר וְנָאִם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם
הָעֵינַן: מו נָאִם שְׁמַע אֲכֹר־יֵאל וַיִּדַּע
דַּעַת עֲדִיּוֹן מַחֲזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה נִפְל
וְגִלּוֹי עֵינַיִם: יז אֲרֹאֲנוּ וְלֹא עָתָה
אֲשׁוּרֵנוּ וְלֹא קָרוֹב דֶּרֶךְ כּוֹכֵב

אבן עזרא

דבר רחוק, בעבור שאמר באחרית הימים (מכ)
והנכון בעיני שהוא כמשמעו, אתן לך עצה
שתדע מה תעשה, כי זה העם כן יעשה
לעמך (מג): מו וידע דעת עליון. בדרך נבואה
לא בקסם (מד): יז אראנו ולא עתה, הקרוב
אלי כי זאת הנבואה על דוד (מה), ואמר ולא
עתה, כי אחרי ארבע מאות שנה היתה (מו):
אשורנו ולא קרוב, הטעם כפול, והמשל הוא
כבב ושבט (מז): דרך כוכב, יש דמות
כוכבים דורכים ברקיע שלא היו בתולדת
ולא נודעו (מח): וקם שבט, מלכות, והנכון
בעיני, כי מלת דרך שיראה בדרכו (מט) כשעם
הכוכבים מסמלותם (שופ' ה ח) (נ),
ורבים פירשוהו על המשיח (נא), והקלמונים
אמרו מנחב בלבל הגוים (נב), והנה מואב
ועמלק ואשור (נג) ועוד למה השלים וענו עבר
(פ' כד) (נד) רק היה ראוי להיות דרך כוכב
בסוף משלו (נה) וחסידי דעת יחשבו כי המפרש
דרך כוכב על דוד הוא מכחש ביאת המשיח,
הלילה חלילה, כי המשיח מבואר היטיב בנבואת דניאל,
באשר פירשתי, שהזכיר עמידת מלכי יון,
וקום החשמונאים, ועמידת בית שני ושני המצור,
והנלות והישועה זה אחר זה (נו), ואין צורך
לנבוא בעולם עם דברי משה שהוא העיקר (נז)
אם יהיה נדהך בקצה השמים, יהל אור

(נ) שגגו פס סיסרא נעזור לישראל: (נא) וכן
פי' הרשב"ם והרמב"ן והרלב"ג: (נב) כ"ה (סד"ע
פכ"ג תוספתא ידים פ"ב, ותוספתא קדושין פ"ה)
ועיין רש"י (ישעי' סז יד): (נג) ומאחר שכלכל הגוים
ולא נדע יחוס מואב ועמלק ואשור ואיך יאמר כי
משיח יהרוג אותם: (נד) בסוף המשל השלים וענו
עבר, שהם ישראל, כי איך יענו הכתים את ישראל
אחר ביאת המשיח: (נה) אחר וענו עבר, אלא חין
פי' על מלך המשיח כ"א על דוד: (נו) עיין בפ' ה'
ה' ו"ל (דניאל ז): (נז) ושם כתוב אם יהיה וגו'.

מנחת יהודה

לשון גילוי און הוא, שכל דבר שנאמר בלשון לחש נופל
בו לשון עצה, ודבר הכתוב בהוה לשון בני אדם, כשאדם
רוצה למסור סוד מכונה לחבירו, דבר שאינו רוצה שידעו בו רבים,
עכ"ל: (כ) גוסחת הזכרון כאן, באחרית הימים, וסחף פאתי מואב,
והתרנום ספרש קוצר העברי" ע"כ ולא
בגוסחת שכתוב בהן, וסחף פאתי מואב בפני עצמה, ומביאין התרנום,
ויקטיל דברבי מואב, לפי שבפאתי מואב לא
קצר העברי לשונו, וגם לא הוסיף התרנום כלל, אלא שתרנום פאתי דברבי,
וא"כ מה טעם שיאמר עליה הרב, והתרנום
בספרש קוצר העברי: (כא) עיין (ברכות ז' א' סנהד' ק"ה ב'),
מאי למען דעת צדקות ד' (מיכה ו' ה') אמר להן הקב"ה
זכו שלא בעסתי כל אותן הימים בימי בלעם, ועיין רש"י לעיל כ"ג ז':
(כב) אין פירושו של דרך כוכב כפי' של דרך
קשהו, כי אין הכוכב נדרד, אך הדמיון שכן הכוכב והחץ הוא
בהליכה לבד, שגם הכוכב עובר כחץ: (כג) ער
ברייטעט

יֹמֵיָא: מו וַיֵּשָׂא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר נָאִם
בְּלָעַם בְּנֹו בְּעֵר וַיֹּאמֶר גִּבֹּר
דְּשִׁפִּיר חַזִּי: מו אֲמַר
דְּשִׁמַּע מִימַר מִן קָדָם אֵל
וַיִּדַּע מַדַּע מִן קָדָם עֲלָא
חַזִּי מִן קָדָם שְׂדֵי חַזִּי
יִשְׁבִּיב וּמַתְגְּלִי לָהּ:
יז חֲזִיתָהּ וְלֹא בְּעֵין סְכִיתָהּ
וְלֹא אִיתְּהִי קָרִיב כִּד

רש"י

הן עתידין להרע למואב באחרית הימים (כ):
(טו) וידע דעת עליון. לכוין השעה שכוטם
בה (כא): (יז) אראנו. רואה אני שזכו של
יעקב וגדולתו אך לא עתה הוא אלא לאחר
זמן: דרך כוכב. כתרנומו לשון דרך קשתו (ל).
שהכוכב עובר כחץ (כ). ובלע"ז דישיטי"ט כג)
כלומר יקום מול: וקם שבט. נולך רודה
ומושל: ומחץ פאתי מואב. זה דוד שנאמר
בו השכב אותם חרלה וימדד שני חבלים
בעיני, כי מלת דרך שיראה בדרכו (מט) כשעם
הכוכבים מסמלותם (שופ' ה ח) (נ),
ורבים פירשוהו על המשיח (נא), והקלמונים
אמרו מנחב בלבל הגוים (נב), והנה מואב
ועמלק ואשור (נג) ועוד למה השלים וענו עבר
(פ' כד) (נד) רק היה ראוי להיות דרך כוכב
בסוף משלו (נה) וחסידי דעת יחשבו כי המפרש
דרך כוכב על דוד הוא מכחש ביאת המשיח,
הלילה חלילה, כי המשיח מבואר היטיב בנבואת דניאל,
באשר פירשתי, שהזכיר עמידת מלכי יון,
וקום החשמונאים, ועמידת בית שני ושני המצור,
והנלות והישועה זה אחר זה (נו), ואין צורך
לנבוא בעולם עם דברי משה שהוא העיקר (נז)
אם יהיה נדהך בקצה השמים, יהל אור

קו א, ספרי, ירושלמי סנהד' פ"י ה"ב, פדר"א פ'
(מז): (מכ) וזה היה בלוח הזמן: (מג) וכן פי'
הרמב"ן והרלב"ג והרד"א, שזו העצה לא היתה על
בנות מואב: (מד) עיין (למעלה פ' ד): (מה) מלחמה
דוד על מואב שמדדס בחבל, שני החלים להמית ומלא
החבל להחיות (ש"כ ח ב): (מו) כי כשנבנה הבית
היה ד' מאות ושמונים שנה מעת זאת בני' מא"מ:
(מז) יבאר מה שאמר וישא משלו, וזה היה משלו,
דרך כוכב, וקם שבט, שהם כנויים למלכות והממשלה:
(מח) שלא נודעו שהיו בתולדות מבראשית, ואח"כ
נחגלו ונודעו: (מט) שיראה לכל בדרכו שינא מיעקב:

מקורי רש"י

ל"א, ט"ז: ל) ח"כ ב' ר"ז

רוצה למסור סוד מכונה לחבירו, דבר שאינו רוצה שידעו בו רבים,
עכ"ל: (כ) גוסחת הזכרון כאן, באחרית הימים, וסחף פאתי מואב,
והתרנום ספרש קוצר העברי" ע"כ ולא
בגוסחת שכתוב בהן, וסחף פאתי מואב בפני עצמה, ומביאין התרנום,
ויקטיל דברבי מואב, לפי שבפאתי מואב לא
קצר העברי לשונו, וגם לא הוסיף התרנום כלל, אלא שתרנום פאתי דברבי,
וא"כ מה טעם שיאמר עליה הרב, והתרנום
בספרש קוצר העברי: (כא) עיין (ברכות ז' א' סנהד' ק"ה ב'),
מאי למען דעת צדקות ד' (מיכה ו' ה') אמר להן הקב"ה
זכו שלא בעסתי כל אותן הימים בימי בלעם, ועיין רש"י לעיל כ"ג ז':
(כב) אין פירושו של דרך כוכב כפי' של דרך
קשהו, כי אין הכוכב נדרד, אך הדמיון שכן הכוכב והחץ הוא
בהליכה לבד, שגם הכוכב עובר כחץ: (כג) ער
ברייטעט

יָקוֹם מִיַּעֲקֹב
וַיִּתְּרָבָא מִשִּׁיחָא
מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּקְטֹּל רַבְרָבִי
מוֹאָב וַיִּשְׁלֹט בְּכָל בְּנֵי
אֲנָשָׁא: יָהּ וַיְהִי אֱדוֹם
יִרְתָּא וַיְהִי יִרְתָּא שְׁעִיר
לְבַעְלִי דְּבַבְוֵהִי וַיִּשְׂרָאֵל
יִצְלַח בְּנִכְסֵין: יֵשׁ וַיַּחֲזֹת
חַד מַדְבֵּית יַעֲקֹב וַיּוֹבֵד
מִשׁוֹב מִקְרִית עַמְמָא:
כַּ וַיַּחֲזֹא יָת עַמְלָקָה

רש"י

להמית וגו' לא): וכחץ פאתי מואב.
התרגום מפרש קלור העברי ויקטול וכו' כד):
וקרקר. לשון קורה כה) לב) כמו אני
קרתי לג). מקבת צור נקרתם לד). יקרוה
עורבי נחל לה) פורי"ר בלע"ז כו): כל בני
שת. כל האומות שכלם ילאו מן שת צנו של
אדם הראשון כו): (ית) והיה ירשה שעיר
איביו. לאויביו ישראל כה): (יט) וירד
מיעקב. ועוד יהיה מושל אחר מיעקב:
והאביד שריד מעיר. מעיר החשובה (של
אדום והוא רומי) ועל מלך המשיח אומר
כן לו) שנאמר זו וירד נים עד ים לו) ולא
יהיה שריד לבית עשו לח): (כ) וירא את

יהל אור

ותל למעט עצמו מהחריב: [ה*] עיין הכו"ק מס (נח) ובכתוב ושכ ה' וגו' אס יהיה וגו', והקדים
הח' ז"ל הפסוק השני קודם הראשון כי הוא יותר כולל, ועוד כי כן דרך המפרשים ז"ל שלא לדקדק
בסדר קדימת הפסוקים כשהם מובאים לראיה: (נט) שהכה פאתי מואב, וכתב הרד"ק קלה כל דבר
וסופו יקרא פאת ופי' מן הקלה אל הקלה ואו"ת ויקטול רב רבי מואב: (ס) והוא מהשרשים המורים
על הפך הפעולה: (סא) כי שת היה עיקר תולדותיו של אדם: (סב) אף שכבר הזכיר ומחץ פאתי מואב
כסל דבריו: (סג) ופי' הרד"ק רמו לערוה: (סד) והוא רמו לבנות לוט, ועמון ומואב הם בני ערוה וזנות:
(סה) וכן פי' רש"י ז"ל שם, שת בית מולא הרעי, וכן ויכרות את מדויהם בחלי עד שתותיהם (ש"כ י,
ד): (סו) ופי' יסודות: (סז) פי' יקרקר ויהרום המדינות וכ"כ רצ"ח בפ"י השני: (סח) שהוא מענין גרוש
ושלוה: (סח*) כי הוא שם דבר בל"ג במקום שם התאר, כלומר נחרצת ונשמדת: (סט) ובכתוב החריב, ועריכם יהיו
חרבה, שמות דברים, תחת שמות תוארים: (ע) כי דוד הכרית כל זכר באדום, ויהי כל אדום עבדים לדוד
(ש"כ ח יד) והר שער היה לבני אדום: (פא) ופי' מושל: (פב) מכל עיר מארץ אדום: (עג) ועליו יאות שם

מקורי רש"י

מנחת יהודה

לא) ש"כ ח' ב' : לב) עיין מדרש חגדה: לג) מ"ב י"ע
כ"ד: לד) ישע"י כ"א ח' : לה) משלי ל' י"ז: לו) מדרש
חגדה: לו) תה' ע"ב ח' : לח) עובדיה ח' י"ח:

דבר

אבן עזרא

ושב ד' אלהיך את שבותך (דבר' ל, ד ה) (נח):
ומחץ פאתי מואב. כן עשה דוד (נט): וקרקר.
כמו מקרקר קיר (ישעיה כב ה) והטעם הורם
הקיר, כמו סמעה (שם י לג) (ס): בני שת.
כמו בני אדם כי הוא העיקר (סא) כי נח מבני
בניו היה, ויאמר היצחקי כי פירושו על בני
עמון גם מואב [ה*] והטעם כפול (סב) גם אמר
שהוא מגזרת וחשופי שת (שם כ, ה) (סג) רמו
לבנות לוט (סד) והוא רחוק בעיני, כי השת
הוא האחר, שהוא כמו היסוד (סה) כמו כי
השתות יהרמון (תה' יא ג) (סו), ורבים פירשו
כל בני שת מגזרת כי השתות, והטעם כי יהרום
המדינות (סז) ואיננו רחוק: יח והיה אדום
ירשה. מגזרת ואם לא תורישו (למטה לג
נח) (סח), והוא שם במשקל, קח לך לבנה
(יחז' ד א), והוא תחת תאר השם (סח*) כמו

והיתה הארץ שממה (סט) וידוע כי גברה יד דוד על אדום והר שעיר (ע): יט וירד מיעקב.
יקום רודה מיעקב (עא): והאביד שריד מעיר. מכל עיר, והטעם מאדום (עב) וזה היה יואב
כי כן כתוב, עד הכרית כל זכר באדום (פ"א יא טו) (פג): כ וירא את עמלק. בדרך

קרני אור

בריישעס זיך אויס: כד) עיין לעיל אות כ':
כח) בורה בכ"ג גרסין מלשון כי יברה ושמות
כ"א, ל"ג) וא"כ יהיה פי' וקרקר וחפר (הזכרון):
כו) (גראבען, ויהלעין): כז) כת"א: כח) ובהזכרון חגי

אונקלוס

במדבר כד בלק קיד 227

וַיֹּאמֶר רֹאשֵׁי תְּגוּיִם עַמְּלֶק וְאַחֲרֵיתוֹ
עֲדֵי אֲבָד׃ כֹּא וַיֵּרֶא אֶת־הַקִּינִי וַיֵּשֶׂא
מִשָּׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מוֹשְׁבֶךָ וְשִׁים
בְּסַלַע קִנְיָה׃ כֹּב כִּי אִם־יִהְיֶה לְבַעַר

וַיִּשְׁלַח מַתְלֵה וַאֲמַר רִישׁ
קִרְבֵּיָא דִּישְׁרָאֵל הוּהּ
עַמְּלֶקָא וְסוּפָה לְעַלְמָא
יָבֵד׃ כֹּא וַיַּחְזֵא יֵת שְׁלִמָא
וַיִּשְׁלַח מַתְלֵה וַאֲמַר תְּקִיף
בֵּית מוֹתְבֶךָ וְשׁוּי בְּבִרְבֶּךָ
תְּקִיף מְדוּרָךְ׃ כֹּב אֲרִיִּי
רִשׁ׃

אבן עזרא

נבואה (עד) [ו] והמשל ראשית נזים, ופירושו
הוא הנזי הנלחם עם ישראל בראשונה (עכ)
ואחריתו עד שיהיה אובד, וכן היה בימי
שאול שהמית מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק
(ש"א טו ג) וזקן (עו) ורבים פירשו, ראשית
נזים, כי הם יחשבו בראש הנזים (עו), ולא היה
בן (עח): כֹּא וירא את הקיני. משפחת
יתרו (עט), וכתוב המה הקינים (דח"א ב כה)
וזכר הקיני ((שופ' ד יא) (פ) [ז] והמשל ושים
בסלע קנך, והטעם בפול (פח), כי אילו היה
מושבך גבוה בקן העוף לא יצילך (פז):
כֹּב לבער קין. כמו ושבה והיתה לבער (ישעי'
ו יג) (פג), וכן כאשר יבער הגלל (מ"א יד י)
ובערת הרע (דבר' יג ו) (פד) וקין הוא
הקיני (פה): וטעם עד מה אשור תשבך. באומר
עד סתי תשבך אשור, לא יעזבך כי אם היתה
לבער (פו), ואשור לשון נקבה, והטעם
מחנה (פז), וכן ותפול שבא ותקחם (איוב א
טו) (פח) ותערוך ישראל (ש"א יז בא) (פט):
מה בכך (ל מד): עד מה אשור תשבך. עד היכן הוא מגלה אותך שמה
לחלח וחבור אין זה טרוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום ותשוב עם שאר הגלויות.

קרני אור

שהעיר פ"ו: [ו] ועיין ברמב"ן מה שביאר בזה, וכתב
יתכן כי וירא כפשוטו שהיה בראש הפעור הנסקף
על פני השימון, והביט כנגד ארץ עמלק היושב בדר הכוא:
[ז] המפרשים חשבו שאמר על הקני שהם מבני מוצב מותן
משה שהיה יושב עם עמלק, ושאר שאלו כנגדו קומו רדו
מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו (ש"א טו ו) והפירוש כזה
בלתי מחשב לפי שלא מצינו בספורי הגלויות כלל שגלו
בני מוצב עם ישראל ביד מלך אשור, ולא נמצא יעור
לקני כ"ל לישראל ועור לדבריהם מה הפעם אשר יען
לקני להתישב עם ישראל אם יגלה עמם כל הגלות הארוך
כזה, ויותר ראוי היסודיסור מעמלק ולא יתחבר עם ישראל,
אבל הנכון הוא שקני הסוכר כאן הוא אחד מעשרה
(פה) ממשפחת יתרו: (פו) הקיני ממשפחת יתרו היה
מושב סמוך לישראל והגלהו מלך אשור ונהג
אותו בשבי, ויאמר עד מתי תשבך אשור ולא יראה
מלכות אשור: (פח) פי' ותפול ל"כ ושכא הוא ל"ז, ועיניו
ותפול מהנה שבה: (פט) ותערוך ל"כ וישראל

מנחת יהודה

"לאויביו אלו ישראל" ופי' והי' אדום ושעיר ירשה
לאויביהם, ופי' הם אויביהם אלו ישראל: (כט) אין וירא את
עמלק, וירא את הקיני, ראיה עין, כי פניו כלפי המדבר
הי', ועמלק וקיני לא היו במדבר, אלא ראיה שכלית
והתבוננות: (ל) ובסדרש אנדה ובאימתי בתחייב לבער משגלו
השבטים, אבל אותם שהיו בירושלים לא גלו
ואפילו

עמלק. נסתכל בפורענותו של עמלק (כט):
ראשית גוים עמלק. הוא קדם את כלם
להלחם בישראל וכך תרגם אונקלוס. ואחריתו
להאבד בידם שנאמר תמחה את זכר עמלק (לח):
(כח) וירא את הקיני. לפי שהיה קיני תקוע
אלל עמלק כענין שנאמר ויאמר שאול אל
הקיני וגו' (מ) הזכירו אחר עמלק נסתכל
בגדלותם של בני יתרו שנא' בהם הרעתיים
שמעתיים סוכתיים (מא): איתן מושבך.
המה אני מהיכן זכית לכך הלא אתה עמי
היית בעלה הבה נתחכמה לו (מב) ועתה
נתישבת באיתן ומעוז של ישראל (נג):
(כז) כי אם יהיה לבער קין וגו'. אשריך
שנתקעת לחוקף זה שאינך נטרד עוד מן
העולם כי אף אם אתה עתיד לגלות עם
עשרת השבטים ותהיה לבער ממקום שנתישבת
שם. מה בכך (ל מד): עד מה אשור תשבך.
לחלח וחבור אין זה טרוד מן העולם אלא
יהל אור

שריד, שהיה שר הנבא: (עד) אמר בדרך נבואה ולא
בנבואה ממש: (עה) וכן ת"א, וכן פי' רש"י,
והרשב"ם, והרלב"ג: (עו) ושם (פ' ה) כתוב, ואת
כל העם החרים לפי הרב: (עז) וכן פי' הרמב"ן
והרד"א ו"ל: (עח) כי לא היה נחשב בראש הגוים:
(עט) וכן פי' רש"י רשב"ם רמב"ן ורע"ם: (פ) וסיוס
הפסוק "נפרד מקין מבני הוצב הותן משה":
(פה) באמרו מושבך וקנך: (פז) פי' בקן העוף
הנחקק בסלע, וכנה המכר הגבוה לסלע לפי שרובם
נבנים על סלע לא יצילך וכפי' רב"ה: (פג) והוא ענין
הכרתה והסרה: (פד) כולם ענין הכרתה והסרה:
(פה) ממשפחת יתרו: (פו) הקיני ממשפחת יתרו היה
מושב סמוך לישראל והגלהו מלך אשור ונהג
אותו בשבי, ויאמר עד מתי תשבך אשור ולא יראה
מלכות אשור: (פח) פי' ותפול ל"כ ושכא הוא ל"ז, ועיניו
ותפול מהנה שבה: (פט) ותערוך ל"כ וישראל

מקורי רש"י

(לט) דבר' כ"ה: (מ) ש"א ט"ו ו': (מא) דה"ל ב' כ"ה,
ועיין סנהד' ק"ו א', סוטה י"א א': (מב) שמות א' י':
(מג) סנהד' ק"ו א' מדרש חגדה פס"ו: (מד) מדרש חגדה:
והתבוננות: (ל) ובסדרש אנדה ובאימתי בתחייב לבער משגלו
השבטים, אבל אותם שהיו בירושלים לא גלו
ואפילו

במדבר כד כה בלק

אונקלוס

אם יהי לשצאה שלמאה
עד מא אתוראה ישבנה:
כג ונטל מתלה ואמר וי
לחיבא דיתון פד יעבר
אלהא ית אלין: כד וסיען
יצטרחן מרומאי ויענון
לאתור וישתעבדון
לעבר פרת ואף אנון
לעלמא יבדון: כה וקם
בלעם ואול ותב לאתרה
ואף בלק אזל לארחה: א ויהב ישראל בשטין ושרי עמא למטי

רשי

(כג) וישא משלו וגו'. כיון שהזכיר את
שביית אשור אמר: או מי יחיה משמו
אל. מי יכול להחיות את עלמו משמו את
אלה שלא יסים עליו הגוזר את אלה לא)
סיעמוד סנחריב ויבלבל את כל העובדי
כוכבים ועוד יבואו לב) לים מיד כתים ויעברו
כתים שהן ארמיים לב) צבירניות לד) גדולות
על אשור: (כד) וענו אשור וענו עבר.
וענו אותם שבעבר הנהר: וגם הוא עדי
אבד. וכן פי' דניאל ועד דקטילת מיתא
והוצד גשמה מה): וצים. ספינות גדולות

אבן עזרא

כג וישא משלו ויאמר. הוא וצים מיד כתים,
ובאמר הזכיר שאשור ישבה הקינו (ג) אמר גם
יבא עת שיעונה אשור ועבר עמו, והשעם
העברים שישבה אשור, כי הקינים היו דרים
עם ישראל, ופירוש המתרגם ארמית ידוע (גא)
רק אין מנהג הכתוב להזכיר עבר בלא נהר (גב)
יש מפרשים וצים לשון רבים סגורת וצי אדיר
(ישעי' לג בא) (גג), ויא' שפירשו כמו ופגשו
ציים את איים (ישעי' לד יד) (גד) כי דמס
לציים, שישום אדם מראותם: ושעם אוי מי
יחיה משמו אל. הטעם על מלך אשור ששם
נפשו כמו אל, וכן כתיב בספר ישעיה (נה) או
טעמו מי יחיה מהגזרות ששם אל בעולם ע"י
אשור, כי מלך אשור נצח את כל הגוים כי

כן כתוב (לו): כד וכתים. מבני יון כי כן כתוב (לו) ויתכן להיות רמז למלכות יון [ח]
וכבר ביארתי בספר דניאל כי מלכות יון וכתים אחת היא, והיא החיה השלישית בראיות (נה):
מיד כתים, ממקום, כמו על יד הירדן (למעלה יג כט) ויד תהיה לך (דבר' כג יג) (נט): וגם
הוא. כתים שהוא שם יחיד, ואם הוא על משפט לשון רבים (ק), והער ובני יון אלישה
ותרשיש כתים (ברא' י ד) (קא): כה ויקם בלעם, כי שוכב היה, ותרדסה נפלה עליו,

יהל אור

קרני אור

ל"ו, וענינו ותערוך מהנה ישראל: (ג) שהיה עם
ישראל: (גא) שתרנס מלת עבר, עבר פרת:
(גב) והי"ל להזכיר נהר עם עבר: (גג) וענינו
ספינות: (גד) ליים הם חיות השוכנות בליה במדבר,
ואיים תיוב"ע מחולין: (גה) ישעי' (לו יח יט כ):
(לו) (שם שם): (לז) ובני יון אלישה ותרשיש כתים
ודולנים (ברא' י יד): (לח) עיין בפ"י הח' ז"ל (ברא'
י, ד) ובבאורי שם שהמרכתי בזה: (לט) ופי' מקום:
(ק) ביו"ד ומ"ס: (קא) הרי לשם יחיד קרא ג"כ

עממים שנתן הקב"ה לאברהם מאותם שלשה מלכיות שלא
כבשו ישראל את הקני ואת הקניזי ואת הקדמוני, וכן ת"א
בקני הטוחר באברהם, ובמקום הזה בשניהם תרגם בשה
שלמאח, ואחז"ל בלעם שלשה מלכיות שכם עמון ומואב
ואדום, ולכן בלעם זכר בגנולתו ואת אדום ומואב,
ולפי שלא זכר עמון שהוא באמת הקני, לכן ביבא עליו
עמה בשם קני (ר"י"א) וכן ביאר הסמיכה לגר דעת
התרגום, וגמאל בספרי הקדמונים ליוסיפון הנקרא
פלאפולוס שכבשם מלך אשור ושרף באש בני הקיני
וקבלם בשבי: [ח] וכן תרגם שר"ל שם היונים הנבאים
מח"י Cipro שדרומה עיר ושמה Kitti והכוונה על
מלכי מוקדון אלכסנדרוס והנבאים אחריו שענו ארץ אשור והארצות אשר מעבר לנהר פרת (סוףיל משה) וכן פי'
רס"ג, ועיין רמב"ן ובנתה"ש מה שביארו בזה:

מקורי רשי

מנחת יהודה

(סה) דניאל ו' י"א:

ואפילו בחורבן בית המקדש לא נלו מבני יתדב בן רכב,
שהם היו מבני קני שהקב"ה שלחם להרי חשך: (לא) כת"א:
(לב) בול"ל כאן סיום פסוק כ"ג, ואח"כ מתחיל ציון פ' כ"ד, וצים מיד כתים: (ג) ובול"ל, רומיים" ולא ארמיים
(גד) ביאר מלת, בירניות" סגולים, עיין רשב"ם (פסחים קי"ח ב'):

גתרגומו

אונקלוס

קטו 229

במדבר כה בלק

יִשְׂרָאֵל בְּשָׁמַיִם וַיַּחַל הָעַם לַזָּנוֹת
אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב׃ ב וַתִּקְרָאן לָעַם
לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכְל הָעַם
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן׃ ג וַיִּצְמַד
יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹר וַיַּחַר־אֶף יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
קַח אֶת־כָּל־רֹאשֵׁי הָעַם וְהוֹקֵעַ
אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד הַשָּׁמַיִם וַיָּשֹׁב
חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל׃ ה וַיֹּאמֶר

בְּתֵר בְּנֵת מוֹאָב׃
ב וַקְרָא לְעַמָּא לְדִבְחֵי
מַעֲוָתָהוֹן וַאֲכַל עַמָּא
וּסְגִידוּ לַמַּעֲוָתָהוֹן׃
ג וְאֶת־חֲפָר יִשְׂרָאֵל
לְבַעַל פְּעֹר וַתִּקַּף
רַגְזָא דִּי בִישְׂרָאֵל׃
ד וַאֲמַר יִי לְמֹשֶׁה דְּבַר
יְת כָּל רִישֵׁי עַמָּא וְדוֹן
וְקַטֹּל דְּחִיב קַטֹּל קָדָם
יִי לְקַבֵּל שְׂמִיָּא וַיִּתּוּב
תְּקוּף רַגְזָא דִּי מִיִּשְׂרָאֵל׃
ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְדִינֵי
יִשְׂרָאֵל קַטֹּלוּ גְבַר
גְּבוּרָתִי דְּאֶת־חֲפָר ו

רש"י

אבן עזרא

וכן אמר נופל וגלוי עינים (פ' טז) (קכ):
א בשמים. כי כן כתוב ויחנו על הירדן מבית
הישיבות עד אבל השמים (למטה לג מט) והכל
בערבות מואב, כי לא זזו משם, גם יהושע
משם שלח מרגלים (ח) ולפי דעתי כי ויחל
מהבגין הכבוד הנוסף (ב): ב וישתחוו. ישראל
ובנות מואב (ג) [א]: ג ויצמד ישראל. מגזרת
צמד בקר (ש"א יא ז) (ד) והטעם הנשים (ה)
והנה נצמדו עמם לדת פעור (ו): ד והוקע
אותם. הטעם על הנצמדים (ז) והעד שהוא
כתוב ויאמר משה אל שופטי ישראל (ח) והוקע
אותם, כמו ויוקיעום בהר (ש"ב כא ט) (ט)
כדברי המדרגם ארמית (י) והעד נגד השמש,
והטעם בפרהסיא (יא), כמו לעיני השמש הזאת

כדכתיב ולי אדיר מו). וצורני רבתא לה):
(א) בשמים. כך שמה א): לזנות אל
בנות מואב. ע"י עלת בלעם כדאיתא
בחלק ב): (ב) וישתחוו לאלהיהן. שכשתקע
ילכו עליו ואומר לה השמיעי לי והיא מוליאה
לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה
לזה ג): (ג) פעור. על שם שפוערין לפניו
פי הטבעת ומוליחין רעי וזו היא עבודתו ד):
ויחר אף ה' בישראל. שלח בהם מגפה:
(ד) קח את כל ראשי העם. לשפוט את
העובדים לפעור ה): והוקע אותם. את
העובדים. והוקע היא תלייה כמו שמלינו צבני
שאל והוקענוס לה' ו) ושם תליה מפורשת בע"א
השמש. לעין כל ומ"א השמש מודיע את החוקאים.

יהל אור

קרני אור

צ"ד מ"ס שהוא סימן הרבים: (קכ) וכאשר כלה
להתנבא נבואה זו קם על רגליו:
(ח) יהושע (כ ח): (ב) מבגין הפעיל מהכפולים
מגזרת תהלה המתפעלת לפעמים בזה הבגין ושרשו חלל ואינס מענין חלול, וע"כ מלת ויחל
בקמן היו"ד כמשפט: (ג) ופי' וישתחוו ל"ר בצרוף בנות מואב, וזהו לאלהיהן ל"כ: (ד) וענינו חבור ודבוק:
(ה) שנצמדו עם הנשים: (ו) והתחילו תהילה בעריות, ומשם לזכר ע"ו, ואח"כ ההשתחוויה: (ז) ואינו חוזר
על ראשי העם הסמוך לו: (ח) שהם ראשי העם שיהרגו הנצמדים: (ט) וענינו התלייה על העץ: (י) ונמלא
רק בתיוכ"ע, ותללוכ יתהון" שהוא ענין תליה וכן פי' רש"י והרד"ק בשרשיו: (יא) לעין כל:

מקורי רש"י

כנחת יהודה

(כו) יעפי' לג, כ"א: א) תנחומא ח' י"ז תנחומא
ב' כ"ו ועיין סנהד' ק"ו ח' בכורות ס' ב':
ב) סנהד' ק"ו ח' ספרי: ג) תנחומא ח' י"ח תנחומא
ב' כ"ו ספרי במד"ר פ"כ כ"ג מדרש אגדה: ד) ספרי סנהד' ס' ב' במד"ר שם מדרש אגדה: ה) ספרי תנחומא
ס' י"ט תנחומא ב' כ"ט במד"ר שם ילקוט תשע"א: ו) ש"ב כ"א, ו': ז) סנהד':

עיין

מִשָּׁה אֶל־שִׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ
אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנְּצַמְדִּים לְבַעַל
פְּעֹזֹר: וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בֹּא וַיִּקְרַב אֶל־אֲחִיו אֶת־הַמְּדִינִית
לְעֵינֵי מִשָּׁה וּלְעֵינֵי כָּל־עַדְת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָּלִים פָּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: מִפְּטִיר וַיִּרְא פִּינָחָם בֶּן־אֶלְעָזָר

לְבַעַל פְּעֹזֹר: וְהָיָה
גְּבֵרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲתָא וַקְרַב לְזוֹת אַחוּהִי יִת
מְדִינָתָא לְעֵינֵי מִשָּׁה
וּלְעֵינֵי כָּל פְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֲנוּן בְּכֹן פְּתִירָע
מִשְׁכָּן זְמָנָא: וְהָיָה
פִּינָחָם בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־
אַהֲרֹן פְּתָחָא וְקָם מִנּוּ
כְּנִשְׁתָּא וְנָסִיב דְּמִסְחָא

רש"י

אבן עזרא

זוּרְחַת עָלוּ ח: (ה) הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו.
כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה הוֹרֵג שְׁנַיִם
וְדִינֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנֶה רְבֹוא וְשְׁמוֹנֶת אַלְפִּים
כְּדֹאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין ט: (ו) וְהָיָה אִישׁ
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֹּא. נִתְקַצְּנוּ שְׁנֵי שָׁל
שְׁמֵעוֹן אֶלָּל זְמָרִי שֶׁהִיא נְשִׂיא שְׁלֹמֹה וְאָמְרוּ לוֹ
אֲנִי נְדוּנִין בְּמִיתָה וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְכוּ' כְּדֹאִיתָא
בְּאֵלּוּ הֵן הַגְּשֶׁרֶפִּין י: אֶת הַמְּדִינִית. כְּזִי
בַת לוֹר: לְעֵינֵי מִשָּׁה. אָמְרוּ לוֹ מִשָּׁה ז:

(ש"ב יב יא) (יב) [ב]: הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו.
הַטַּעַם מֵאִיזָה שֶׁבִט יִהְיוּ, וַיִּדְעוּ כִּי הִרְגוּ, וְאִם
לֹא הַזְכִּיר הַבְּתוּב (יג): וַיִּקְרַב אֶל אֲחִיו.
נִתְּנָה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ (יד): וְהָמָּה בָּלִים. מִתְּפַלְלִים
לְשֵׁם (טו): וַיִּרְא פִּינָחָם. כִּאֲשֶׁר רָאָה פִּינָחָם,
בֶּן קָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה שֶׁהָיְתָה בַּחֲצֵר אֹהֶל מוֹעֵד,
וַיֵּשׂ בְּבֹאֵן שְׂאֵלָה (טז) וַיִּתְּבֵן לְהַשִּׁיב יִשְׁכָּבָר
נִצְמָד זְמָרִי בַעֲדִים (יז): (אל) הַקֶּבֶה. כִּמּוֹ: אֶל
הָאֹהֶל וְכֵן קָרֹב בְּלִשְׁוֹן קֶדֶר (יח), וְאִם יֵשׁ
מִעַתָּה הַפֶּרֶשׁ בֵּין צוּרַת הָאֹהֶל וְהַקֶּבֶה (יט):

אֲכֹרָה אוֹ מוֹתֶרֶת אִתָּה אֲכֹרָה בַת יִתְרוֹ מִי הַתִּירָה לָךְ וְכוּ' כְּדֹאִיתָא הַתָּם: וְהָמָּה בָּבִים.
נִתְּעַלְמָה מִמֶּנּוּ הַלֵּכָה (כל) הַצּוֹעֵל אֶרְמִית קִנְאִים פּוֹגְעִים צוֹ (יא) גֵּעוּ ב) כּוֹלֵם בְּצִבְיָה.
בַּעֲגָל עֹמֵד מִשָּׁה כְּנֶגֶד שְׁסִים רְבֹוא שְׁנֵאֲמָר וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּקִיא* וְגו'. וְכֹאֵן רְפוּ יָדָיו.
אֵלָּא כְּדִי שִׁבָּא פִּינָחָם וַיַּעֲוֹל אֶת הָרִאשִׁי לוֹ (יב): (ז) וַיִּרְא פִּינָחָם. רָאָה מַעֲשֵׂה
וְזָכַר הַלֵּכָה אָמַר לוֹ לַמִּשָּׁה מִקּוֹבְלָנִי מִמֶּךָ הַצּוֹעֵל אֶרְמִית קִנְאִין פּוֹגְעִין צוֹ (יג) אֵלָּא

יהל אור

קרני אור

(יב) שְׁפִי ג"כ צִפְרֵהֶסְיָא: (יג) עֵינִין צִרְמַנִּין מִה
שְׂבִיחָא בֹזָה: (יד) מִסְרָה לְמַשְׁפַּחְתּוֹ לְהַרְאוֹת לְהַס
מִי הָאִשָּׁה אֲשֶׁר מֵלָא לוֹ בַת נְשִׂיא מְדִין, וְכֵן
פִּי' שְׂדָל, וְרִשְׁבָּ"ס פִּי' וַיִּקְרַב אֶל אֲחִיו לְהַזְנוֹתָהּ,
כְּדֹכְתִּיב לֹא תִקְרַב לְנָלוֹת עֲרוּהָ (וַיִּקְרַא יח ו):
(טו) שִׁישׁוֹב חֲרוֹן אָפוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: (טז) כִּי־לֹד הִרְג
פִּנָּחָם אֶת זְמָרִי בֹלָא הַתְּרָאָה וְעֵדִים: (יז) שְׂדִיקָר
אֶת שְׁנֵיהֶם בַּעֲשֵׂת מַעֲשֵׂה בְּלוֹפֵן שֶׁהִיא עֵדוּת שֶׁהוּא הִיא שׁוֹכֵב עִמָּה, וְכֵן הִיא הַלּוֹי הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו
הַנִּלְמָדִים: (יח) וְכֵן פִּי' ר"י וְגַלְיָה בְּשִׁרְשִׁיו שֶׁהִיא כֵן בְּלִשְׁוֹן הָעֵרֶבִי, וְהֵלָּא הַזֹּאת אֲשֶׁר בְּהַקְבָּה אִינְנָה
שְׂרָשִׁית אֶבֶל הִיא לְנִקְבָה, וְהֵלָּא הַשּׁוֹרֵשׁ נּוֹפֶלֶת: (יט) כִּי הַקֶּבֶה הוּא חֹדֶר הַמַּעֲוֹת עֲשׂוּי לְשִׁכּוֹב שֵׁם:

מקורי רש"י

מנחת יהודה

ח) עֵינִין מִנְחַת יְסוּדָה: ט) דף י"ח א' וְעֵינִין יְרוּשָׁלַיִם סִנְהֶדֶר
פ"א ה"ד ופ"י ה"ב שֵׁם מוֹנֵס שְׂבַע רִיבּוֹת וְשְׁמוֹנֶת אַלְפִּים
וְשֵׁם מִלּוֹת, וְכ"ס בְּבִלִי: י) דף פ"ב א' תַּנְחוּמָא ח' כ',
תַּנְחוּמָא ב' כ"ט, בְּמִדְרָא פ"ב כ"ד יִלְקוּט מִשְׁעָא: יא) יְרוּשָׁלַיִם
סִנְהֶדֶר פ"ט ה"ז, בְּמִדְרָא פ"ב כ"ה, יִלְקוּט שֵׁם: יא*) שְׁמוֹת
ל"ב, כ': יב) תַּנְחוּמָא ח' כ', תַּנְחוּמָא ב' כ"ט בְּמִדְרָא
וּפ"ב ח' ע"ו ל"ו ב' בְּמִדְרָא פ"ב כ"ה:

אֶקְסָאֲרִי וּבִכ"י רומי וּבִכ"י רח"מ "נִקְשָׁל", וַיִּתְּקֵן
הַבְּרָשִׁים מִכְּאֲנֻשׁוֹתָהּ "נִקְלָף מִעֲלִיו" וְכ"ה הַנּוֹסֵחַ בִּילְקוּט
תַּנְחוּמָא "נִקְלָף" וּבְבִכ"י פ"ב כ"ג וּבְשִׁסְרִי הַשְּׂמִיטוֹ
הַכֹּלֵל, וְהַצִּיּוֹ "סִר מִעֲלִיו" (ז) עֲנִינוּ צִעָקָה וְכֵן נִעַן בִּל
הַעֵם בְּבִכִּיָּה (תַּנְחוּמָא ב"ח ב'), וְהִישָׁאֵל כְּהַמִּית הַבְּחֻמוֹת
בִּלְכָּם, הַלֵּךְ וְנִעַן (ש"א ו' י"ב) אִם יִנְעָה שׁוֹר עַל בְּלִילוֹ

פ"ב כ"ד יִלְקוּט שֵׁם: יג) סִנְהֶדֶר פ"ב ב'

אונקלוס

קטז 231

במדבר כה בלק

בִּידְהוֹ: הַיְעַל בְּתֵר גְּבֵרָא
 בֵּר יִשְׂרָאֵל לְקִבְּתָא וּבִזְע
 יֵת פְּרִיָּהוּן יֵת גְּבֵרָא בֵּר
 יִשְׂרָאֵל וְיֵת אֶתְתָּא
 לְמַעַהּ וְאֶתְפְּלִי מוֹתְנָא
 בְּיַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט וְהוּ
 דְּמִיתוּ בְּמוֹתְנָא עֲשָׂרִין
 וְאַרְבַּעַּא אֲלָפִין: פ פ פ
 מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט וְיֵהִיו הַמִּתִּים בַּמִּנְפָּה אַרְבַּעַּה
 וְעֲשָׂרִים אֲלָפִים: פ פ פ

ק"ד. מניח סימן. ומפטירין והיה שחרית יעקב. במיכה סימן ה'.

רש"י

קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא (ג יד).
 מיד ויקח רומח בידו וגו': (ח) אל הקבה.
 אל האהל (ד): אל קבתה. כמו הלחיים
 והקיצה (טו) כוון בתוך זכרות של זמרי
 וגקבות שלה וראו כולם שלא לחנס הרגס.

והרצה נסים נעשו לו וכו' כדאיתא (ה טו): חסלת פרישת בלק

יהל אור

קרני אור

(כ) וענינא דקירת הרב: (כא) כי אחר שהקריבה
 לפני אהיו חזרו כולם אל הקבה להשתעשע עמה,
 והנה הקבה היתה של האשה המדינית, וזה טעם
 זאת האשה אל קבתה: (כב) ופי' בטנה וכן ה"ה
 למעשה: (כג) ובספרי, וכן בחנהומא (א כא),
 "ובתרגום יונת"ע, שנים עשר נסים ובסנהד' פ"ב ב' ששה נסים, ורש"י ז"ל לא פי' כמה, וכתב והרצה
 נסים נעשו לו:

מקורי רש"י

מנחת יהודה

(יד) סנהד' פ"ב א' וז"ל א' ב"מ פ"ג ב' ילקוט תשע"א: (אויב ו' ח': ג) שלוח: (ד) עיין (ב"ב כ"ח ב') עילם
 (טו) דבר' י"ח ג': טו) עיין מנחת יהודה:
 לקוש' תשע"א, מדרש אגדה, שנים עשר נסים, ועיין סנהד' פ"ב ב', ירושלמי סנהד' פ"י ה"ב ושם משה
 נסים ויש שינוי גם בסדר הנסים:

אונקלוס

במדבר כה פינחס

וּמַרְיָא יְיָ עִם מִשָּׁה
 לְמִימָר: יֵא פִינְחָס בֵּר
 אֱלִעֶזֶר בֵּר אֶהֱרֹן פִּהְגָּא

רש"י

(יא) פינחס בן אלעזר בן אהרן הבהן.
 לפי שהיו השצמים מצוים אותו

יהל אור

(א) בי ז"ל הנו"ן דנושה, וגפל הדגש להקל על
 הלשון, עיין מנחת שי: (א) ובד"ק "כי הוא

קנא במקומו" וכ"ה בס' כ"י, ובדב"ה, ובס' המ"ב
 קנא לקונו, כי כן הוא לשון הפ', אשר קנא לאלהיו